

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΒ'.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1959

ΑΡΙΘ. 205

Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑ

I. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α') Διὰ τοῦ ὄρου ἢ τῆς λέξεως «ἐργασία», ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν σημασίαν, ἐννοοῦμεν γενικῶς πᾶσαν προσπάθειαν πνευματικὴν ἢ σωματικὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς παραγωγὴν ὠρισμένου ἀποτελέσματος ἢ πρὸς ἐπιδίωξιν καὶ ἐπίτευξιν ὠρισμένου σκοποῦ. Ὑπὸ τὴν γενικωτάτην ταύτην ἐννοίαν περιλαμβάνεται πᾶν εἶδος διανοητικῆς, πνευματικῆς, σωματικῆς, χειρωνακτικῆς κλπ. ἐργασίας, ἀπὸ τῆς ἀπλουστεράς καὶ πρωτογόνου μέχρι τῆς δυσχεροστεράς καὶ μᾶλλον ἐξειδικευμένης καὶ ἀνεξαρτήτως ἐὰν αὕτη εἶναι δυνατὴ εἰς πάντα ἄνθρωπον ἢ ἐὰν προϋποθέτῃ εἰδικὰς ἐπιστημονικὰς, τεχνικὰς ἢ ἄλλας γνώσεις, ἐὰν γίνεται μόνον δι' ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἢ καὶ διὰ χρησιμοποίησεως μηχανικῆς δυνάμεως ἢ ἄλλων τεχνικῶν μέσων. Ἐπίσης ἀπὸ τῆς ἐξεταζομένης ἐνταῦθα ἀπόψεως δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐξετάζεται, ἐὰν ἡ ἐργασία παρέχεται ὑπὸ τοῦ προσώπου αὐτοτελῶς καὶ ἀνεξαρτήτως ἄλλου τινός, ἢ ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐργασίας γίνεται ὑπὸ τὰς ὁδηγίας, τὰς ἐντολάς ἢ τὴν ἐπίβλεψιν ἄλλου προσώπου, δηλαδὴ, ὡς λέγεται εἰς τὴν σύγχρονον νομικὴν, οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ὁρολογίαν, ἐὰν εἶναι αὐτοτελῆς ἢ ἀνεξάρτητος ἢ ἐξηρητημένη.

Β') Ἡ ἐργασία ὑπῆρξε καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ πρώτη καὶ κυρία ἀπασχόλησις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς δημιουργίας αὐτοῦ, δι' αὐτὴν δὲ κυρίως προώρισεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς καὶ πρὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, αὐτὴν δὲ ἔταξεν ὡς κληρὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μετὰ

τὴν κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἁμαρτίας πτώσιν αὐτοῦ, ἄλλο δὲ εἶναι τὸ ζήτημα ὅτι αἱ συνθήκαι καὶ οἱ ὄροι τῆς ἐργασίας θὰ ἦσαν διάφοροι καὶ ἀσυγκρίτως πλεονεκτικώτεροι ὑπὸ τὴν πρώτην μακαρίαν κατάστασιν ἢ ὑπὸ τὸ βαρυνόμενον διὰ τῆς ἁμαρτίας καθεστῶς. Τὸ παράδειγμα τῆς ἐργασίας ἔδωκεν αὐτὸς οὗτος ὁ Δημιουργὸς τόσο κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Κόσμου, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου αὐτοῦ, ὅστις κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν του δὲν ἔπαυσεν οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν ἐργαζόμενος καὶ κατ' αὐτὴν τὴν διάρκειαν τῶν θείων Παθῶν του καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασιν μέχρι τῆς εἰς οὐρανοὺς Ἀναλήψεως αὐτοῦ, ἐξακολουθεῖ νὰ δίδῃ τὸ αὐτὸ ὑπόδειγμα διαρκῶς ἐργαζόμενος καὶ τὰ πάντα ἐφορῶν, ἐπιβλέπων καὶ κατευθύνων κατὰ τὴν πανσοφίαν καὶ τὰς ἀνθρωπίνως ἀνεξερευνήτους βουλὰς αὐτοῦ. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἠκολούθησαν καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι. Ὁ Μέγας Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος τονίζει τοῦτο καὶ παρέχει τὴν σχετικὴν μαρτυρίαν κατ' ἐπανάληψιν. Λέγει π. χ. «Αὐτοὶ δὲ γνωρίζετε ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὐσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρετήσαν αἱ χεῖρες αὐταί» κλπ.

II. Η ΑΞΙΑ ΚΑΙ Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ τὴν βάσιν καὶ θεμελιώδη προϋπόθεσιν τῆς τε ἀτομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἄνευ αὐτῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ πρόοδος, δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ. Ἡ ἐργασία εἶναι μέσον συντηρήσεως τοῦ

ἀνθρώπου καὶ μέσον προόδου αὐτοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἔκπαλαι ἐθεωρήθη καὶ θεωρεῖται ὡς στοιχειῶδες καὶ βασικὸν καθήκον τοῦ ἀνθρώπου. Πάντες οἱ πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν νομοθεταὶ καθιερώσασθαι αὐτὸ καὶ θεσπίζουσι διαφόρους συνεπειάς διὰ τὴν μὴ τήρησιν αὐτοῦ. «Ἐἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω» λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ἄλλου εἴδους ποινὰς ἀπήγγελλον καὶ ἀπαγγέλλουσι οἱ κατὰ κόσμον νομοθεταί.

Ἡ ἐργασία προσδίδει ἄξιον λόγου περιεχόμενον εἰς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν ἐξευγενίζει καὶ ἐξαγιάζει καὶ ἀποτελεῖ ἐν ἑκ τῶν μέσων πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀληθῶν, κατὰ τὴν ὁρθὴν ἔννοιαν, σκοπῶν αὐτῆς.

III. ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ὁ πρῶτος καὶ κύριος παράγων τῆς ἐργασίας εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ παρέχων καὶ καταβάλλων αὐτήν, δηλαδὴ ὁ ἐργαζόμενος. Αὐτὸς εἶναι τὸ κύριον πρόσωπον καὶ περὶ αὐτὸν στρέφεται ἡ ὅλη προσπάθεια, ἡ ὁποία ἀφορᾷ τὴν ἐργασίαν. Δὲν πρέπει νὰ παραβλέπεται ὅτι παράγοντες τῆς ἐργασίας εἶναι ἢ τοὐλάχιστον δύνανται νὰ εἶναι καὶ ἄλλα πρόσωπα καὶ πρωτίστως ὁ προσφέρων τὴν εὐκαιρίαν πρὸς ἐργασίαν, ὁ ζητῶν ταύτην, ὁ συνήθως ἐργοδότης καλούμενος, ἔτι δὲ περαιτέρω καὶ οἱ εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν ὁποίων ἀποβλέπει ἡ ἐργασία, οἱ πελάται τοῦ ἐργοδότης ἢ τοῦ ἐργαζομένου, αὐτὸ τοῦτο δηλαδὴ τὸ κοινόν. Ἀληθῶς καὶ τὰ πρόσωπα ταῦτα συμβάλλουσι καθ' ἓνα οἰονδήποτε τρόπον εἰς τὴν ἐργασίαν εἴτε διὰ τῆς παροχῆς τῶν μέσων πρὸς ταύτην, εἴτε διὰ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῆς, εἴτε διὰ τῆς διαθέσεως καὶ καταναλώσεως τῶν προϊόντων ταύτης. Τόσον ὁ τρόπος ἐκτελέσεως τῆς ἐργασίας, ὅσον καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτῆς εἰς κοινωνικὸν λειτουργήμα ἐξαρτῶνται ἐν πολλοῖς καὶ ἐκ τῆς συναισθήσεως τῶν ἀναφερομένων προσώπων καὶ κύκλων ὅτι ἀποτελοῦν παράγοντας τῆς ἐργασίας. Ἀκριβῶς δὲ ἡ παραγωγή τῆς ὁρθῆς ταύτης ἀντιλήψεως ὁδηγεῖ πολλὰ εἰς ἀνεπιθύμητα συμπεράσματα καὶ ἀποτελέσματα. Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπτύ-

χθῆ διὰ μακρῶν. Ἡ ἐργασία, καὶ εἰς τὴν ἀπλουστεράν αὐτῆς μορφήν, δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ὡς μεμονωμένη προσπάθεια ἐνὸς ἢ πλείονων ἀπὸ κοινοῦ ἀπασχολομένων προσώπων. Καὶ ὅταν ἔτι εἶναι αὐτοτελής, δηλαδὴ ὁ ἐργαζόμενος εἶναι καὶ ἐργοδότης καὶ ὅταν φαίνεται ὅτι γίνεται χάριν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐργαζομένου ἀποκλειστικῶς, καὶ τότε δὲν παύει νὰ ἐνδιαφέρει καὶ ἄλλα ἐκτὸς τοῦ ἐργαζομένου προσώπου. Οὕτως ἐν πρώτοις οὐδέποτε αὕτη στερεῖται σημασίας διὰ τὰ ἐγγὺς πρὸς τὸν ἐργαζόμενον ἰσάμενα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ὀπωσδήποτε ἐπηρεάζονται ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ τρόπου ἐκτελέσεως αὐτῆς, ἐν ᾧ ἔξ ἄλλου κατὰ ποικίλους τρόπους ἐπηρεάζονται καὶ τὴν ἐργασίαν ἐν γένει καὶ τὸν τρόπον ἐκτελέσεως αὐτῆς. Ἡ δημιουργία τοῦ καταλλήλου κλίματος, τῶν καλῶν ἢ κακῶν ἐντυπώσεων ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ τῆς μετὰ τοῦ λοιποῦ περιβάλλοντος ἀναστροφῆς, ἢ καλῆ ἢ ἢ κακῆ περιθάλψεως, οἱ λόγοι ἐνισχυσεως ἢ ἀποθαρρύνσεως κλπ. προσδίδουν ἰδιαίτερον περιεχόμενον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος. Ἄλλα καὶ τὸ κοινὸν καὶ διὰ τὸν κύκλον τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἐξυπηρετοῦνται διὰ τῆς ἐργασίας, δέον νὰ θεωρῶνται ὡς παράγοντες τῆς ἐργασίας, διότι ἄλλοτε μὲν πρέπει νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ ἐπιθυμίαι καὶ αἱ ὑποδείξεις αὐτῶν, ἄλλοτε δὲ ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη στάσις αὐτοῦ ἔναντι τοῦ ἐργαζομένου ἢ τῆς παρεχομένης ἐργασίας ἀσκοῦν ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς. Ἄλλα καὶ περαιτέρω ἡ ὁρθὴ ἀντίληψις περὶ τῶν παραγόντων τῆς ἐργασίας ὁδηγεῖ φυσικῶς καὶ ἀβίαστος εἰς τὴν διαπίστωσιν μιᾶς ἄλλης, χρησιμωτάτης ἀπὸ τῆς ἐξεταζομένης πλευρᾶς τῆς ἐργασίας ὡς κοινωνικοῦ λειτουργήματος, πραγματικῆς καταστάσεως. Συγκεκριμένως ἡ ἀνωτέρω ἀντίληψις συντελεῖ εἰς τὸ νὰ διαγιγνώσκεται εὐκόλως, ὅτι δὲν εἶναι τόσον μεγάλη, ὅσον ἐμφανίζεται συνήθως, ἡ ἀπόστασις μεταξὺ ἐργοδότης καὶ ἐργαζομένου καὶ ὅτι ἕκαστος ἀνθρώπος εἶναι ἐργοδότης ὑπὸ ὀρισμένην ἢ ὀρισμένας ἐκδηλώσεις τῆς δραστηριότητος του καὶ ἐργαζόμενος ὑπὸ ἄλλας ἐκφάνσεις τῆς κοινωνικῆς, οἰκογενειακῆς ἢ καὶ

ἀτομικῆς αὐτοῦ δράσεως. Π. χ. ὁ ἐργαζόμενος εἰς γεωργικὴν ἢ βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν ὡς τεχνίτης κλπ. εἶναι ἐργάτης ἢ ὑπάλληλος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ὅμως τῆς ἰκανοποιήσεως καὶ ἀντιμετωπίσεως τῶν διαφορῶν βιωτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀναγκῶν του, π. χ. ὅταν ζητῇ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ δικηγόρου ἢ τοῦ ἱατροῦ, ὅταν χρησιμοποιῇ τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, ὅταν ἀπευθύνεται εἰς τὸν ράπτην ἢ τὸν ὑποδηματοποιόν, ὅταν ἔχη ἀνάγκην τοῦ τηλεφώνου ἢ καλῆ τεχνίτην πρὸς ἐπισκευὴν τινα εἰς τὴν κατοικίαν του, ὅταν μεταβαίη εἰς τὸ θέατρον ἢ εἰς τὸν κινηματογράφον, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅταν χρησιμοποιῇ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τὴν ἐργασίαν ἄλλων, ἐμφανίζεται ἢ ὀρθότερον εἶναι ἐργοδότης. Βεβαίως τοῦτο δὲν γίνεται συνήθως ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀντιληπτῶν, διότι ἕκαστος προσέχει εἰς τὴν ιδιότητα, τὴν ὁποίαν προσλαμβάνει ὡς ἐκ τῆς κυρίας ἀπασχολήσεως αὐτοῦ, ἢ δ' ἑτέρα ἰδιότης καλύπτεται ὑπὸ τὴν ἐνιαίαν ἐμφάνισιν τοῦ καταναλωτοῦ ἢ τοῦ κοινοῦ ἢ τῆς πελατείας τῶν διαφορῶν ἐπαγγελματιῶν ἢ ἐπιχειρήσεων. Ἄλλ' ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου δὲν μεταβάλλεται ἡ πραγματικότης, ἡ ὁποία δὲν πρέπει νὰ παροράται. Μάλιστα, ἀντιθέτως, ἐπιβάλλεται ἡ γνῶσις αὐτῆς, διότι πολὺν ἢ παραγνώρισιν τῆς πραγματικότητος ταύτης ὀδηγεῖ εἰς ἐσφαλμένας σκέψεις καὶ ἀποφάσεις καὶ συμπεριφορὰν ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐνδεικνυομένην. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἡ ἄγνοια τῆς καταστάσεως ταύτης δὲν συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν καὶ πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐργασίας ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὡς κοινωνικοῦ λειτουργήματος. Δικαιολογεῖται συνεπῶς πᾶσα προσπάθεια, ὅπως δημιουργῆται ἡ συναίσθησις αὕτη εἰς εὐρυτέρους πάντοτε κύκλους.

IV. Ο ΤΡΟΠΟΣ (ΤΗΣ) ΕΚΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α') Εἶναι προφανές ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἀναφερθῶσιν ἐνταῦθα οἱ τρόποι τῆς ἐκτελέσεως τῶν κατ' ἰδίαν ἐργασιῶν, οἱ ὁποῖοι συνέχονται μὲ γνῶσεις ἐπιστημονικὰς, τεχνικὰς, ἐμπειρικὰς καὶ μὲ ἄλλας ποικιλίας προϋποθέσεις, περὶ ὧν νῦν δὲν

γίνεται λόγος. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δύναται καὶ πρέπει νὰ λεχθῇ, ἀφορᾷ γενικῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν οἰασθῆποτε ἐργασίας.

Β') Ὁ ἐργαζόμενος ὀφείλει νὰ ἐκτελῇ τὴν ἐργασίαν μὲ τὴν συναίσθησιν ἐν πρώτοις ὅτι ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ καθῆκον διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Πρέπει δηλαδὴ πᾶς ἐργαζόμενος νὰ συνέχεται ἀνά πᾶσαν στιγμὴν ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔχει καθῆκον νὰ ἐργασθῇ καὶ τὸ καθῆκον τοῦτο ἐκπληροῖ ἐκτελῶν τὴν ἐργασίαν του. Οὐδέποτε ἡ ἐργασία δύναται νὰ ἀποδώσῃ ἀγαθοὺς καρπούς, ἐὰν γίνεται ὡς ἐξ ἀνάγκης, κατ' ἀκολουθίαν οἰουδήποτε καταναγκασμοῦ, ἐκ φόβου οἰωνδήποτε συνεπειῶν (τιμωρίας, στερήσεως μέσων πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀναγκῶν κλπ.). Ἡ ἐργασία δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς τι ἀναγκαῖον κακόν, ἀλλ' ὡς ἡ κυρία καὶ εὐλογημένη ὑπὸ Θεοῦ, ἐπιδοκιμαζομένη δὲ ὑπὸ πάντων τῶν ὀρθοφρονούντων ἀνθρώπων, ἀσχολία. Κακῶς ἐπεκράτησεν εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν νὰ χρησιμοποιητῆται ἀντὶ τοῦ ἐκφραστικωτάτου ὄρου «ἐργασία» ἢ λέξις «δουλειά», ἡ ὁποία παρουσιάζει τὴν ἐξηναγκασμένην, τὴν ὑπὸ μὴ ἐλευθέρων ἀνθρώπων κατ' ἀνάγκην παρεχομένην ἐργασίαν. Ὄφειλεται τοῦτο ἴσως εἰς λόγους ἱστορικοὺς, συνεχόμενους μὲ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς ὠρισμένας ἐποχὰς καὶ περιόδους τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἐργασία ἀπετέλει τὴν ἀσχολίαν τῶν δούλων, δηλαδὴ τῶν στερομένων τῆς προσωπικῆς καὶ ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἀνθρώπων.

Ἡ τοιαύτη περὶ τῆς ἐργασίας ἀντίληψις ἐπαυσεν ἀπὸ πολλοῦ νὰ ὑπάρχῃ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πολλῶν παραγόντων, πρωτίστως ὅμως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν, κατ' ἄς, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ ἐργασία οὐ μόνον δὲν καταδικάζεται οὔτε ὑποτιμᾶται, ἀλλ' ἀνυψώνεται καὶ κατὰ παντοίους τρόπους τιμᾶται. Ἡ συναίσθησις, ἐπομένως, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἔχει ἀξίαν ὅσον οὐδεμία ἄλλη ἀνθρωπίνῃ ἀπασχόλησις, πρέπει νὰ συνέχῃ πάντοτε τὸν ἐργαζόμενον. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπτυχθῇ διὰ μακρῶν ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ὁ ἐργαζόμενος προβαίνει

εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας μὲ πίστιν, δύναμιν, ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν, μὲ ἐνθουσιασμόν, ὅτι καταβάλλει ἰδιαίτερον προσοχὴν καὶ προσπάθειαν τόσον διὰ τὴν ποσότητα ὅσον καὶ διὰ τὴν ποιότητα τῆς ἐργασίας, ὅτι ἐπιδιώκει μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις νὰ ἐπιτύχη τὴν μεγαλυτέραν καὶ καλυτέραν ἀπόδοσιν αὐτῆς.

Γ') Ἐκτὸς τούτου ὁμοῦ δὲν πρέπει ὁ ἐργαζόμενος νὰ λησμονῇ ὅτι ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ καὶ καθῆκον πρὸς τὴν κοινωνίαν, ὅτι δηλαδή καὶ οὗτος, ὡς καὶ πάντες οἱ εἰς τὴν κοινωνίαν ζῶντες ἄνθρωποι, ἔχει καθῆκον νὰ ἐργασθῇ καὶ χάριν αὐτῆς. Πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του ὅτι ἡ ἐργασία γίνεται καὶ πρέπει νὰ γίνεται οὐ μόνον πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας, ὅτι ἡ καλὴ ἢ κακὴ ἐκτέλεσις αὐτῆς θὰ ὠφελήσῃ ἢ θὰ βλάψῃ τὴν κοινωνίαν, τῆς ὁποίας καὶ αὐτὸς ἀποτελεῖ μέλος καὶ ὅτι ἐπομένως ἀντίστοιχος θὰ εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν συνεπειῶν τῆς ἐργασίας του καὶ εἰς τὰ ἴδια συμφέροντα. Εἶναι χρήσιμον καὶ ὠφελίμον νὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἡ πρόοδος τῆς κοινωνίας, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ εὐημερία τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι δυνατὰ ἄνευ ἐργασίας μετὰ προθυμίας, δι' ὄλων τῶν δυνάμεων καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ παρεχομένης καὶ ὅτι εἰς ἕκ τῶν παραγόντων τῆς ἐργασίας ταύτης εἶναι καὶ αὐτός. Ἡ σκέψις αὕτη δημιουργεῖ εἰς αὐτὸν φυσικῶς καὶ ἀβιάστως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι κοινωνικὸς παράγον, εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι τὴν ιδιότητα ταύτην ἀποκτᾷ πᾶς ἐργαζόμενος, ἂν τὴν ἐργασίαν του ἐκτελῇ κατὰ τρόπον, ἀποβλέποντα καὶ εἰς τὸ καλὸν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ν. ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ, ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ἀπὸ τῆς ἐξεταζομένης ἀπόψεως διάκρισις καὶ διαβάθμισις τῆς ἐργασίας ὡς ἐκ τοῦ εἶδους αὐτῆς, ἂν δηλαδή εἶναι πνευματικὴ ἢ σωματικὴ ἢ μικτὴ, ἂν προϋποθέτῃ ἢ ὄχι ἐπιστημονικὰς, τεχνικὰς, ἐμπειρικὰς ἢ ἄλλας γνώσεις, ἂν γίνεται αὐτοτελῶς ἢ κατ' ἐξάρτησιν ἀπὸ ἄλλου προσώπου (ἐργοδότη), ἂν γίνεται ἢ ὄχι τῇ

βοηθείᾳ μηχανικῶν ἢ ἄλλων τεχνικῶν μέσων, ἂν ἀποβλέπῃ εἰς θεωρουμένους ἀνωτέρους ἢ κατωτέρους σκοποὺς κλπ. δὲν ὑπάρχει ἢ μᾶλλον δὲν ἔχει σημασίαν. Ἀπὸ τῆς προκειμένης πλευρᾶς πᾶσα ἐργασία, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκειται βεβαίως εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ δὲν ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ Κράτους, εἶναι ἀξία παντὸς σεβασμοῦ καὶ πάσης ἐνδεικνυομένης ἐκάστοτε ἀναγνωρίσεως καὶ σημασίας. Διάκρισις καὶ διαβάθμισις τῆς ἐργασίας καὶ ἀξιολόγησις αὐτῆς ἀπὸ κοινωνικῆς πλευρᾶς μόνον ἐν ὄψει τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως καὶ τῶν ἀγαθῶν ἢ μὴ ἐπιδράσεων αὐτῆς δύναται νὰ γίνῃ. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δύναται νὰ παίξῃ ρόλον ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐργασίαν, ὁ ἐνθουσιασμός μετὰ τοῦ ὁποίου γίνεται αὕτη, ὁ σκοπὸς καὶ ἡ διάθεσις τοῦ ἐργαζομένου καὶ ἐν γένει τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα προάγουν, ἐνισχύουν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν ἀπὸ πνευματικῆς πλευρᾶς ἐξύψωσιν τῆς ἐργασίας. Ὁ τρόπος τῆς ἐκτέλεσεως τῆς ἐργασίας, ἡ ποιότης καὶ ἡ ποσότης αὐτῆς, ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς ἐν τῇ συναισθησει ὅτι πρόκειται περὶ κοινωνικοῦ λειτουργήματος καὶ αἱ ἀγαθὰ ἀτομικῶς καὶ κοινωνικῶς ἐπιδράσεις αὐτῆς ἀποτελοῦν πράγματι παράγοντας ἀξιολογήσεως καὶ διαβαθμίσεως τῆς ἐργασίας. Συνεπῶς πλείονες ἐργασίαι τοῦ αὐτοῦ εἶδους, δύναται νὰ εἶναι διαφόρου ἀξίας καὶ νὰ διαβαθμίζονται κατὰ διάφορον τρόπον, ἐν ᾧ ἕξ ἄλλου πλείονες ἐργασίαι διαφόρου εἶδους δύναται νὰ εἶναι διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τῆς αὐτῆς ἀξίας καὶ νὰ ἐκτιμῶνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Βεβαίως ἡ διαφορὰ τῶν γνώσεων, ἡ δυσχέρεια ἐκτελέσεως, ἡ μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα καταπόνησις, ἡ παραγομένη ὑλικῶς ὠφέλεια ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ ἄλλοι παρόμοιοι παράγοντες δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας, ἀλλὰ διὰ τὴν κοινωνικὴν σημασίαν τῆς ἐργασίας δὲν ἀσκοῦσιν οὗτοι τόσον ἀποφασιστικὸν ρόλον, ὅσον οἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμενοι παράγοντες. Ἡ διαπίστωσις αὕτη οὐ μόνον ἔχει ἀναμφισβητήτως μεγάλην ἠθικὴν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ δὲν στερεῖται συνεπειῶν ἀπὸ καθαρῶς πρακτικῆς ἀπόψεως. Ἀληθῶς ἡ διαβάθμισις κατ' ἀξίαν τῆς ἐργασίας ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων προϋποθέσε-

ων προάγει τὴν ἐκτίμησιν πρὸς τὴν ἐργασίαν ἐν γένει ὡς κοινωνικὸν λειτουργημα καὶ αὐξάνει τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐργαζομένου, τὸν ὁποῖον ἐξυψώνει ἠθικῶς ἔναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει. Ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς ἡ διάδοσις καὶ ἐπικράτησις τῶν ὡς ἄνω ἀντιλήψεων διευκολύνει κατὰ πολὺ τὴν δημιουργίαν καλυτέρου κλίματος διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ κεφαλαϊώδους ζητήματος τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας. Δὲν καθορίζεται πλεόν ἡ ἀμοιβὴ μόνον ἐπὶ τῆ βάσει στενῶν οικονομικῶν κριτηρίων, ἀλλὰ καὶ ἐν ὄψει τῶν ὡς ἄνω ἠθικῆς σημασίας στοιχείων. Τοῦτο πάλιν δύναται νὰ ἔχη καὶ περαιτέρω οὐ μόνον ἠθικὰς ἀλλὰ καὶ οικονομικὰς συνεπείας, διότι συντελεῖ οὐ μόνον εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς ποσότητος τῆς παρεχομένης ἐργασίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βελτιώσιν τῆς ποιότητος αὐτῆς, διότι ἀναγνωρίζεται ὁ προσωπικὸς παράγων καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ προσωπικοῦ στοιχείου ὡς ἀποφασιστικοῦ διὰ τὴν ἐργασίαν, χωρὶς βεβαίως νὰ ὑποτιμῶνται καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεία, τὰ ἐρειδόμενα ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἢ τεχνικῆς μορφώσεως, ἐπὶ τῆς πείρας κλπ.

VI. Η ΑΓΑΠΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΥΤΗΣ

Ἡ πραγματικὴ συναίσθησις ὅτι ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ καθήκον παντὸς κατὰ κανόνα ἀνθρώπου, ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων νόμων καὶ ὅτι εἶναι κοινωνικὸν λειτουργημα δημιουργεῖ ἢ καὶ ἐνισχύει σημαντικῶς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἡ ἀγάπη αὕτη πρὸς τὴν ἐργασίαν δέον νὰ ἐννοῖται ἐν πρώτοις ὡς ἐκτίμησις πρὸς τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν τῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν ἐκτεθεισάν ἔννοιαν αὐτῆς, ὡς ἀξίας διὰ τὸ καλὸν οὐ μόνον ἐνὸς ἐκάστου ἀτόμου ἢ ὁμάδος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς βασικοῦ παραγόντος διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἀληθῆ προστασίαν τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη αὕτη πρὸς τὴν ἐργασίαν, σημαντικὴ καὶ ἀξιόλογος καθ' ἑαυτήν, δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ μόνη, οὔτε καὶ παράγει πάσας τὰς ἀναμενομένας ἐποφελεῖς συνεπείας. Ὁ ἀγαπῶν τὴν ἐργασίαν δὲν δύναται νὰ περιορίζεται εἰς αὐτὴν μόνον

ἀφηρημένως. Ἀντιθέτως, ἐκτιμῶν τὴν ἐργασίαν οὐ μόνον τὴν ἰδίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀρχίζει βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ σκέπτεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ νὰ ἔχη τὰ αὐτὰ συναισθήματα πρὸς τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔχουν οἰανδήποτε σχέσιν πρὸς τὴν ἐργασίαν. Οὕτως ἕκαστος ἀνθρώπος ἀφηρημένως αἰσθανόμενος πραγματικὴν ἐκτίμησιν πρὸς τὴν ἐργασίαν ὡς καθήκον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὡς κοινωνικὸν λειτουργημα, αἰσθάνεται ἀσυναίσθητος κατ' ἀρχὰς καὶ ἐν ἐπιγνώσει κατόπιν, ἡ ὁποία πάντοτε αὐξάνεται, συμπάθειαν καὶ ἀγάπην πρὸς τοὺς παράγοντας τῆς ἐργασίας ἐν γένει. Ἐκτιμᾷ καὶ ἀναγνωρίζει αὐτοὺς ὡς πρόσωπα ἄξια πάσης ἀναγνωρίσεως, παραδέχεται τὴν συμβολὴν αὐτῶν εἰς τὴν προσπάθειαν διὰ τὸ κοινὸν καλόν, αἰσθάνεται ἢ τοὐλάχιστον ἐπιθυμεῖ νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ἀντιληφθῇ τὸν κόπον καὶ τὸν μόχθον αὐτῶν καὶ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζουν οὔτοι καθ' ἐκάστην ἀνὰ πᾶν βῆμα τῆς προσπάθειάς των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνδέεται ψυχικῶς μαζύ των καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ ἰδικὰ των προβλήματα τὰ βλέπει ἢ θέλει νὰ τὰ βλέπῃ καὶ ὡς ἰδικὰ του. Ἀλλὰ καὶ περαιτέρω οἱ παράγοντες τῆς ἐργασίας, ἐφ' ὅσον διαπνεύονται ἐκ τῶν αὐτῶν ἀντιλήψεων διὰ τὴν ἐργασίαν, αἰσθάνονται ἕκαστος ἐκτίμησιν καὶ συμπάθειαν πρὸς τοὺς λοιπούς. Ἐφ' ὅσον γνωρίζει καὶ ἀναγνωρίζει ἐκ τῆς ἰδίας προσπάθειας καὶ ἐκ τῆς ἰδίας πείρας τί σημαίνει ἐργασία, τίς ἡ ἀξία αὐτῆς, τίνες αἱ δυσχερείαι, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ὑπὸ τίνας ὄρους ἐκτελεῖται ἢ πρέπει νὰ ἐκτελεῖται αὕτη, ἐφ' ὅσον ζῆ τὰ προβλήματα τῆς ἐργασίας εἰς τὸν ἑαυτὸν του, εἶναι φυσικὸν νὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ τὴν θέσιν καὶ τὴν σημασίαν καὶ τῶν λοιπῶν παραγόντων τῆς ἐργασίας, νὰ σκέπτεται τὰς δυσχερείας καὶ τὰ προβλήματα καὶ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ αἰσθάνεται συμπάθειαν δι' αὐτούς. Τὰ συναισθήματα ταῦτα προάγονται καὶ ἐνισχύονται περισσότερο, ὅταν ἡ ἀντίληψις τῆς ἐργασίας ὡς κοινωνικοῦ λειτουργήματος δημιουργῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ιδέαν τῆς συνεργασίας καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ κοινου ἀγῶνος.

Δηλαδή ἕκαστος ἐκ τῶν παραγόντων τῆς ἐργασίας εἴτε ἐργοδότης εἴτε ἐργαζόμενος, ὑπὸ τὴν κοινὴν ἔννοιαν, εἶναι, βλέπει εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἄλλων παραγόντων τῆς ἐργασίας ἐκείνους, μετὰ τῶν ὁποίων ἔχει νὰ καταβάλῃ τὴν αὐτὴν κοινὴν προσπάθειαν, ἐκείνους μετὰ τῶν ὁποίων ἔχει νὰ βαδίσῃ τὸν αὐτὸν κοινὸν δρόμον καὶ νὰ διεξαγάγῃ τὸν αὐτὸν κοινὸν ἀγῶνα. Ἡ οὕτως ὁμοῦ βαθυμὸν καὶ κατ' ὀλίγον σχηματιζομένη ὡς ἄνω ἐντύπωσις ἔχει πλείονα τοῦ ἐνὸς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Ἡ συναίσθησις περὶ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος δημιουργεῖ ψυχικὸν σύνδεσμον, σμικρύνει τὰς ἀποστάσεις καὶ τὰς ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀντιτιθεμένων ἢ ἐμφανιζομένων ὡς ἀντιτιθεμένων συμπεφορόντων, ἀναποτρέπτους ἄλλως καὶ οὕτως εἰπεῖν μοιραίας καθισταμένας ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων παραγόντων τῆς ἐργασίας. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἐνὸς τῶν παραγόντων τῆς ἐργασίας θεώρησις τοῦ ἑτέρου, ὡς διεξάγοντος τὸν αὐτὸν μετὰ τούτου ἀγῶνα, ὡς ἀντιμετωπίζοντος τὰς αὐτὰς ἢ παρομοίας πρὸς αὐτὸν δυσχερείας, ὡς ὑποκειμένου εἰς τοὺς αὐτοὺς ἢ ἀναλόγους πρὸς τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους αὐτὸς διατρέχει, ἢ συναίσθησις ὅτι ἢ μὴ ὑπὸ τούτου ἀντιμετώπισις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος δυσχερειῶν ἢ ἢ πραγματοποιήσις εἰς βάρος αὐτοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν ἐκτεθέντων κινδύνων δὲν θὰ βλάβουν μόνον τὸν ἀμέσως ἐνδιαφερόμενον, ἀλλὰ θὰ ἔχουν κατ' ἀνάγκην ἀντίκτυπον εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα καὶ ἐπομένως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὡς μετέχοντα εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, συντελοῦν πράγματι εἰς τὸ νὰ ἐπέρχωνται τὰ ἀμέσως ἀνωτέρω σημειούμενα ἀποτελέσματα. Γνωρίζουν πάντες, ἰδίως δὲ οἱ μετασχόντες ἀγῶνων εἰς πολέμους κλπ. πόσον αἱ ἐκ τοῦ ἀγῶνος δυσχερείαι καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν κίνδυνοι καὶ αἱ κοινὰ περιπέτεια συνδέουν ψυχικῶς τοὺς συνυψηροῦντας καὶ συναγωνιζομένους, παραβλεπομένων τῶν διαφορῶν μορφώσεως, κοινωνικῆς τάξεως, εὐπορίας ἢ ἀπορίας καὶ πόσον ἢ πτώσις ἢ ἢ κάμψις τοῦ ἐνὸς γίνεται αἰσθητὴ εἰς τοὺς ἄλλους ὡς ἴδιον ἀτύχημα καὶ ὡς ἴδια περιπέτεια. Ὁ ψυχικὸς οὗτος σύνδεσμος συντελεῖ σοβα-

ρῶς εἰς τὸ νὰ παραβλέπωνται αἱ μικροφιλοδοξίαι, τὰ τυχόν ὑπάρχοντα ἢ πράγματι ἢ κατὰ τὰ φαινόμενα μόνον ἀντίθετα συμφέροντα, νὰ καταστέλλονται ἢ νὰ παραμερίζονται οἱ μικροεγωϊσμοὶ καὶ μικροφιλοτιμῖαι καὶ τὰ πάντα νὰ ἐξετάζονται ὑπὸ τὸ γενικώτερον πρῶσμα τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος. Εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἐργασίας αἱ ἀντιλήψεις αὐταὶ δημιουργοῦσιν ἀνάλογον κλίμα. Ὁ ἐργοδότης ὁ οὕτω ψυχικῶς συνδεόμενος μετὰ τοῦ ἐργαζομένου δὲν βλέπει εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐργαζομένου τὸν ἀδιάφορον δι' αὐτὸν τρίτον, ὅστις ἀπλῶς παρέχει τὴν ἐργασίαν τῶν ἀντὶ τῆς ὀρισμένης ἀμοιβῆς καὶ τὸν ὁποῖον θὰ ἀντικαταστήσῃ ἄμα τῇ ἀποχωρήσει, ἢ ἀπολύσει δι' ἄλλου, ἢ τὸν ὁποῖον θὰ ἀπολύσῃ, ἐὰν δὲν ἔχῃ ἐργασίαν, ἢ δὲν ἔχῃ ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν του καὶ διὰ τὴν τύχην τοῦ ὁποῖου δὲν ἐνδιαφέρεται περαιτέρω. Τούναντίον, θεωρῶν τὸν ἐργαζόμενον ὡς συναγωνιστὴν εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, παρακολουθεῖ μετὰ ἐνδιαφέροντος τὴν τύχην, τὰ προβλήματα καὶ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζει οὗτος, σκέπτεται ὅτι ἢ ἔξ ἀνεπαρκείας τῶν μέσων διαβιώσεως καὶ συντηρήσεως ἐξασθένησις ἢ καὶ ἢ πτώσις αὐτοῦ δὲν θὰ βλάβῃ προσωπικῶς τοῦτον μόνον ἢ καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ κατ' ἀνάγκην ἀντίκτυπον καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἣτις θὰ στερηθῇ καταλλήλου ἐργαζομένου, πονοῦντος καὶ ἐνδιαφερομένου διὰ τὸ καλὸν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ἐργοδότη. Καὶ ἀντιστοίχως ὁ ἐργαζόμενος, ὑπὸ τὸ κράτος ἀναλόγων ἀντιλήψεων, δὲν ἀντιμετωπίζει τὸν ἐργοδότην του ὡς ἀντίπαλον καὶ ἀνταγωνιστὴν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ ἐκμεταλλεθῇ τὴν ἐργασίαν του, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀγωνίζεται νὰ ἐπιτύχῃ ὅσον εἶναι δυνατόν καὶ διὰ παντὸς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν αἰτημάτων του καὶ τοῦ ὁποῖου ἢ τύχῃ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει, διότι κλονιζομένου ἢ ἐν ἀδυναμίᾳ εὐρισκομένου τούτου θὰ εὐρη ἐργασίαν εἰς ἄλλον ἐργοδότην. Ἀντιθέτως, βλέπει αὐτὸν ὡς προϊστάμενον μιᾶς κοινῆς μετ' αὐτοῦ προσπαθείας, ὡς ἡγούμενον ἐνὸς κοινοῦ ἀγῶνος, ἢ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τοῦ ὁποῖου θὰ ἀντανακλᾷ καὶ εἰς αὐτὸν, σκέπτεται διὰ τὸ κλονισμὸς ἢ ἢ πτώσις τοῦ

ἐργοδότην δὲν εἶναι ἐπεισόδια ἀπλῶς ἀτομικὰ ἢ ἔστω καὶ οἰκογενειακά, ἀλλὰ εἶναι γεγονότα γενικωτέρας σημασίας ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως, αἰσθάνεται συνεπῶς περισσότερον τὰ προβλήματα καὶ τὰς δυσχερείας τοῦ ἐργοδότην καὶ συμπαθῶς παρακολουθεῖ τὰς προσπάθειας αὐτοῦ. Ἐκάτερος ἐκ τούτων (ἐργοδότης ἢ ἐργαζόμενος) χωρὶς νὰ παύῃ νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν προστασίαν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν ἰδίων συμφερόντων, λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ προβλήματα τοῦ ἄλλου καὶ τὰ ἐξετάζει ὄχι ὡς ξένα, ἀλλὰ ὡς συναφῆ πρὸς τὰ ἰδικά του. Εἶναι ἴσως περιττὸν νὰ τονισθοῦν ἰδιαιτέρως τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τῆς ἐπικρατήσεως καὶ τῆς καλῆ οἰονδηποτε τρόπου ἐκδηλώσεως τῶν αἰσθημάτων τούτων ὑπὸ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν (τῆς τοῦ ἐργοδότην καὶ τῆς τοῦ ἐργαζομένου). Εἶναι φανερὸν ὅτι ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐντυπώσεων τούτων δημιουργεῖται ἄλλο κλίμα συνεργασίας ἢ ὑπὸ τὴν ψυχρὰν ἀντίληψιν τῆς διαφορᾶς τῆς θέσεως ἐργοδότην καὶ ἐργαζομένου καὶ τῆς ὑπάρξεως πάντοτε ἀντιθέτων καὶ συγχρονομένων συμφερόντων. Αἱ μεταξὺ ἐργοδότην καὶ ἐργαζομένου σχέσεις προσλαμβάνουν καὶ διατηροῦν φιλικὸν χαρακτήρα, διευκολύνοντα τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας, αὐξάνοντα τὰ ἐκατέρωθεν ἐνδιαφέροντα καὶ δημιουργοῦντα καὶ περαιτέρω εὐνοϊκὰς προϋποθέσεις. Ἄλλα τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἀποτελέσματα τῆς δημιουργίας τοῦ ἀναφερομένου κλίματος αὐξάνουν καὶ πολλαπλασιάζονται, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ ἀναφερομενῶν σκέψεις ἐπεκτείνονται ἐκτὸς τοῦ ἐργοδότην καὶ τοῦ ἀμείωτος ἐργαζομένου καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς κατὰ τὰ ἄνω θεωρουμένους παράγοντας τῆς ἐργασίας καὶ δὴ εἰς τὸ ἄμεσον καὶ ἔμμεσον περιβάλλον τῶν ὡς ἄνω προσώπων καὶ εἰς τὸ κοινὸν ἐν γένει. Ἄς ἀναλογισθῇ τις, πῶς, ἐὰν ἐπικρατήσουν αἱ ἀνωτέρω ἀντιλήψεις, ὁ ἐργοδότης παρέχει, κατευθύνει καὶ ἐκτελεῖ τὴν ἐργασίαν καὶ ἐκπληροῖ τὰς σχετικὰς πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεις του (ὁ ἐργοδότης), πῶς σκέπτεται καὶ πῶς βλέπει κατὰ τὰς ἐνεργείας του ταύτας τὸν ἐργαζόμενον, τὸ περιβάλλον, τοὺς καταναλωτάς, τὸ κοινὸν ἐν γένει, πῶς ἐκτελεῖ τὴν ἐργασίαν του ὁ ἐργαζόμενος,

πῶς ἀνὰ ἕκαστον βῆμα αὐτῆς ἀναλογίζεται τὰς συνετείας αὐτῆς οὐ μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἐργοδότην καὶ πάντας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὅπωςδήποτε θὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὴν ἢ τὰ προϊόντα αὐτῆς ἢ εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἔχουν ἀντανάκλασιν ἢ καλὴ ἢ κακὴ ποιότητος τῆς ἐκτελουμένης ἐργασίας.

VII. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ

Τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπικρατήσεως καὶ τῆς ἐν συνετεία ἐφαρμογῆς τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ κοινωνικὸν λειτουργημᾶ καὶ ὅτι οἱ παράγοντες αὐτῆς δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐργοδοτὰ ἢ ἐργαζόμενοι ἢ καταναλωτὰ τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ κοινωνικοὶ λειτουργοί, εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα. Μερικὰ ἐκ τούτων ἀνεφέρθησαν ἤδη. Ἐξετέθη ἤδη πόσον ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν ταύτην βελτιοῦνται καὶ μεταβάλλουν περιεχόμενον αἱ σχέσεις μεταξὺ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων καὶ πόσον προσεγγίζονται τὰ πρόσωπα ταῦτα μεταξὺ τῶν καὶ πῶς ἡ δημιουργία τοῦ κλίματος τούτου προάγει τὰ συμφέροντα πάντων. Εἰς ταῦτα θὰ ἠδύνατο νὰ προστεθῇ ὅτι διὰ τῆς ὑπὸ τὰς ἐκτεθείσας ἀντιλήψεις ἀναθέσεως καὶ ἐκτελέσεως τῆς ἐργασίας καὶ ἀντιμετωπίσεως τῶν ἐκ ταύτης προερχομένων σχέσεων ἀπ' ἐνὸς προλαμβάνονται πολλὰ δυσχερῆ καὶ δυσεπίλυτα προβλήματα, δημιουργούμενα ἐκ τῆς ἐργασίας, ὅσα δὲ δὲν δύνανται νὰ ἀποφευχθῶσι, λύονται εὐχερέστερον καὶ ὁμαλότερον. Οὕτω τὰ σοβαρώτερα πάντοτε καὶ διαρκῶς φλέγοντα προβλήματα τῆς χρονικῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ὀφειλομένης εἰς τοὺς ἐργαζομένους ἀμοιβῆς, τὸ τῆς δημιουργίας καταλλήλων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑγείας, τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος τῶν ἐργαζομένων ὄρων, τὸ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἐπιβαλλομένης ἐκ τῶν κανόνων τῆς συγχρόνου ἱατρικῆς ἐπιστήμης ἀναπαύσεως καὶ δημιουργίας καταλλήλων συνθηκῶν ψυχαγωγίας τῶν καὶ ἄλλα πολλὰ συναφῆ προβλήματα εἶναι δυνατόν νὰ μὴ γεννῶνται ἢ νὰ μὴ προσλαμβάνουν τὴν συνήθη ὀξύτητα, ἐὰν

ὁ ἐργοδότης σκέπτεται κατὰ τοὺς ἐκτεθέντας ἤδη τρόπους, ἐὰν προσβλέπῃ εἰς τὸν ἐργαζόμενον ὡς εἰς πρόσωπον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἔχει καθήκον νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀγάπην του, ὡς εἰς πρόσωπον, μετὰ τοῦ ὁποῖου κοινὸν ἔργον καὶ κοινὸν ἀγῶνα διεξάγει, ἐὰν πιστεύῃ ὅτι ἡ δημιουργία καταλλήλων ὄρων διαβιώσεως τοῦ ἐργαζομένου καὶ ἐξασφάλισης καλῶν συνθηκῶν συντηρήσεως δὲν εἶναι ὑπόθεσις, ἡ ὁποία ἀφορᾷ μόνον τὸν τελευταῖον τοῦτον προσωπικῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ ὀλόκληρον τὴν κοινωνίαν, ἐὰν δὲν λησμονῇ ὅτι ἡ καλὴ ἢ κακὴ σκέψις τοῦ ἐργαζομένου καὶ ἡ εὐχαρίστησις ἢ ἡ δυσαρέσκεια αὐτοῦ δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας διὰ τὴν ἐκτελουμένην ἐργασίαν καὶ διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ἐν γένει, τότε εἰς ὅλα τὰ ἄνω ζητήματα τῆς ἀμοιβῆς, τοῦ χρόνου τῆς ἐργασίας κλπ. προσπαθεῖ νὰ δίδῃ τὴν ἐξ ἀνθρωπίνων καὶ κοινωνικῶν σκέψεων ἐνδεικνυομένην λύσιν. Τοῦτο δὲ πράττει, ὅταν ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω σκέψεων ἐμπνέεται αὐθορμήτως καὶ χωρὶς νὰ ἀναμείνῃ νὰ ἐκδηλωθῇ, καὶ μάλιστα κατὰ ζῶηρον τρόπον, παρακλήσις ἢ αἴτησις τοῦ ἐργαζομένου, ἢ νὰ ἀσκηθῇ πίεσις δι' ἐνὸς τῶν ἐν χρήσει μέσων (ἀπεργίας κλπ.) ἢ νὰ γίνῃ χρῆσις δικαιομάτων ἢ ὀδῶν ἀναγνωριζομένων ὑπὸ τοῦ νόμου (π.χ. προσφυγῆ εἰς τὰ δικαστήρια κλπ.). Ἄλλὰ καὶ ὅταν γεννηθοῦν τοιαῦτα ζητήματα, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω ἀντιλήψεων, ὁ ἐργοδότης ἀντιμετωπίζει ταῦτα κατὰ τὸν ἐκείνῃ ἐκ τῶν περιστάσεων ἐνδεικνυόμενον καλύτερον τρόπον, προσπαθῶν νὰ δώσῃ πάντοτε τὴν λύσιν ἐκείνην, ἡ ὁποία δικαιολογεῖται, ἐὰν ἀντιλαμβάνεται ἕκαστος τὴν ἐργασίαν ὡς ἡδὴ ἐξετέθη. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἐργαζομένων, ἡ ἐπικράτησις τῶν ὡς ἄνω ἀντιλήψεων ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν εἰς ἀριθμὸν καὶ εἰς ἔντασιν τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ καὶ ἐμφανίζει ἡ ἐργασία. Ἀληθῶς, ὅταν ὁ ἐργαζόμενος ἀενίξῃ τὸν ἐργοδότην του ὅχι ὡς ἐχθρόν του ἢ ἔστω καὶ ἀντίπαλον ἢ γενικῶς ὡς πρόσωπον ἔχον ἀντίθετα πρὸς αὐτὸν συμφέροντα, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔχει πάντα λόγον νὰ ἀποβλέπῃ μετὰ συμπαιθείας, μετὰ τοῦ ὁποῖου διεξάγει κοινὸν

ἀγῶνα, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ οὗτος ἐργάζεται, δὲν εἶναι ὑπόθεσις ἀτομική, ἀλλ' ἀφορᾷ καὶ αὐτὸν καὶ τὴν κοινωνίαν ἐν γένει, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ δὲν διατυπώνει ὠρισμένα αἰτήματα, ὅταν βλέπῃ ὅτι ταῦτα ἢ εἶναι ἀδίκαιολόγητα ἢ ὑπὸ τὰς συντρεχούσας περιστάσεις δὲν δύναται νὰ ἰκανοποιηθῶν, ἢ προβάλλει ταῦτα εἰς τὴν κατάλληλον ἐποχὴν καὶ κατὰ τὸν τρόπον, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ διευκολύνῃ τὴν λύσιν αὐτῶν, ὅταν δὲ εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ ἀσκήσῃ καὶ ἐπιτρεπομένην πίεσιν ἐπὶ τοῦ ἐργοδότη, θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν σημασίαν τῆς ἐργασίας ὡς κοινωνικοῦ λειτουργήματος καὶ τὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἔχουν τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ, καὶ διὰ τὸν ἐργοδότην καὶ δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν (τὸ καταναλωτικὸν κοινὸν κλπ.). Εἰς ταῦτα μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσῃ τις τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐπέρχονται, ἐὰν ἐκ τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω ἀντιλήψεων διαπνέεται καὶ τὸ κοινὸν τῶν καταναλωτῶν καὶ τὰ μέλη τῆς κοινωνίας γενικώτερον. Ἡ ἐπίδρασις τῆς κοινωνίας εἰς τὴν πρόληψιν τῆς δημιουργίας καὶ εἰς τὴν λύσιν τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων προβλημάτων δύναται νὰ εἶναι μεγάλη. Ἡ ἠθικὴ πίεσις τῆς κοινωνίας πρᾶγματι δύναται πολλάκις νὰ συντελέσῃ, ὡς ἡ καθημερινὴ πείρα μαρτυρεῖ, εἰς τὴν πρόληψιν καὶ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς ἐργασίας, ἐὰν τὰ μέλη αὐτῶν ἀντιμετωπίζον τοὺς κυρίως παράγοντας τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἐργασίαν ἐν γένει ὡς ἡδὴ ἀνεπτύχθη. Ταῦτα δὲ ἀνεξαορήτως τῶν πολλῶν μέτρων προνοίας, τὰ ὁποῖα ἡ κοινωνία λαμβάνει ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων καὶ τῶν ἐργοδοτῶν καὶ περὶ τῶν ὁποίων νῦν δὲν πρόκειται.

VIII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ προηγηθεῖσα σύντομος ἀνάλυσις τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν τὴν ἐργασίαν ὡς κοινωνικὸν λειτουργημα, διευκολύνει τὴν συναγωγὴν τῶν συμπερασμάτων, ἅτινα συνάγονται ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης τῆς σχέσεως τῆς ἐργασίας. Οὕτως, ἐν πρώτοις προκύπτει ὅτι τὴν τοιαύτην σημα-

σίαν τῆς ἐργασίας ὀφείλουν νὰ κατανοήσουν πάντες οἱ ἔχοντες ἄμεσον ἢ ἔμμεσον σχέσιν πρὸς αὐτήν καὶ δὴ οἱ ἐργοδοταί, οἱ ἐργαζόμενοι, ὡς καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας. Μόνον ἔαν κατανοηθῇ ἡ κοινωνικὴ αὐτῆ σημασία τῆς ἐργασίας, εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐπωφελῶς διὰ πάντα τὰ ἐξ αὐτῆς δυνάμενα νὰ συναχθῶσι πορίσματα. Μόνον τότε καὶ οἱ ἐργοδοταὶ καὶ οἱ ἐργαζόμενοι θὰ ἀποβλέπωσι πρὸς ἀλλήλους οὐχὶ ὡς πρὸς ἀντιπάλους, ἀλλ' ὡς πρὸς συνεργάτας ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κοινωνικοῦ λειτουργήματος, θὰ ρυθμίζωσι τὰς σκέψεις, τὰς ἀποφάσεις, τὴν συμπεριφορὰν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιλήψεων τούτων, θὰ προσπαθῶσι νὰ προλαμβάνωσι τὴν δημιουργίαν ζητημάτων εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ λύωσι τὰ ἐμφανιζόμενα ζητήματα ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς κοινῆς προσπάθειας καὶ τῆς ἐπιδιώξεως κοινῶν σκοπῶν. Ἄλλὰ καὶ περαιτέρω, μόνον ἔαν ἐπικρατήσωσι καὶ γενικώτερον αἱ ἀντιλήψεις αὗται, θὰ πραγματοποιηθῶσι τὰ ἀναμενόμενα εὐχάριστα ἀποτελέσματα, διότι ὄχι μόνον πάντες οἱ ἐργοδοταὶ καὶ οἱ ἐργαζόμενοι εἶναι μέλη τῆς κοινωνίας, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐτηρεάζονται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ ἐπίδρασις τῆς κοινωνίας δύναται ἐκάστοτε νὰ ἀσκήται,

ὥστε καὶ τὰς ἐσφαλμένας τυχὸν ἀντιλήψεις νὰ διορθῶνται καὶ εἰς ὀρθὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις νὰ βοηθῇ μὲ τὴν ἀμερόληπτον καὶ ἀπροσωπώληπτον ἐπέμβασίν της.

Καθῆκον ἐπομένως παντὸς εἶναι νὰ συντελῇ ἀνεξαρτήτως ἰδιότητος, εἶδους ἀπασχολήσεως, θέσεως ἐν τῇ ἐργασίᾳ εἰς τὸν κύκλον τῆς δράσεως καὶ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ἐκτεθεισῶν ἀντιλήψεων καὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ καὶ δὴ κυρίως δι' ἔργων. Μόνον ὅταν διαδοθῶν καὶ καταστοῦν κοινὸν κτῆμα τῆς μεγάλης μερίδος τῆς κοινωνίας αἱ ἐκτεθεισῶν ἀντιλήψεις καὶ ἰδίᾳ μόνον ὅταν ἐφαρμοζῶνται ἐνσυνειδήτως ὑπὸ μεγάλης πλειονότητος τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν ἐργαζομένων καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει, μόνον τότε ἡ ἐργασία θὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἀληθὲς καὶ πραγματικὸν νόημα αὐτῆς, μόνον τότε θὰ καταστῇ μέσον ὕλικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου, οὐ μόνον ἐκάστου ἐργαζομένου καὶ ἐργοδοτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει, μέσον προαγωγῆς τοῦ πολιτισμοῦ, μέσον πρὸς ἐπιδιώξιν τῆς πραγματικῆς εὐημερίας πρὸς προαγωγὴν τῆς Πατρίδος καὶ πρὸς δόξαν Θεοῦ.

Γ. Θ. ΡΑΜΜΟΣ

Καθηγητῆς τῆς Νομικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΠΕΡ' ΑΠ' ΤΑ ΛΙΜΑΝΙΑ

Πότε θὰ πνεύσουν
τοῦ Πνεύματός Σου οἱ αἶθρες
γιὰ νὰ κολπώσουν
τῶν τρεχαντηριῶν μας τὰ πανιά
πὸν καιρὸ τώρα
στὸ μῶλο εἶν' ἀραγμένα
ἀφοῦ μᾶς λείπη
τ' ἀγέρι τῆς παρουσίας Σου!
Ὡ, ἢ Ἀπουσία Σου! ἢ Ἀπουσία Σου!
Εἶναι πὸν πήραμε
γιὰ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ μας
τὸ μάγο τοῦτο λιμάνι
κι' εἴπαμε
ἐδῶ νὰ σταθοῦμε
«σὰν ἄνθρωποι» καὶ μεῖς
νὰ «νοικοκυρευθοῦμε»;

Μὴ δὲν ὑπολογίσαμε
μαζύ μας νὰ μείνης
μέσα στὸν περίτεχνο ναὸ
πὸν Σοῦ κτίσαμε;
Αἰώνιε, Αἰώνιε Ταξιδευτή!
Φανερώσου καὶ πνεῦσε
πάνω ἀπ' τῶν βουνῶν τὶς κορφές
στὶς λιμνασμένες μας ψυχές
καὶ δῶσε στὶς σχοῦνες μας ὠθησι
στ' ἀνοιχτὰ ν' ἀρμενίσουμα
μαζύ Σου ταξιδεύοντας νὰ συνεχίσουμε
πέρ' ἀπ' τὰ λιμάνια
στῆς Ἀγάπης τὶς ἀνοιχτὲς θάλασσες
ὅπως τότε
πὸν μᾶς πρωτοκάλεσες!

Π. ΣΙΛΑΣ

ΤΑ ΔΙΑΠΛΑΝΗΤΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΑ ;(*)

Τὸ ζήτημα τῆς ἐκτοξεύσεως τεχνητῶν δορυφόρων προεκάλεσεν ἀπὸ διετίας τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον, τοῦτο δὲ ἠξήθη τελευταίως μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ἀποστολῆς κοσμικῶν πυραύλων εἰς ἄλλα σώματα τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος. Συζητεῖται σοβαρῶς καὶ τὸ θέμα τῆς ἀποστολῆς ἐπιηδρωμένων πλοίων εἰς ἄλλους πλανῆτας. Κατωτέρω ἐκτίθενται μερικαὶ ἀπόψεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἴσως τολμηραὶ, δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ πραγματοποιηθοῦν κάπως κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη.

ΤΑΞΙΔΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΡΗΝ

Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀποδεσμεύσεως γηίνων ὄχημάτων ἀπὸ τὴν ἔλξιν τοῦ πλανῆτου μας ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν καὶ ἄλλων πραγματοποιήσεων ἐντὸς τοῦ διαπλανητικοῦ χώρου. Ἐνα ταξίδιον εἰς τὴν Σελήνην κατ' ἀρχάς, τὴν Ἀφροδίτην ἢ τὸν Ἄρην ἐν συνεχείᾳ, ἀποτελεῖ τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν περαιτέρω ἐπιστημονικῶν μελετῶν. Σχέδια δημοσιεύονται καὶ λεπτομερῆ προγράμματα ἀναπτύσσονται ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου. Ἡ Σελήνη ὅμως μᾶλλον ἀποκλείεται, διότι στερεῖται πολλῶν προϋποθέσεων, διὰ νὰ δυνηθῇ ἐν Διαστημῶπλοιοι νὰ φθάσῃ καὶ νὰ ἐργασθῇ ἀνέτως ἐπ' αὐτῆς. Στερεῖται ἀτμοσφαιρας, ὕδατος, καταλλήλου θερμοκρασίας καὶ ἄλλων ἀναγκαίων, διὰ τὸν γηῖνον ἄνθρωπον, ὄρων. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον μετὰ τὴν Ἀφροδίτην καὶ πολὺ περισσότερον μετὰ τὸν Ἄρην. Οἱ δύο αὐτοὶ πλανῆται, μάλιστα ὁ Ἄρης, ἔχουν πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα διὰ μίαν τοιαύτην ἐξερευνητικὴν πορείαν. Ἄλλ' ἐνῶ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ταξιδίου, θὰ γίνῃ καθ' ὁδὸν καὶ μελέτη τοῦ διαπλανητικοῦ χώρου ἀπὸ ἀπόψεως ἀκτινοβολιῶν, μετεωριτῶν, κοσμικῆς κίνεως κλπ. Δὲν θὰ θεωρηθῇ δὲ τολμηρόν, ἐὰν κατωτέρω δώσωμεν διαγραμματικῶς τὴν εἰκόνα ἐνὸς τοιοῦτου ταξιδίου, ἀφοῦ ἐπιστήμονες, ὅπως ὁ καθηγητῆς D. H. Men-

zel, διευθυντῆς τοῦ Ἀστεροσκοπείου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard εἰς σχετικὸν ἄρθρον του (Νοέμβριος 1958) τονίζει ὅτι: «Πτήσεις με ἀνθρώπινα πληρώματα πρὸς τὴν Σελήνην καὶ τοὺς πλανῆτας θὰ πραγματοποιηθοῦν εἰς χρόνον μικρότερον τῆς δεκαετίας».

Ὁ Ἀμερικανὸς ἀστρονόμος ἐκθέτει διὰ μακρῶν τὸ θέμα τῆς ἐρευνῆς τῆς Σελήνης, τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἄρεως κατὰ πρῶτον ὑπὸ ὀχημάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ὑπάρχουν Robot. Ταῦτα θὰ κατευθύνωνται μακρόθεν—ἐκ τῆς γῆς—καὶ θὰ μεταδίδουν πληροφορίας ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς ὑποβάλλουν οἱ ἐπιστήμονες. Θὰ ἀναφέρωνται ταῦτα εἰς διάφορα θέματα, ὅπως εἶναι ἡ φύσις τῶν ἀτμοσφαιρῶν, ὁ χαρακτήρ τῶν ἐπιφανειῶν τῶν πλανητῶν κλπ. Μετὰ τὸν Ἄρην, θεωρεῖ ὁ Menzel, τὸν Δία περισσότερον ἐνδιαφέροντα ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτην. Ἡ ταχύτης τῆς ἐξελιξέως τῆς τεχνικῆς τῶν δορυφόρων, δίδει τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἐντὸς τῆς προσεχοῦς δεκαετίας θὰ ἐπιτευχθῇ ἢ δι' ἀνθρώπων πτήσις εἰς τοὺς πλανῆτας. «Ἴσως ἢ Σελήνη», γράφει, «χρησιμοποιοθῇ ὡς ἕνας σταθμὸς διὰ περαιτέρω διερεύνησιν τοῦ μεταξὺ τῶν πλανητῶν χώρου». Τὴν γνώμην ταύτην ἐκφράζει καὶ ὁ G. Gamow, ἐκθέτων τὰ τοῦ τριωρόφου πυραύλου-πλοίου, ὅστις προορίζεται διὰ τὴν Σελήνην, ὅπως τὸν ἐσχέδιασεν ὁ W. v. Braun.

Ἄς δώσωμεν ἤδη μίαν περιγραφὴν ταξιδίου εἰς τὸν Ἄρην, ὅπως τὸ παρουσιάζει ὁ Dr. E. Stuhlinger, στενὸς συνε-

(*) Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ κυκλοφοροῦν κατ' αὐτὰς βιβλίον τοῦ ὄψηγητοῦ κ. Δ η μ η τ ρ ί ο υ Κ ω τ σ ά κ η: «Ἡ ἔρευνα τοῦ Διαστήματος—Τεχνητοὶ Δορυφόροι καὶ Πλανῆται», Ἀθήναι 1959, σ. 87-94.

γάτης τοῦ Wernher von Braun, εἰς τελευταίαν πραγματείαν του (Ἰούλιος 1958). Μὴ θεωρηθῆ ὁμως τὸ τοιοῦτον ὡς κάτι τὸ δυνάμενον εὐκόλως νὰ πραγματοποιηθῆ. Παρουσιάζει δυσχερέστατα προβλήματα.

«Θὰ ἦτο τόλμημα ἄνευ ἐλπίδος, ἡ κατασκευή ἑνὸς Διαστημοπλοίου, γράφει ὁ Stuhlinger, τὸ ὁποῖον θὰ ἀπεγειοῦτο ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, θὰ ὑπερениκοῦσε τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀέρος καὶ τὴν βαρύτητα, θὰ διήνυε τὴν μεγάλην ἀπόστασιν Γῆς-Ἄρεως καὶ θὰ «προσαραιοῦτο» ἐπὶ τοῦ ἀκατοίκητου πλανῆτου ἀσφαλῶς καὶ ἠρέμως καὶ κατόπιν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπιχειρήσῃ, μὲ ἀρχικὴν βάσιν ἀναχωρήσεως τὸν Ἄρην, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν πλανήτην μας. Εὐτυχῶς τὸ πολὺπλοκον πρόβλημα τῆς μεταφορᾶς δύναται νὰ λυθῆ, διὰ χωρισμοῦ τοῦ ταξιδίου εἰς ἐπὶ μέρους στάδια. Τὸ πρῶτον βῆμα τοῦ ταξιδίου θὰ ἦτο ἓνας Σταθμὸς εἰς τὸν γῶρον. Εἰς ὕψος 1500 χμ. ἄνωθεν τῆς Γῆς, θὰ περιφέρεται ἓνας δορυφόρος—αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ Σταθμὸς⁽¹⁾. Μεγάλοι τριώροφοι πύραυλοι θὰ συνδέουν τακτικῶς τὴν Γῆν μὲ τὸν Σταθμὸν αὐτόν. Ἡ κορυφή τῶν πυραύλων θὰ εἶναι ἐφωδιασμένη δι' ἐπιφανειῶν ἀδρανείας καὶ αὐταὶ θὰ ἐξυπηρετοῦν, ὡς εἶδος τετάρτου σταδίου, τὴν ἐπιστροφὴν των ἐκ τοῦ δορυφόρου εἰς τὴν Γῆν.

»Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ διαπλανητικοῦ ταξιδίου θὰ περιλαμβάνῃ τὸ ἐκτενὲς διάστημα ἀπὸ τοῦ δορυφόρου-Σταθμοῦ μέχρι μιάς τροχιάς περὶ τὸν Ἄρην. Τὸ Διαστημόπλοιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκτελέσῃ τὴν πτήσιν αὐτήν, δὲν θὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἄρεως, ἀλλὰ θὰ περιφέρεται περὶ αὐτόν ἐπὶ κυκλικῆς τροχιάς εἰς ὕψος 1000 χμ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

»Ἡ τρίτη φάσις τοῦ ταξιδίου περιλαμβάνει τὴν ἀπόβασιν ἐκ τοῦ κυκλικῶς κινουμένου Διαστημοπλοίου, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἄρεως μιάς «λέμβου» μὲ ἐπιφανείας ἀδρανείας. Ἡ λέμβος-πύραυλος θὰ ἔχῃ σύστημα τροχοπεδῶν—διὰ τῶν ὁποίων θὰ

ἐπιβραδύνεται ἡ κίνησις, ὥστε αὐτή, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς περιφορὰς ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαιρας τοῦ Ἄρεως, νὰ πέσῃ δι' ἑνὸς ἀλεξιπτώτου ἢ ἄλλου ἀναλόγου μηχανισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Ἄρεως.

»Ὅταν παρέλθῃ ὁ καθωρισμένος ἐκ τοῦ προγράμματος ἐρεῦνης χρόνος, ἡ λέμβος-πύραυλος θὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν μὲ τὰς ἰδίας τῆς δυνάμεις, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ Διαστημόπλοιον, τὸ ὁποῖον θὰ περιστρέφεται εἰς τὰ 1000χμ. περὶ τὸν Ἄρην. Τὸ Διαστημόπλοιον μαζὺ μὲ τὸ φορτίον του θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν δορυφόρον-Σταθμὸν τῆς Γῆς, ἐκεῖθεν δὲ θὰ γίνῃ τὸ τελικὸν ἄλλα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πλανῆτου μας, τῆ βοηθείᾳ τοῦ τετάρτου σταδίου ἑνὸς ἐκ τῶν πυραύλων, οἱ ὁποῖοι θὰ συνδέουν δορυφόρον καὶ Γῆν.

»Τὸ μακρότερον τμήμα τοῦ ταξιδίου θὰ εἶναι τὸ μεταξὺ τῶν δύο κυκλικῶν τροχιῶν, τῆς μιάς περὶ τὴν Γῆν καὶ τῆς ἑτέρας περὶ τὸν Ἄρην. Τὸ Διαστημόπλοιον θὰ προσαρμοσθῆ κατὰ τὸ ταξίδιον του εἰς τὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος. Οἱ γῶροι ἐντὸς αὐτοῦ μὲ τοὺς ἐπιβάτας θὰ εἶναι ἐρμητικῶς κλειστοὶ καὶ θὰ ὑπάρχῃ τεχνητὴ ἀτμόσφαιρα. Δὲν χρειάζεται νὰ ἔχῃ εἰδικὸν σχῆμα, διότι τριβὴ ὕλικου μέσου δὲν θὰ ὑπάρχῃ. Ἐπειδὴ δὲν θὰ ὑφίσταται βαρύτης, μίᾳ ἐλαφρᾷ ὄθησις θὰ ἀρκῆ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πλοῖον τὸν Σταθμὸν-δορυφόρον καὶ νὰ εἰσέλθῃ τοῦτο τελικῶς εἰς τὴν ἑλλειπτικὴν τροχίαν τοῦ Ἄρεως» (E. Stuhlinger: Von künftiger Weltraumfahrt, Naturwiss. Rundschau, Juli 1958, σ. 263-264).

Τελειώνομεν τὴν σκιαγραφίαν τοῦ ταξιδίου. Ὁ Stuhlinger ἐξετάζει λεπτομερῶς τὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ πλοίου, τὸ σύστημα προωθήσεώς του, τὴν πτήσιν του, τὰς πιθανὰς δυσκολίας κατὰ τὴν διαδρομὴν. Πάντως θὰ πρέπῃ τὸ πλοῖον ἢ ἡ «λέμβος» του νὰ εἰσχωρήσῃ διὰ τῶν πολικῶν περιοχῶν εἰς τὸν Ἄρην, διότι ὑπάρχει ἡ γνώμη, ὅτι καὶ εἰς τοὺς πλανήτας ἔχομεν «ζῶνας ἐντόνου ἀκτινοβολίας». Φαντάζεται οὗτος τὸ Διαστημόπλοιον κινούμενον διὰ ἠλεκτρισμοῦ, βάρους 730 τόνων, μὲ ἀφέλιμον φορτίον 150 τόν. καὶ ἐπιτάχυνσιν $6 \times 10g^{-5}$. Θὰ ὑπάρχῃ ἀτομικὸς ἀντι-

(1) Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν «ζῶνῶν ἀκτινοβολίας Van Allen» τὸ ὕψος τῆς κυκλικῆς τροχιάς τοῦ Σταθμοῦ θὰ πρέπῃ νὰ τροποποιηθῆ, διὰ λόγους ἀσφαλείας τῶν ἐπιβατῶν.

δραστήρ⁽²⁾ με 12 τόν. ούρανίου—ή θερμότης θ' απορροφάται υπό συστήματος ψύξεως με νάτριον και κάλιον...

Υπάρχει και η έκδοχη ταξιδιού με καύσιμα: Νιτρικόν οξύ και ύδραζίνη. Τò πλοίον θά ἔχη μικτὸν βάρους 1700 τόν. ἐξ ὧν 35 τόν. ὠφέλιμον φορτίον, με 6-8 καλῶς ἐξησχημένους ἀστροναύτας. Ἐντὸς 260 ἡμ. θά φθάσῃ εἰς τὸν Ἄρη, θά ἐκτελέσῃ τὰς ἀναγκαίας παρατηρήσεις και θά ἐπιστρέψῃ, περιέπυ δύο ἔτη μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ τῆς Γῆς. Τὸ σχεδίου αὐτὸ εἶναι τοῦ W. von Braun, ὅστις κατ' ἀρχὰς ὑπελόγησε τὸ βάρους τοῦ πλοίου εἰς 3500 τόν. Οὗτος ἀναθιβάζει τὰ ἔξοδα ἑνὸς ταξιδιού μέχρι τοῦ Ἄρεως εἰς 3,5 δισεκατομμύρια δολάρια, ἐνῶ τὰς δαπάνας τοῦ Σταθμοῦ περὶ τὴν Γῆν, ὅστις θά χρησιμοποιῆται και ὡς Ἀστεροσκοπεῖον, τὰς ὑπολογίζει εἰς 4.000.000.000 δολάρια.

ΤΑ ΔΥΣΧΕΡΕΣΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Ὁ W. von Braun εἶναι αἰσιόδοξος διὰ τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τῶν ζητημάτων τοῦ Διαστήματος. Γράφει δὲ χαρακτηριστικῶς τὰ ἑξῆς:

«Ὁ Σταθμὸς τοῦ Διαστήματος, με ὅλας τὰς δυνατοτήτάς του, διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ σύμπαντος, διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν πρόοδον, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης (ἢ διὰ τὸν ἐξαφανισμόν τοῦ πολιτισμοῦ μας) δύναται νὰ κατασκευασθῇ. Ἐὰν ληφθῇ ἡ ἀπόφασις καὶ ἐξασφαλισθοῦν τὰ οικονομικὰ μέσα, τὰ ἄλλα εἶναι ζήτημα χρόνου. Διὰ πολλοὺς λόγους ἡ κατασκευὴ τοῦ Σταθμοῦ αὐτοῦ εἶναι ἀναπόφευκτος ἀνάγκη, οὐχὶ δὲ ὀλιγώτερον λόγω τῆς ἀκροέστου περιεργείας τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι κάποτε ὠδηγήθησαν εἰς τὴν θάλασσαν και ἀκολούθως εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν... Ἐὰν ὁ Σταθμὸς οὗτος δὲν γίνῃ με τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, τότε θά

πραγματοποιηθῇ δι' ἄλλους λόγους, ὅπως εἶναι ὁ ἀφανισμὸς.

»Τὸ πρὸ τὴν πείσιν τοιούτων ἀντιλήψεων ὁ Σταθμὸς τοῦ Διαστήματος θά γίνῃ πραγματικότης». (W. von Braun, Die Eroberung des Weltraums, 1958, σ. 67).

Κατὰ παρόμοιον τρόπον ἐκφράζονται και ἄλλοι ἐρευνηταὶ περὶ τῶν διαπλανητικῶν ἐν γένει ταξιδίων. Ἀλλὰ τὰ προβλήματα ἑνὸς τοιούτου ταξιδιού δὲν ἐλύθησαν ὅλα. Εἶναι πολλὰ, δύσκολα, δυσκολώτατα. Ἴσως δὲ, νὰ μὴν ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἡ ἀνωτέρω περιγραφή, ἢ ὁποία δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ταχείας πραγματοποιήσεώς του.

ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ ἀστροναῦται, ὀπλισμένοι με ὅλα τὰ τεχνικὰ μέσα και με ὅλας τὰς δυνατὰς ἐυκολίας, χρησιμοποιοῦντες ἀστρονομικὰς ἐφημερίδας και ἐκτελοῦντες τακτικῶς παρατηρήσεις προσδιορισμοῦ τῆς θέσεώς των εἰς τὸ Διάστημα προχωροῦν κανονικῶς πρὸς τὸ ἀντικειμενικὸν τὸν σκοπὸν. ὑποθέσωμεν ἀκόμη, ὅτι ὑπερνικοῦν τὴν ἐπίδρασιν τῶν κοσμικῶν ἀκτίνων και παρακάμπτον τοὺς κινδύνους συγκρούσεώς των με μετεωρικὰ σμήνη ἢ ἀερολίθους. Θά ὑπάρχουν, γράφει ὁ Stuhlinger, συννεργεῖα ἐπισκευῆς βλαβῶν τοῦ πλοίου ἢ ἐν ἀνάγκη θά ἐγκαταλείψουν οἱ ἀστροναῖται τοῦτο και θά ζητήσουν καταφύγιον. Ποῦ; Εἰς ἄλλο πλοῖον. Διότι θά ἐκινήσῃ μία ἀποστολὴ ἐκ 10 Διαστημοπλοίων διὰ τὸν Ἄρη και θά εἶναι εὐκόλος ἡ μετάβασις των εἰς τὰ ἄλλα σκάφη, διὰ τῆς ἐλαφροῦς ἑλξεως τὴν ὁποίαν θά ἀσκοῦν αὐτὰ εἰς τὸν περιβάλλοντα χώρον. Δὲν πρόκειται ὁμως περὶ αὐτῶν ἢ παρομοίων κινδύνων και δυσκολιῶν.

ὑπάρχουν και ἄλλα πλέον ἀνυπερέβλητα ἐμπόδια. Τὸ ταξίδιον θά εἶναι μία ἀνυπόφορος φυλακὴ διὰ τοὺς ἀστροναύτας. Δύο ἢ και τέσσαρα ἔτη θά ζοῦν εἰς σκότος, διότι δὲν θά ἔχωμεν διάχυσιν τοῦ φωτὸς τοῦ Ἥλιου, ἐλλείψει ἀτμοσφαιρας. Ἐπομένως οὔτε ἀλλαγὴν ἐντυπώσεων. Αὐστηρὰ μονοτονία. Ὁ οὐρανὸς σκοτεινός, οἱ ἀστέρες χωρὶς στίλβην, ὡς φωτεινὰ σημεῖα μέσα εἰς βαθὺ σκότος. Ὅταν κυττάζουν τὸν Ἥλιον, θά τὸν βλέπουν φωτεινόν· ὀλίγον ὁμως πέραν θά εἶναι σκότος ἀδια-

(2) Ὁ Gamow ἀποκλείει τὴν χρησιμοποίησιν τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας, διότι ὁ ἀντιδραστήρ θά ἐκπέμπῃ ἔντονον ἀκτινοβολίαν (νετρόνια και ἀκτίνιας γ), ἢ ὁποία εἰς βραχυτάτον χρόνον θά ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον τοῦ πληρώματος και τῶν ἐπιβατῶν. Ἰσχυροὶ θώρακες ἐκ βαρέων μετάλλων θά τοὺς ἐξησφαλίζουν, ἀλλὰ θ' αὐξήσῃ πολὺ τὸ βάρους τοῦ σκάφους.

πέραστον. Μεταξύ των δέν θα συνεννοούνται δια της φωνής, διότι ατμόσφαιρα δέν θα υπάρχει. Θα αναπνεύουν από ειδικούς ασκούς οξυγόνου. Κινήσεις μέσα εις τὸ πλοῖον δέν θα γίνονται εις εὐρείαν κλίμακα. Χρῆσιν ὕδατος δέν θα δύνανται νὰ κάμουν, ἐκτὸς τοῦ ἀναγκαίου πρὸς πόσιν. Θὰ ζοῦν εις διαρκή σιωπήν, πρᾶγμα ἐξαιρετικὰ ἀνυπόφορον. Ἐνας ψυχίατρος, ὅστις ἐκλείσθη εις ἓνα τοιοῦτον θάλαμον, ἐταράχθη ἐξαιρετικὰ καὶ ἀμέσως ἐξῆλθεν. Ἡσθάνετο ἀηδῖαν διὰ τὸ αἰτομόν του. Ἐνας ὑγιῆς καὶ δραστήριος ἄνθρωπος ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνίας, λόγῳ τοῦ ὅτι δέν θα ἔχη νὰ κάμῃ καμμίαν ἐργασίαν ἐπὶ 2 ἢ 4 ἔτη. Νὰ κοιμᾶται διαρκῶς; Ἀδύνατον. Τί νὰ κάμῃ; Δέν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερνηκηθῇ ἢ κατὰστασις τῆς δράσεως, ἢ ὅλως φυσιολογικὴ καὶ κανονικὴ διὰ κάθε ὑγιᾶ καὶ δραστήριον ἄνθρωπον, ὅπως πρέπει νὰ εἶναι οἱ μέλλοντες ταξιδιώται. Πῶς θὰ ἀντιδράσῃ φυσιολογικῶς μέσα εις τὸν στενὸν χώρον τοῦ Διαστημοπλοίου; Ὑπάρχει ὁ ἄμεσος κίνδυνος ἐκδηλώσεων νευρασθενείας, ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ ὁμαδικῆς παραφροσύνης τῶν ἀστροναυτῶν!

Εἰς τὸ Συμπόσιον τῆς Ἰατρικῆς τοῦ Διαστήματος τοῦ Ὀκτωβρίου 1958 ἐπρωτάθη ὑπὸ τῶν Α. Parkes καὶ Α. Smith τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῶν Ἐρευνῶν τῆς Ἀγγλίας, ὅπως οἱ ἀστροναῦται περιπέσουν εις κατὰστασιν ληθάργου, ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως ἢ ἀκόμη εις βαθεῖαν ψῦξιν. Ἀλλ' αὐταὶ εἶναι μὴ φυσιολογικαὶ καταστάσεις, ὥστε καὶ ἡ ἰδία ἡ φύ-

σις συχνὰ ἐκδικεῖται κατὰ τρόπον πολὺ σκληρόν.

Ὁ Σουηδὸς Carl-Johan Clemedson, ἐξετάζων διὰ μακρῶν τὰ βιοφυσιολογικὰ καὶ ἱατρικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν οἱ μέλλοντες ταξιδιώται τοῦ Διαστήματος, κλείει τὴν μελέτην του, διὰ τῆς ἀκολούθου γνώμης τοῦ Η. Haber, εἰδικοῦ ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων: «Θὰ ἦτο πολὺ σοβαρόν, γράφει, εἰς ἀνθρώπιναι ὑπάρξεις θὰ ἠδύνατον ποτὲ νὰ ταξιδεύσουν εις τὸν χώρον διὰ μῆνας ἢ ἔτη. Τοῦτο θὰ ἐσῆμαινε μίαν μακρὰν φυλάκισιν, ὑπὸ τὰς πλέον ἐναντίας συνθήκας, ἐπὶ ἔτη χωρὶς βάρους, ἐπὶ ἔτη μὲ τεχνητὸν ἀέρα, ἐπὶ ἔτη εις τὴν ἔκθεσιν τῶν κοσμικῶν ἀκτίνων καὶ τῶν μετεωριτῶν... Οἱ ἐφευρέται νέων ἡπείρων κάμνουν ὑπεράνθρωπα ἔργα εις τὴν ἐποχὴν των, ἀλλ' ἓνα ταξίδιον εις τὸν Ἄρηνα θὰ ἐνέτεινε τὸ σκληραγωγημένον σῶμα καὶ πνεῦμα πέραν τοῦ σημείου διασπάσεως... Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ παραμένει ἓνα γήϊνον ὄν, ἓνα παράδειγμα αὐτῆς τῆς γήϊνης μορφῆς τῆς ζωῆς. Αἱ μηχανικαὶ του ἐπιτυχίαι δύνανται νὰ προχωρήσουν πολὺ πέραν τῶν ὅσων δύναται νὰ φαντασθῇ, ἀκόμη ὑπάρχει ἐκεῖ ἓνα ὄριον τῆς ἐφαρμογῆς των. Αὐτὸ τὸ ὄριον εὐρίσκεται εις αὐτὸν τοῦτον τὸν ἄνθρωπον». (C. Clemedson, Astronautik, Vol. I, 1958).

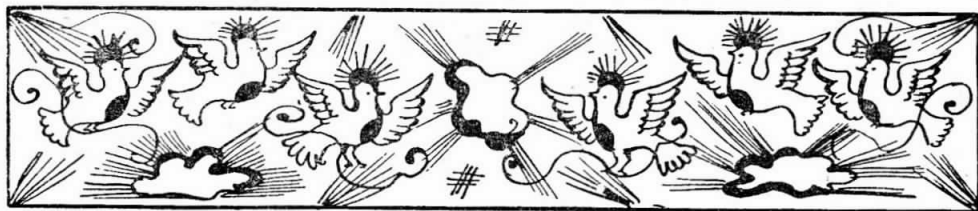
ΔΗΜ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου
καὶ τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Ω Κύριε, στὸν ἕναστρο Σὲ βλέπω οὐρανό,
στὸ βλέμμα τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, ποὺ λάμπει φωτεινὸ.
Σὲ ζῶ στὸ μυστικὸ τῆς προσευχῆς μου πόθο.
Μὲ δύναμη τὴν παρουσία Σου ὅμως νοιώθω,
ὅταν μ' ἀγγίζουμε τὰ δάκτυλά Σου καὶ πονῶ.

Ε. ΜΑΪΝΑΣ

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Συμπληρώθηκαν έφ'έτος εκατό χρόνια από τη γέννηση του Κωστή Παλαμά, στα 1859 στην Πάτρα. Έπ'έτειος αυτή μέσα στο χρόνο που διανύουμε, που ονομάστηκε «έτος Παλαμά», έδωσε αφορμή σε όλους άνεξαίρετα τους παράγοντες της πνευματικής μας ζωής, να ξαναθυμηθούν τον ποιητή, να τον πλησιάσουν περισσότερο και να στοχαστούν πάνω στο έργο του. Από την Έκκλησία μας και τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλονίκης, κι' ακόμα ίσαμε την Ακαδημία και τον «Παρνασσό»⁽¹⁾, τον τύπο και τα σχετικά βιβλία που εκδόθηκαν, άκούστηκαν πάρα πολλές φωνές γύρω στον ποιητή και το έργο του, άλλες περισσότερο εγκωμιαστικές και ύμνητικές κι' άλλες λιγότερο, άλλες με περισσότερο κριτικό νου γραμμένες, κι' άλλες ακόμα επιφυλακτικές ή άμειλικτες, στην άρνητική κι' έπικριτική τους διάθεση. Ό ποιητής κι' όσο ζούσε και τώρα ακόμα, δέκα έξι χρόνια μετά το θάνατό του, νομίζω, πώς μπορεί να βαστήξει και τον πιο μεγάλο θαυμασμό (χρειάζεται άντοχη και γι' αυτόν), μα και την πιο βίαιη έπικριση. Δέν έχει καμιά σημασία άν είναι δίκαιες οι πρώτες και άδικες οι δεύτερες ή και αντίστροφα. Όλοι όσοι δημιούργησαν έργο, δέχτηκαν και την έπιδοκίμασία, μα πολλές φορές και την έπικριση και την άρνηση, για να ξεπεραστούν οι τελευταίες από το χρόνο τελικά—δύσε φορές ό ποιητής, ό

καλλιτέχνης γενικότερα, και το έργο του, κρύβουν μέσα τους περισσότερα στοιχεία έπιβίωσης παρά λησμονιάς και φθοράς—έτσι ώστε να μείνουν μετά απ' αυτό το ξεκοσκίνισμα, ό άξιος ποιητής και το άξιο έργο, νικητές στην πάλη τους με το χρόνο. Κι' ό Όμηρος ακόμα δέχτηκε την έπικριση (ό Ζώϊλος τον κατακεραύνωσε και τον άρνήθηκε βίαια κι' ό σύγχρόνός μας, ίσαμε τα 1945, Γάλλος διανοούμενος Π. Βαλερύ ρωτούσε: «Γνωρίζεις πράγμα πιο βαρετό απ' την «Ιλιάδα»;) κι' ό Σαϊξπηρ από τον Τολστόϊ, κι' ό Β. Ούγκω από πολλούς συγχρόνους του και μεταγενεστέρους του, κι' ό δικός μας ό Σολωμός από τους καθαρολόγους και τους λογιώτατους της έποχής του, κι' ό Κάλβος κι' ό Παπαδιαμάντης... για ν' αναφέρω μονάχα δους, χωρίς καμμιάν ιδιαίτερη προσπάθεια, ήρθαν στο νου μου τη στιγμή τούτη. Κι' όλοι αυτοί κι' άλλοι πολλοί μαζί τους, είτε όσο ζούσαν είτε και χρόνια πολλά ακόμα μετά το θάνατό τους, ξεπέρασαν την άρνηση και την έπικριση και το έργο τους έπιβλήθηκε στη συνείδηση όλων μας. Έτσι συμβαίνει και με το έργο του Κωστή Παλαμά. Κι' όσο ακόμα ζούσε ό ποιητής και μετά το θάνατό του γνώρισε και το εγκώμιο και τον άνεπιφύλακτο θαυμασμό, μα και την πιο άρνητική και βίαιη έπικριση. Για την τελευταία δέν έχω παρά ν' άναφερθώ στη δριμύτατη κριτική που άσκησε για το παλαμικό έργο, ό Γιάννης Αποστολάκης⁽²⁾ και τελευταία ακόμα, μέσα στο «έτος Παλαμά» ό Π. Καραβίας, που κατά κάποιον τρόπο επανέλαβε και

(1) Βλ. Περιοδικό «Παρνασσός», περίοδος β' τεύχος 1-2, σελ. 16, όπου δημοσιεύονται οι λόγιοι που έκφωνήθηκαν κατά τον έορτασμό της 100ετηρίδας του Παλαμά στο φιλολογικό Σύλλογο «Παρνασσός», από τον Μ. Αρχιεπίσκοπο και τους εκπροσώπους των πνευματικών ιδρυμάτων του τόπου μας.

(2) Στο βιβλίο του «Η ποίηση στη ζωή μας».

συνοπτικά διατύπωσε τὴ βίαιη ἐπίκριση τοῦ πρώτου⁽³⁾. Τέτοιες κριτικὲς φωνές, νομίζω, πὼς δξύνουν ἀκόμη περισσότερο τὴν κρίση μας καὶ μᾶς κάνουν νὰ προσέξουμε καλύτερα καὶ τὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του, καὶ νὰ τὸν δοῦμε μὲ περισσότερη ἀντικειμενικότητα.

★

Γιὰ τὸν Κωστὴ Παλαμᾶ, ἡ προοπτικὴ τοῦ χρόνου εἶναι πολὺ μικρὴ ἀκόμη, γιὰ νὰ ἐπιτρέψει ὀριστικὲς κατατάξεις καὶ τελειωτικὰ συμπεράσματα. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι, γιὰ τὸ Σολωμὸ πρόπερσον γιορτάσαμε τὰ 100 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, ἐνῶ γιὰ τὸν Παλαμᾶ, γιορτάζουμε φέτος, τὰ 100 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή του. Κι' αὐτὸ ἔχει, φυσικά, μεγάλη σημασία. Γιὰ τὸ Σολωμὸ ἡ κριτικὴ καταστάλαξε, ἀποκρυσταλλώθηκε, μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας ὁμοφώνησε καὶ μόνο ἡ φιλολογικὴ ἐπεξεργασία καὶ κατάταξη τοῦ ἔργου του συνεχίζεται, ἐνὸς ἔργου, πὸν δυστυχῶς ἔμεινε ἀτέλειωτο, ἀποσπασματικό, κομματιασμένο. Γιὰ τὸν Παλαμᾶ ὁμως, ἡ τόσο πλούσια, ἄλλωστε, κριτικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ ἔργου του, πὸν συνεχίζεται, εἶναι ἀκόμη διχασμένη καὶ ἀκαταστάλαχτη. Αὐτὸ ἔχει βέβαια τὴν αἰτιολογία του, σὸ ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ εἶναι τεράστιο σὲ ὄγκο κι' ἀκόμα, πολύμορφο καὶ πολύφωνο, σὲ διαθέσεις του, σὲ ἀφορμές του, σὲ τὴν ἐσώτερη ὑφή του. Ἀποτέλεσμα κι' αὐτὸ ἐνὸς χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος τοῦ ποιητῆ, πὸν πολὺ δίκαια τὸ ἀποκάλεσαν: «ὁ πρωτεῖσμος τοῦ Παλαμᾶ». Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός, νομίζω, ὅτι εἶναι πολὺ σωστός. Ὁ Παλαμᾶς στάθηκε, πραγματικά, μὲ τὴ μεγάλη ποικιλία τῶν ρυθμῶν καὶ τῶν μέτρων, πὸν χρησιμοποίησε σὸ στίχο του, ἀλλὰ καί, κοιτάζοντας τὴν οὐσία τῆς ποιήσεώς του, χάρη σὲ τὴν ποικιλία τῶν θεμάτων του καὶ τῶν ποιητικῶν παρορμήσεων του, ἕνας, ἀληθινὰ, πρωτεῖκος ποιητής. Στάθηκε λυρικός καὶ ἐπικός μαζί, ρητορικός—κι' ὁ ρητορισμὸς του στάθηκε πολὺ φορέας, ἡ πὸν μεγάλη ἀδυναμία σὲ τὴν

ποίησή του—κι' ἀπαλόφωνος, ἐγκεφαλικός κάποτε, κι' αὐθόρμητος μὲ τὴν πὸν παρορμητικὴ ἔμπνευση, ἔκλεισε μέσα σὲ τὴν ποίησή του, τὰ πὸν ἀντίθετα στοιχεῖα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου ὁλόκληρου, καὶ τὸ «ἐγὼ» καὶ τὸ «ἐκεῖνο», τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ ἀντικείμενο, τὴν πίστη καὶ τὴ γνώση, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀπελπισία, τὸ πλῆθος μὰ καὶ τὴν ἀσκητικὴ μόλωση, τὸν ἔρωτα ἀλλὰ καὶ τὴ βαθειὰ συντριβή, τὴν ἰδέα καὶ τὴν πραγματικότητα, τὴ χαρὰ καὶ τὴ θλίψη, τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν ἀσκήμια, τὸν Ἑλληνισμό ἀλλὰ καὶ τὸ Χριστιανισμό, τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Οἰκουμένη ὁλόκληρη, τὴν «πολιτεία» ἀλλὰ καὶ τὴ «μυναξία». Μίλησε γιὰ ὄλους καὶ γιὰ ὅλα, ἔκλεισε μέσα του καὶ ἀνάπασε καὶ ὕμνησε μὲ τὴν ποίησή του, τὲς πὸν ἀντίθετες ἐποχές. Καὶ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸ Βυζάντιο καὶ τὴν Ἑλλάδα τῆς Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ τὸ Εἰκοσιένα, ἴσαμε τὸ πὸν πρόσφατο «σήμερα» πὸν πρόλαβε νὰ ζήσει ὁ ποιητής.

Καὶ δὲν περιορίστηκε μονάχα ἐδῶ ὁ πρωτεῖσμός του. Ἀπλώθηκε καὶ σὲς μορφές τοῦ λόγου μὲ τὲς ὁποῖες καταπιάστηκε καί, γενικότερα, σὲ τὴν ὅλην του πνευματικὴ ἐκδήλωσή. Ὁ Παλαμᾶς εἶπανε, βέβαια, κατὰ κύριο λόγο ποιητής, ἀλλὰ ὑπῆρξε καὶ διηγηματογράφος καὶ κριτικός καὶ χρονογράφος καὶ λόγιος καὶ στοχαστής, ἔγραψε καὶ θέατρο ἀκόμα καί, κοντὰ σ' ὅλα αὐτὰ, ὑπῆρξε κι' ἕνας ἀποφασιστικός μαχητής. Ἔτσι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη, ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ἕνα ἔργο ἀληθινὰ τεράστιο σὲ ὄγκο. Κι' ὅταν λέμε τεράστιο, δὲν ἐννοοῦμε μονάχα τὰ γνωστὰ ἔργα του, τὰ τυπωμένα σὲ βιβλία, πὸν κι' αὐτὰ εἶναι πολυάριθμα κι' ὄχι μικρὰ σὲ ἔκταση, ἀφοῦ ἄλλωστε κάθε μιὰ ἀπὸ τὲς περισσότερες ποιητικὲς του συλλογές ἀπαρτίζεται ἀπὸ περισσότερα μέρη, ἔτσι ὥστε νὰ μπορούσαν ν' ἀποτελέσουν χωριστὴ ποιητικὴ σύνθεση, (σὲ τὴν «Ἀσάλευτη Ζωὴ» π. χ. «οἱ Πατρίδες» καὶ οἱ «Ἐκατὸ φωνές» ἢ ἡ «Φοινικιά» θὰ μπορούσαν, ἀσφαλῶς, ν' ἀποτελέσουν χωριστὰ βιβλία), ἐννοῶ καὶ ὁλόκληρο τὸ ὑπόλοιπο ἔργο του, πὸν εἶναι ἐγκατασπαρμένο σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες, τὰ ἄρθρα του, τὲς μελέτες του, τὰ χρονο-

(3) Σὲ τρία ἄρθρα σὲ τὴν «Ἐλευθερία» τῆς 22-2-1959, 8 καὶ 22-3-1959.

γραφήματά του, τὶς ἄπειρες ἐπιστολές του, πού ὄλα αὐτὰ μαζὺ φωτίζουν ἓνα σωρὸ πτυχές τῆς πολυσύνθετης καὶ πολύπλευρης προσωπικότητος τοῦ ποιητῆ καὶ βοηθᾶνε στὴ συνολικὴ κριτικὴ τοποθέτησή του. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, λοιπόν, ἡ κριτικὴ μελέτη τοῦ παλαμικοῦ ἔργου παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὡς ἓνα ἔργο πού ἐμφανίζει πάμπολλες (ἂν ὄχι ἀνυπέροβλητες) δυσκολίες. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀκόμα, ἡ κριτικὴ, ἴσαμε σήμερα, δὲν ἀντιμετώπισε τὸν Παλαμᾶ, τὶς περισσότερες φορές, συνολικά, ἀλλὰ τὸν εἶδε μονάχα ἀπὸ μιὰν ὀρισμένην «ἄποψη», ἀπὸ μιὰ συγκεκριμένη πλευρά του⁽⁴⁾.

Πῶς ἦταν λοιπὸν δυνατόν, τόσο λίγα χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ποιητῆ, ἡ κριτικὴ νὰ ἔχει κατασταλάξει κιάλας, νᾶχει περὶ τὴν τελευταία λέξη τῆς καὶ νᾶχει ὁμοφωνήσει πάνω στὸ παλαμικὸ ἔργο;

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ—ἄς περιοριστοῦμε στὸ κύριο ἔργο του, πού στάθηκε κατὰ πρῶτο λόγο ποιητικὸ—παρουσιάζει τὶς πιὸ χτυπητές ἀντιθέσεις κι' ἀντινομίες. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἄποψη πού τὸ βλέπει κανεὶς καὶ τὴν προσωπικὴ του εὐαισθησία. Ἄν ὁ Ἀποστολάκης βίαυα χτύπησε τὸν Παλαμᾶ (ὅπως βίαυα ἀρνήθηκε καὶ τὸν Κάλβο, ὅπως καὶ ὀλόκληρη τὴν νεοελληνικὴ ποίηση), εἶναι γιὰ τὸν εἶδε μὲ τὰ ματογυῶλια τοῦ πιὸ ἀνεπιφύλακτου θαυμαστοῦ—τόσο δίκαιου ἄλλωστε—ἀπέναντι στὸ σολωμικὸ ἔργο, πού κι' αὐτὸς ὁ θαυμασμὸς του, ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς προτίμησής του στὴν «καθαρὴ» καὶ «λιτὴ» ποίηση. Μὰ δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸ «συνολικὴ» κριτικὴ ἀντιμετώπιση ἑνὸς ἔργου, καὶ μάλιστα τόσο πολύπλευρου καὶ πολύφωνου ὅπως τοῦ παλαμικοῦ. Βέβαια τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, ὅπως εἶπαμε, δὲν κρίθηκε ἀκόμα τελειωτικά καὶ ἡ προοπτικὴ τοῦ χρόνου, πού δοκιμάζει τὸ δημιουργημὰ καὶ τὴν ἀντοχή του καὶ καθιερώνει τὴν ἀξία του, τοῦ χρόνου πού ἔρ-

χεται καὶ φεύγει καὶ στέκει «τῶν ἔργων ἐχθρὸς καὶ πάσης μνήμης», κατὰ τὸ στίχο τοῦ Κάλβου, καὶ πού γι' αὐτὸ, ἄλλωστε, ἀποτελεῖ τὸ πιὸ ἀσφαλτο κριτήριο, εἶναι ἀκόμα μικρὴ, ὥστε νὰ μπορέσει κανεὶς νὰ μιλήσει μὲ βεβαιότητα γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του καὶ στοὺς χρόνους πού ἔρχονται. Πάντως ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι τὸ παλαμικὸ ποιητικὸ ἔργο κρύβει μέσα του ὄλα τὰ θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ στοιχεῖα τῆς μεγαλοφυΐας⁽⁵⁾. Ἀσυγκράτητη ὁρμή, ἀσταμάτητο καὶ ἀξεδίηστο πάθος, μεγάλες καὶ ὑψηλές ἰδέες, ἐνόραση προφητικὴ καὶ μεταφυσικὴ ἀγωνία⁽⁶⁾, κι' ὄλα αὐτὰ, μ' ἄπλοχερὰ σκορπισμένα σὲ μιὰ μεγαλόπνοη, ἀλλὰ πολλὲς φορές, καὶ μεγαλόστομη ποίηση, πού καθὼς ξεχύνεται σάν ἓνας ὀρηκτικὸς χεῖμαρος, παρασαίρουν κάποτε μαζὺ τῆς καὶ τὰ πιὸ ἀντιποιητικὰ στοιχεῖα.

★

Παρ' ὄλα αὐτὰ ὅμως, ἄς μὴ διστάσουμε νὰ διατυπώσουμε μιὰ γνώμη βγαλμένη ἀπὸ ἓνα, κατὰ τὸ δυνατόν, συνολικὸ κοίταγμα τοῦ παλαμικοῦ ἔργου. Ἡ ποίηση τοῦ Κωστή Παλαμᾶ τοποθετημένη μέσα στὰ πλαίσια τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ μιὰς ὀλόκληρης ἐποχῆς—τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητῆ, πού ἀπλώνεται σὲ μιὰν, ἀληθινὰ κρίσιμη, πενηνταετία, ἀπὸ τὰ 1885 κι' ἔπειτα, τόσο γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅσο καὶ γιὰ τὴν Εὐρώπη ὀλόκληρη—ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα, τὴν πιὸ πιστὴ ἔκφρασή της. Γιὰ τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τοῦ Παλαμᾶ, εἶναι αὐτὸ πού ἀποτελοῦσε πάντα τὴν πιὸ ἀσυγκράτητὴ ἐπιθυμίᾶ του κι' ἐπιδιώξή του, ὅτι στάθηκε ποιητὴς «τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ Γένους του». Αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰν ἀλήθεια, πού δὲν μποροῦμε νὰ τὴν ἀμφισβητήσουμε. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ὀλόκληρος τοποθετημένος μέσα στὴν ἐποχὴ του καὶ στὸ πνευματικὸ τῆς κλίμα, μὲ

(4) Ἐξάιρεση ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ τὸ ἀνολοκλήρωτο ἀκόμα πεντάτομο ἔργο τοῦ Αἰμ. Χουρμούζιου: «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ του», πού ἔχουν κυκλοφορήσει οἱ δύο πρῶτοι τόμοι του, καὶ ὁ «Παλαμᾶς» τοῦ Κ. Τσάτσου, πού, ὅμως, στάθηκε περισσότερο στὶς φιλοσοφικὲς καταβολές τῆς παλαμικῆς ποίησης.

(5) Ὅτι ὁ Παλαμᾶς στάθηκε μεγάλος ποιητὴς κανεὶς δὲν τὸ ἀμφισβήτησε (ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις), μ' ὄλες τὶς ἐπιφυλάξεις πού διατύπωνσαν καὶ διατυπώνουν πολλοὶ σὲ τοῦτο καὶ σὲ κείνο τὸ σημεῖο. Βλ. καὶ «Ἀκτίνες», τόμ. 1940 σελ. 198-199.

(6) Βλ. καὶ Daniel Rops: «La Poésie et les dons de prophétie», στὸ βιβλίο του «Où passent des anges», Plon ἐκδ. 1947, σελ. 255.

τὴν ἄρνηση καὶ τὸν ἄκρατο θετικισμό ποὺ τὴ χαρακτηρίζαν. Ἄν ὅμως εἶναι ἀλήθεια αὐτό, ἄλλο τόσο εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Παλαμᾶς, ἀσφυνκτιοῦσε μέσα σ' αὐτὸν τὸν πνευματικὸ περιγύρο, ποὺ ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά φαίνεται νὰ ταίριαζε στὴν ἰδiosisυγκρασία του, ἀπὸ τὴν ἄλλην ἔννοιωθε νὰ στενεύει τοὺς ὁρίζοντες τῆς ψυχῆς του. Ἀκριβῶς αὐτὴ τὴ διάθεση ἐκφράζουν οἱ ἀκόλουθοι στίχοι τοῦ ἀπὸ τὴν «Πολιτεία καὶ Μοναξιά»:

Ἄγία Πίστη τῶν πατέρων μου ἔλα
καὶ γιόμισέ μου τὴν καρδιά
καὶ γλυκολάλαε μέσα μου καὶ γέλα
σὰν τὰ πασιχαρα παιδιά.

Καὶ ξέπλυνέ μου μέσα σὲ Ἰορδάνη
τὰ κρίματα, καὶ μιὰ φορὰ
κάμε καὶ πρὸς ἐμένανε ὅ,τι κάνει
ἢ μυστικὴ Περιοστέρᾳ!

Καὶ νεύρωσέ μου τὴν ψυχὴ καὶ μάθε
κι' ἐμὲ νὰ θέλω, νὰ μπορῶ,
καὶ διῶξε ἀπ' τὴ δικὴ μου γνώμη κάθε
δείλιασμα ἀνάμελο κρυερό.

Κάθε σοφία καὶ γνώση αὐτοῦ τοῦ κόσμου
ποὺ φέρνει ζάλη περισσὴ
ἀντὶ νὰ ρίχνη λάδι ἀγνὸ στὸ φῶς μου,
κάμε ἢ καρδιά μου νὰ μισῇ.

Τῆς ἀπιστίας ὦ! βγάλε μου τὴν κάμπη
τῆς ὑποψίας καὶ τὰ καρφιά,
κι' ἐμπρός μου πολυκέφαλη ἄς μὴ λάμπη
μιὰ κι' ἢ Ἀλήθεια κι' ἢ Ὁμορφιά.

Ὁ Παλαμᾶς στάθηκε ποιητὴς τοῦ καιροῦ του, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι συνυφάνθηκε μὲ αὐτόν, ἔζησε τὴν ἐποχὴ του σὲ ὅλες τὶς πνευματικὲς καὶ ἰδεολογικὲς ἀντιθέσεις τῆς, ἔκανε δικές του ὅλες τὶς ἀγωνίες τῆς, κι' ὅλα τὰ προβλήματά τῆς, μεταφυσικά, ἰδεολογικά, κοινωνικά, ἔτσι ὥστε ἢ ποιήσῃ του ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ νὰ εἶναι μιὰ συγκλονιστικὴ μαρτυρία. Ὁ Παλαμᾶς ἐσωτερικὰ πάλαψε πολὺ⁽⁷⁾, στάθηκε ὅμως στὴν πάλη καὶ στὴν συγκλονιστικὴ του ἀγωνία,

(7) Βλ. ἀπὸ τὴν ἀποψη τούτῃ τὴ μελέτη τοῦ I. Μ. Παναγιωτόπουλου: «Ἡ ἐσωτερικὴ περιπέτεια τοῦ Κ. Παλαμᾶ», στὴ σειρά «τὰ Πρόσωπα καὶ τὰ Κείμενα» τόμ. Ε' σελ. 163.

χωρὶς πάντως καὶ νὰ κατασταλάξει. Θὰ πρέπει νὰ τὸν μεμφθοῦμε γι' αὐτό; Γεγονὸς ἀκόμα εἶναι ὅτι σ' αὐτὴ τὴν πάλη του, σ' αὐτὸ τὸν ἐσωτερικὸ του ἀγῶνα, ποὺ βίασθηξε ὡς τὸ τέλος του⁽⁸⁾, ὁ Παλαμᾶς στάθηκε ἀπόλυτα εὐλικρινής. Ἄλλ' ἂν στάθηκε ποιητὴς τοῦ καιροῦ τοῦ ἀπὸ τὴν ἀποψη ποὺ εἴπαμε, ἀναδείχθηκε ποιητὴς τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ Γένους του ἀκόμα, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι συνυφάνθηκε ἢ καλύτερα συνταυτίστηκε μὲ τὴν πατρίδα του καὶ τὸ Γένος του, ὅσο κανένας ἄλλος ποιητὴς στὴν ἐποχὴ του, καὶ κατόρθωσε νὰ γίνῃ ἢ ἐκφραση τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ, στὴν ἀνοδικὴ του πορεία, τοῦ τέλους τοῦ περασμένου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἀληθινὸς ποιητὴς τοῦ Ἑθνους. Εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ ἀλήθεια, ποὺ δὲ μποροῦμε νὰ τὴν ἀμφισβητήσουμε.

Ὅταν ὁ Παλαμᾶς πρωτοεμφανίστηκε μὲ τὰ «Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου», στὰ 1886, στὸ πνευματικὸ στερέωμα τοῦ τόπου μας κυριαρχοῦσαν ὁ ρομαντισμὸς⁽⁹⁾ καὶ μιὰ στείρα ἀρχαιολατρεία, ἔτσι ὥστε ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Βαλαωρίτης, ὅπως καὶ τὸ Δημοτικὸ μας Τραγούδι, νὰ εἶναι περιφρονημένα καὶ σχεδὸν ἀγνωστα. Ἡ Ἑλλάδα τότε ἦταν ἕνα καινούργιο Κράτος, ποὺ ἀριθμοῦσε μονάχα 50 χρόνια ζωῆ. Ἐβαζε συνεπῶς ἀκόμα τὰ θεμέλια. Καὶ ὅμως κυριαρχοῦσε ἢ τάση νὰ κόψουμε τὸ νῆμα τῆς συνέχειας, ν' ἀρνηθοῦμε ὅλον τὸν πρόσφατο, τότε, ἑαυτὸ μας, τὴν Ἑλλάδα τῆς Τουρκοκρατίας, μὲ ὅ,τι πολὺτιμο καὶ μεγάλο κρύβει μέσα της, καὶ τὸ Εἰκοσιένα, κι' ὅλη τὴν ἐθνικὴ μὲ παράδοση, ποὺ ἐρχό-

(8) Εἶναι πολὺτιμη ἢ μαρτυρία ποὺ μᾶς δίνει ὁ Ἄγγ. Σικελιανὸς γιὰ τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ Παλαμᾶ (βλ. Ἄγγ. Σικελιανοῦ: «Κ. Παλαμᾶς», ἐκδ. «Ἄλφα», 1943, σελ. 25) σὲ μιὰ χαρακτηριστικὴ συνομιλία μαζί του, ὅπου τοῦ εἶπε ὁ ποιητὴς: «Ἡ ἐπιστήμη, βέβαια... Τὸ ἐκτελεστικὸ ὄργανο ἐνὸς πιθανοῦ ἀνώτερου πολιτισμοῦ. Τίποτ' ἄλλο... Καὶ σηκώνοντας τὸ χέρι του λίγάκι πρὸς τὰ πάνω ἐψιθύρισε: —Τὸ Μυστήριο...». Βλ. καὶ Κ. Δημαρᾶ: «Ἡ μεταρσίωση τοῦ ρυθμοῦ στὸ ἔργο τοῦ Κ. Παλαμᾶ», περιοδικὸ «Γράμματτα», 1943, τεύχος ἀφιερῶμένο στὸν Παλαμᾶ, σελ. 151.

(9) Μὲ χαρακτηριστικούς ἐκπροσώπους τοὺς Ραγκαβῆδες, Σούτσους, Βασιλειάδη, Δ. Παπαρρηγόπουλο καὶ ἄλλους.

ταν κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιο (ἀπὸ τὴν ἀτέλειωτη λειτουργία στὴν Ἁγία Σοφία μὲ τὸν Κ. Παλαιολόγο), καὶ νὰ ἐπιστρέψουμε στὴν ἀρχαιότητα, ἔτσι ἀβασάνιστα κι' ἀπὸ μιὰ κούφια προγονοπληξία. Τὴν Ἐπιανάσταση τοῦ 1821, ὡς λαμπρὸ ἐπιστέγασμα μιᾶς μακρόχρονης σκλαβιάς, μὲ τὶς δυνάμεις ποὺ συντήρησαν, στὰ χροῖνα ποὺ κράτησε, κι' ἔθρεψαν τὴν ψυχὴ τοῦ Ἑθνους, τὴν εἴχαμε παραμελήσει καὶ σχεδὸν ξεχάσει, «μέσα στὸ λογιωτατικὸ κυκλώνα ποῦ, ἀντὶ νὰ ἐνισχύσει τοὺς δεσμοὺς τοῦ ἔθνους μὲ τὴν ὠραιότερη καὶ δυναμικότερη ἐξόρμησή του, ὕστερα ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων δουλεία, ἀγωνίστηκε νὰ νεκρώσει τὴν πρόσφατη παράδοση, γιὰ νὰ ἐπιχρήση μιὰν ἄκαρπη ἀνασύνδεση μὲ τὴν Ἑλλάδα τοῦ κλασικισμοῦ»⁽¹⁰⁾... Ἔτσι ἡ ἐμφάνιση τοῦ Παλαμᾶ μὲ τὰ «Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου», τάραξε τὰ λιμνασμένα νερά, γιὰ τὴν περισσότερα ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς, εἶναι τραγούδια γιὰ τὴν ἑλληνικὴ φύση καὶ τὴν πατρίδα, γιομάτα ἀντίλαλους ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Μεσολογιοῦ⁽¹¹⁾ καὶ τοὺς ἀγῶνες τοῦ 21. Ὁ Παλαμᾶς πολλὰ φορὲς καὶ κατόπιν, θὰ ξαναγυρίσει στὸ 21 ἴσαμε τὶς τελευταῖες του στιγμὲς (ἂς ξαναθυμηθοῦμε τὴν παραίνεση ποὺ ἔδωσε στὰ ἑλληνικὰ νεῖατα στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940: «Αὐτὸ τὸ λόγο θὰ σᾶς πῶ δὲν ἔχω ἄλλο κανένα. Μεθῦστε μὲ τὸ Ἀθάνατο κρασί τοῦ Εἰκοσιένα»), σὰν συμπίκνωση τῶν πιὸ ἀκμαίων ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους καὶ σὰν ἔκφραση ψυχικῆς καὶ σωματικῆς λεβεντιάς. Ἦδη ἀρχίζει νὰ συλλαμβάνει τὸ νόημα καὶ τὴν ἀξία τῆς ἐθνότητος, νοιώθει πὼς εἶναι ζωτικὴ ἀνάγκη, νὰ ξανασυνδεθοῦμε μὲ τὶς ρίζες τῆς ἐθνικῆς μας παράδοσης. Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν προσπάθειά του ὁ Παλαμᾶς θὰ μᾶς ἀποκαλύψει τὸ Σολωμό, θὰ μᾶς κάνει νὰ γνωρίσουμε τὴν ποιητικὴ ἀρετὴ τοῦ Κάλβου, θὰ μᾶς διδάξει τὸ Βαλαωρίτη καὶ τὴ μεγάλη ἀξία τοῦ Δημοτικοῦ μας Τραγουδιοῦ. Αὐτὸ ἀ-

κριβῶς, ἀποτελεῖ τὴν πιὸ μεγάλη προσφορά τοῦ Παλαμᾶ. Τὸ κήρυμά του νὰ ξανασυνδεθοῦμε μὲ τὴν ἐθνικὴ μας παράδοση, ποῦ θὰ συνεχιστεῖ καὶ στὰ κατοπινὰ του δημιουργήματα καί, κυρίως, μὲ τὸ γνωστὸ βυζαντινὸ ἔπος του, τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιληᾶ», ποῦ ἀποτελεῖ ἓνα συνθετικὸ ἔργο, βγαλμένο μέσα ἀπὸ τὸ θησαυρὸ τῆς χριστιανικῆς μας κληρονομιάς τοῦ Βυζαντίου, διαποτισμένο ἀπὸ τὴν πιὸ ἀτράνταχτη πίστη (μὲ τὸν περίφημο γιὰ τὴν προφητικότητά του «πρόλογο» τῆς «Φλογέρας») στὰ πεπρωμένα καὶ στὸ μέλλον τῆς φυλῆς. Ἀπὸ τότε ὁ Παλαμᾶς, σύνδεσε τὴν ὑπαρξή του μὲ τὸ ἔθνος του καὶ τὸ λαὸ του. Ἐξῆσε μαζὺ του, τὰ πρῶτα χρόνια, μιὰ ἐποχὴ παρακμῆς, ὅπου ἡ ἐθνικὴ κατάπτωση καὶ ἡ ταπείνωση, ποῦ τὴ χαρακτήριζαν, εἴχαν γι' ἀποκορύφωμά τους, τὸν ἀτυχή πόλεμο τοῦ 1897. Ὁ Παλαμᾶς ἔκλαιε πολὺ τότε, στηλίτευσε (μὲ τὰ «Σατυρικά Γυμνάσματα»), φρονημάτισε, ἐνθουσίασε, τραγοῦδησε τὴ δόξα τοῦ γένους, κι' ἔτσι ἔδωσε τὴν ὄψη γιὰ μιὰ καινούργια ἐθνικὴν ἀναγέννηση, ποῦ τὴν προφήτησε, μὲ τὴν ἔντονη ἐνόραση ποῦ τὸν χαρακτήριζε.

Κι' ἂν πέρασε σὲ πέσιμο πρωτάκουστο καὶ σὲ γκρεμὸ κατρακυλίσαμε, ποῦ πιὸ βαθὺ καμμιὰ φυλὴ δὲν εἶδε ὡς
τώρα,
εἶναι γιὰ τὴν πᾶσι τῶν καιρῶν τὸ πλήρωμα ὅμοια βαθὺ ἐν' ἀνέβασμα μᾶς μέλλεται πρὸς ἕψη οὐρανοφόρα,

θὰ βροντοφωνάξει, ἀπὸ τὰ 1907, στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου». Κι' ἀκόμα τὸ τραγούδι του, ἀνάμεσα σὲ πλῆθος ἄλλα, «Καβάλα πάει ὁ Χάροντας τὸ Διγενῆ στὸν Ἄδη» ἀπὸ τὴ συλλογὴ του «Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι», ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ Ἀκριτικό ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκριτά (γραμμένο στὰ 1896) εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς πίστεως του στὴν ἐθνικὴ μας ἀναγέννηση, ποῦ ἀκολούθησε μετὰ τὴν ἐπιανάσταση τοῦ 1909, μὲ τοὺς ἀπελευθερωτικὸς πολέμους 1912-13 καὶ τοὺς κατοπινὸς ἐθνικοὺς μας ἀγῶνες. Τὸ ποίημα τελειώνει μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Ἀκριτά:

(10) Αἰμ. Χουρμούζιου: «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Ἐποχὴ του», τόμ. Α' 1944, ἔκδ. «Πήγασος», σελ. 37.

(11) Ὅπου ἐξῆσε τὰ παιδικὰ του χρόνια ὁ ποιητής.

Εἴμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη
Ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων
Στὴν Ἑφτάλοφην ἔφερα
Τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα,
Μοναχὰ ξαποσταίνω.
Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι
Καὶ λαοὺς ἀνασταίνω!

Μὰ καὶ κατόπιν στὴν περίοδο τῆς δόξας καὶ τῶν θριάμβων, ὁ Παλαμᾶς στάθηκε ἀληθινὸς ραιφωδὸς καὶ βάρδος, κοντὰ στὸ μαχόμενο ἔθνος, ποὺ ἀγωνιζόταν γιὰ τὴν ἐθνικὴ του ὁλοκλήρωση. Μὲ ὄλο τὸν πηγαῖο του ἐνθουσιασμό, μαχόταν κι' αὐτὸς μέσα ἀπ' τὸ κελλί του, μὲ τὴν πέννα στὸ χέρι, πιστεύοντας ὅτι κι' αὐτὸς ἐπιτελοῦσε ἕναν ὑψηλὸ προορισμό:

Ἐμπρός! Ὀλόρθοι, ἀτρόμαχοι.
Μαυρίλα. Ἄστροπελέκι.
Μὰ τὸ σπαθὶ γοργάστραψε,
καὶ νὰ ἡ βροντὴ τουφέκι!
Στὴν Πίνδο ἀπ' τὸν Ταῦγετο,
καὶ στὰ Μπαλκάνια, ὡς πέρα
μιὰ ἡ φλόγα, μιὰ ἡ φοβέρα,
κι' ἕνας ὁ νοῦς. Ἐμπρός!

Κρήτη, ὁ Μωρηᾶς, ἡ Ροῦμέλη,
Ἐμπρός! ἡ Ἑλλάδα λάμπει,
ἀχολογᾶν οἱ κάμποι,
καίνε οἱ καρδιές. Ἐμπρός! (12)

Ἄλλὰ κι' ὅταν μετὰ ἀπὸ πολύχρονους ἀγῶνες, γιομάτους δόξα καὶ νίκες, ἄρχισε ἡ κάμψη, ἀποτέλεσμα ἑνὸς φοβεροῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ, ποὺ εἶχε γιὰ ὄδνηρὴ κατὰληξή του τὴν καταστροφὴ τοῦ 1922, ὁ Παλαμᾶς θὰ σταθεῖ παρηγορητὴς τοῦ ἔθνους του, δὲ θὰ τὸ ἀπογοητεύσει, ἀλλὰ θὰ τοῦ δώσει τὸ κουράγιο καὶ τὴν ὠθηση ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ μαζέψει τὰ ἐρείπιά του, καὶ νὰ ξαναρχίσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν καινούργια ζωὴ του.

Οὔτε τὸ ἀνάθεμα σκληρό, μήτε ὁ πνιγμένος θρηῖνος

(12) Στὸ ποίημά του «Ἐμπρός», ἀπ' τὴ συλλογὴ του «Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά».

Ἄ! καὶ στὸ μαῦρο Γολγοθᾶ τῶν ἐθνικῶν παθῶν,
θεεῖ Ἄγγελε τοῦ Τραγουδιοῦ, βόθητα ν'
ἀνθίσῃ ὁ κρινὸς
τῶν Εὐαγγελισμῶν! (13)

Μὰ δὲ θὰ σταθῆ ἐδῶ. Θὰ προχωρήσει πρὸ πέρα ἀκόμα, γιὰ νὰ πει στὸ ἔθνος, πὼς κι' ἂν ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα σωριάστηκε σ' ἐρείπια (ποὺ πραγματοποιηθήκεν, ἄλλωστε, κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος), ὑπάρχουν κι' ἄλλες ἐπιδιώξεις, μεγάλες καὶ ὑψηλές, γιὰ ν' ἀποτελέσουν τὰ πάγια ἰδανικά ἑνὸς ἔθνους. Κι' οἱ ἐπιδιώξεις αὐτὲς συνυφαίνονται μὲ τὴν προσπάθεια, γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς εἰρηνικῆς ζωῆς. Πάντα, γιὰ τὰ ζωντανὰ ἔθνη, ἡ κάθε στιγμή τῆς ἱστορίας του, ἀποτελεῖ κι' ἕνα καινούργιο ὄροσημο, γιὰ ἕνα νέο ξεκίνημα. Ἔτσι θὰ τραγουδήσει καὶ πάλι (14) λίγο μετὰ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφὴ:

Ἡ δύναμη, ἡ Βία κι' ἂν εἶναι μιὰ δομὴ νικητέρα συχνά, πρὸ συχνά καταλύτρα.
Ἐλπίδα καὶ Πίστη καὶ Ἀγάπη μαζὺ
κι' ἀνθρώπων κι' ἔθνῶν, μεγαλώνουν τὴ
φύτρα.

Καὶ ἡ ποὺ καίγει ἀστραπὴ κι' ἡ εἰερ-
γέτρα βροχὴ
ἀπ' τὸ μαῦρο τὸ σύννεφο βγαίνουν.
Πίστη, Ἀγάπη κι' Ἐλπίδα, ἄς πηγαίνουν
καὶ σὲ μιὰ μοναχῇ, μιὰ φτωχοῦλα ψυχῇ.
Γιὰ καινούργια μιὰ βλάστηση σπóρος
μπορεῖ
τὸ μοιρόγραφο νὰ εἶναι μιὰ ψυχούλα
φτωχῇ.

Κι' ἀκόμα ὁ Παλαμᾶς, ἄς μὴν ξεχνᾶμε, μὲ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του, συνέλαβε τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος σὲ μιὰν ἐνότητα ἀδιάσπαστη, ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ἴσαμε σήμερα. Ὅ,τι προσπάθησε νὰ κάνει καὶ πέτυχε, μὲ τὴν «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος, ὁ Παλαμᾶς τὸ ἔκανε μὲ τὸ

(13) Στὸ ποίημά του «Τὸ Τραγοῦδι τῶν προσφύγων», ἀπὸ τὴ συλλογὴ του «Δειλοὶ καὶ σκληροὶ στίχοι».

(14) Στὸ ποίημά του «Οἱ Λύκοι», ἀπὸ τοὺς «Δειλοὺς καὶ σκληροὺς στίχους».

ἔργο του, ποιητικά. Αὐτὴ τὴν ἐνότητα τοῦ Ἔθνους μας, ἀπ' τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια ἴσαμε σήμερα, πού, πολλοὶ ξένοι, θέλησαν νὰ τὴν ἀμφισβητήσουν καὶ πού ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος τὴν κατοχύρωσε μὲ τὴν ἱστορική, ἐπιστημονική ἔρευνα, ὁ Κ. Παλαμᾶς, ὄχι χωρὶς τὴ βαθεῖα γνώση καὶ τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας μας, τὴν συνέλαβε μὲ τὴ διαίσθησή του καὶ ἀνάγλυφα τὴν παρουσίασε στὸ ποιητικὸ ἔργο του⁽¹⁵⁾.

Πολλοὶ κατηγοροῦσαν τὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ, καὶ ἐξ αἰτίας, φυσικά, τοῦ πρωτεϊσμοῦ του, πού πῶ πάντως τὸν ἐπισημάναμε, γιὰ ἔλλειψη ἐνότητας, ἐπειδὴ ἔκλεισε μέσα του καὶ ἐξέφρασε ποιητικά, τίς πῶ διαφορετικές καὶ τίς πῶ ἀντιθετικές ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς του. (Κι' ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ πρωτεϊσμός αὐτὸς τοῦ Παλαμᾶ, πού χάρισε στὴν ποίησή του μιὰ καταπληκτικὴ ποικιλία ἐμπνεύσεων καὶ θεμάτων, στάθηκε πολλὲς φορὲς καὶ πηγὴ ἀδυναμίας γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο του). Μὰ ἂν εἶναι ἀλήθεια αὐτό, ὡς ἓνα σημεῖο τουλάχιστον, ἀπὸ καθαρὰ φιλοσοφικὴ καὶ κοσμοθεωριακὴ ἄποψη, ἀλήθεια εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἡ ἐνότητα αὐτὴ, ὑπάρχει στὴν ἑλληνολατρεία καὶ στὸν ἐθνισμό τοῦ Παλαμᾶ, πού ἀποτελοῦν τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ μέσα σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο του. Θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν ἄτοπες οἱ διασταυρώσεις «πὺς σημειώνονται στὸ πνεῦμα καὶ στὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ. Ὡστόσο οἱ διασταυρώσεις αὐτὲς ἀποκαλύπτουν μιὰν ἐσωτερικὴν ἐνότητα», γράφει κάποιος ὁ Π. Κανελλόπουλος⁽¹⁶⁾, καὶ συνεχίζει: «Ἡ Ἑλλάς ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, ἀλλὰ φθάνει παντοῦ. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ὁ πλούσιος καὶ ὀδυνηρὸς ἀπολογισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ψυχῆς. Μέσα στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, ἐκφράζεται ἡ κλασσικὴ Ἑλλάς, ἀλλὰ καὶ ἡ τσακισμένη ὑπερηφάνεια τῶν Γραικύλων, ἐκφράζεται ὁ Ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς καὶ

τὸ βασανισμένον Βυζάντιο, ἐκφράζεται ὁ πόνος τῆς σκλαβιάς τεσσάρων αἰώνων, ἐκφράζεται ἡ ὁμορφιά καὶ ἡ ἀσκήμια, τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς».

Ὡς πειστικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς ἐνότητας στὴν παλαμικὴ ποίηση, ἄς ἀναφέρουμε ἓνα μονάχα χαρακτηριστικὸ ποίημα τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ τὴ συλλογὴ του «Δειλοὶ καὶ Σκληροὶ Στίχοι», τὴ «Λαμπρὴ», ὅπου, ἐνορατικά ὁ Παλαμᾶς καὶ σὲ μιὰ ἔξοχη λυρική σύνθεση, συνέλαβε, ἀσφαλῶς, πρὶν ἀπὸ τὸ 1928 (γιατὶ τὸ ἴδιο τὸ ποίημα εἶναι ἀχρονολόγητο, ἢ δὲ συλλογὴ πού τὸ περιέλαβε βγήκε γιὰ πρώτη φορὰ στὰ 1928), ἀλλὰ πάντως μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ 1922, τὴν ἐννοια τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς ἰδέας καὶ παραδόσεως πού σήμερα, στοὺς μεταδευτεροπολεμικοὺς χρόνους πού περνᾶμε, ἀποτελεῖ ζωντανὸ καὶ θετικὸ πρότυπο, ἐνὸς ἀνώτερου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, εὐτυχῶς δέ, ὄχι μονάχα γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΛΑΜΠΡΗ

Δραῖμα καὶ θᾶμα τοῦ Ἀπριλιοῦ γιορτῆ καὶ
τοῦ Κυρίου

Λαμπρὴ,

μυστικὸ ῥόδο πού οἱ σκληροὶ γεννοῦν τοῦ
μαρτυρίου

Σταυροί,

χαρὰ τῶν ἄδολων καρδιῶν καὶ τῶν ὀλόσπρων
κρίνων

Λαμπρὴ,

βόθητα τὴ δόξα του ξανά τὸ Γένος τῶν
Ἑλλήνων

νὰ βρῆ:

Γίνε ἐλεοῦσα Παναγία ἢ μὲ τὸ δόρυ ἢ Κόρη

Λαμπρὴ,

μессουρανῆς κάμε νὰ πάνε ὡς πρῶτα οἱ δα-
φνοφόροι

καιροί.

Στὸ στόμα ὡς ἔχουν τὸ φιλὶ τοῦ Πάσχα
ὄλοι, μεγάλοι

μικροί.

δεῖξε φιλὶ ἀναστάσιμο καὶ τὴν Ἑλλάδα
πάλι

Λαμπρὴ,

Πρόσταξε τοῦ ὄκνου οἱ δαίμονες νὰ πέσουν
καὶ τοῦ μίσους

νεκροί.

(15) Ἡ ἐκτίμηση καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου, πού τότε ἄρχισε νὰ παρουσιάζεται, ἦταν μεγάλος. Βλ. Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου: «Ὁ Παλαμᾶς ποιητὴς τοῦ Ἔθνους», περ. «Παρνασσός», περίοδος β' τεύχος 1-2 σελ. 36.

(16) Π. Κανελλόπουλου: «Ποίηση καὶ ἀλήθεια στὴ νεοελληνικὴ ζωὴ», περιοδικὸ «Ν. Ἑστία», τεύχος 759, 1959, σελ. 257.

Στήσε μας τῆς θυσίας βωμοὺς καὶ τῆς ἀ-
γάτης Κροίσους,

Λαμπρή,

Ἄπο λατρεῖες παλιές καὶ νέες ἀναψε ἴ-
μέναιον ἕνα,

Λαμπρή,

γιά μιὰν ἀπίστευτη στοὺ θάμα τῶν Ἑλλή-
νων γέννα,
μπορεῖ.

Στὸ ποίημα αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστι-
κὴ πρῶτα-πρῶτα ἡ ἀφορμὴ ποὺ χάρισε
τὴν ἔμπνευση στοὺν ποιητὴ: τὸ Πάσχα Κυ-
ρίου, ἡ Λαμπρὴ (μιὰ ὀνομασία τοῦ Πά-
σχα, συνυφασμένη μὲ τὸ φῶς, τὴ λαμπρό-
τητα καὶ τὴν ἀναγέννηση, ποὺ σ' ἄλλη
γλῶσσα δὲ φαντάζομαι ν' ἀπαντᾶται), καὶ
ἡ σύνδεσή του μὲ τὰ, τότε, πρόσφατα δρα-
ματικὰ ἀτυχήματα τῆς πατρίδας μας, ποὺ
πάλευε νὰ βρεῖ τὸ δρόμο της, ὕστερα ἀπὸ
σκληροὺς ἀγῶνες δέκα χρόνων, γιομάτους
θυσίες, αἵματα, δάκρυα. Μὲ τὴ Λαμπρὴ λοι-
πόν, ποὺ εἶναι τὸ Πάσχα μας, ἡ Ἀνάσταση
τοῦ Κυρίου, ἡ πῶ λαμπρὴ καὶ δλόφωτη ἐκ-
δήλωση τοῦ Θεοῦ πάνω στὴ γῆ, ὁ Παλαμᾶς
θέλησε νὰ ἐκφράσει τὴν πίστη του καὶ νὰ
συμβολίσει τὴν Ἀνάσταση τοῦ Γένους του,
ὕστερα ἀπὸ τὴ δοκιμασία, ποὺ θὰ ἐρχόταν
μὲ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννηση καὶ ποὺ
θὰ καρποφοροῦσε, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μυστι-
κὴ συναίρεση, ἀπὸ ἕναν «ὑμέναιον», ὅπως
λέει τόσο παραστατικά, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ
τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος. Ἄς τονίσου-
με στὸ ποίημα αὐτὸ ἀκόμη τὴν ἐπικύηση
ποὺ κάνει ὁ ποιητὴς «στοὺ Πάσχα Κυρίου»,
γιὰ νὰ βρεῖ ξανά τὴ δόξα του τὸ Γένος
τῶν Ἑλλήνων, ὕστερα ἀπὸ τίς τόσες δοκι-

μασίες του, κι' ἀκόμα τὸ στίχο του: «πρόσ-
ταξε τοῦ ὄκνου οἱ δαίμονες νὰ πέσουν καὶ
τοῦ μίσους-νεκροῖ», ποὺ μ' αὐτὸν προσεῖ-
χεται ὁ ποιητὴς νὰ πάψουν οἱ διχόνοιες καὶ
τὰ μιση στοὺ ἔθνος (ὡς ἐπισημάνουμε πα-
ρενθετικά, τὴν ἀπήχηση ποὺ ὑπάρχει στο
στίχο αὐτὸ ἀπὸ τὸν περίφημο κατηχητικὸ
λόγο τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ποὺ
διαβάζεται, στὴν ἐκκλησία, στο τέλος τῆς
Ἀναστάσιμης Λειτουργίας, μὲ τὸ «Χριστὸς
Ἀνέστη καὶ πεπτόκασι δαίμονες») (17),
γιὰ νὰ πει κι' αὐτὸς τὸ λόγο τὸ δικό του
ἐναντίον τῆς διχόνοιας, ποὺ βαραίνει πάν-
τα σὰν βραχνᾶς τὸ ἔθνος, ὅπως ὁ Σολω-
μὸς μὲ τοὺς τελευταίους στίχους τοῦ
«Ἕμνον» του. Κι' ὁ ποιητὴς ξαίρει πῶς
μποροῦν νὰ ὑπερνικηθοῦν οἱ διχόνοιες καὶ
τὰ μιση: «Στήσε μας τῆς θυσίας βωμοὺς
καὶ τῆς ἀγάτης Κροίσους», παρακαλεῖ, δι-
ατυπώνοντας καὶ πάλι μιὰ πεποίθησή του,
ποὺ καὶ πῶ πάνω τὴν ἐπισημάνουμε, πῶς
«ἐλπίδα καὶ πίστη κι' ἀγάπη μαζί-κι' ἀν-
θρώπων κι' ἔθνων, μεγαλώνουν τὴ φύτρα».
Ἔτσι στο τέλος διατρανώνει τὴν ἀπόλυτη
πίστη του «γιά μιὰν ἀπίστευτη στοὺ θάμα
τῶν Ἑλλήνων Γέννα», ποὺ πάντα στάθηκε
τὸ διαρκές καὶ ἀμετακίνητο ὄραμα τοῦ ποι-
ητῆ.

ΑΓΓΕΛΟΣ Ν. ΜΟΣΧΟΣ

(17) Εἶναι γνωστὴ ἡ γνωριμία τοῦ Παλαμᾶ
μὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα. Βλ. ἀπὸ τὴν ἄ-
ποψη αὐτῆ: Θ. Εὐδή: «Ὁ Ἀκάθιστος Ἕμνος
ὡς ποιητικὸ κείμενο» («Ἀκτίνες» 1947, σελ.
407) καὶ «Ὁ Παλαμᾶς καὶ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ
κείμενα» (περιοδικὸ «Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώ-
ρηση», τόμος Δ' σελ. 341).

ΜΟΝΑΧΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΝΟ

*Σὲ κατέστησα ἐκλεκτὸν ἐν
τῷ χωνευτηρίῳ τῆς θλίψεως.
(Ἡσαΐας).*

Στὸ χωνευτήρι τοῦ πόνου μέσα
σέκανα ἐκλεκτόν.

Χαρὲς εὐκόλες μὴ βιάζεσαι ν' ἀπολαθαί-
νεις.

Τὰ μόνα ποὺ τὴν ὑπαρξή σου ξετελεῦσιν
εἶναι ὁ πόνος ὁ δικός σου κι' ὁ πόνος γιὰ
τὸν ἄλλον.

Μακριὰ τὰ ταπεινὰ καὶ τὰ εὐκόλα μακριὰ.
Μονάχα μὲ τὸν πόνο καὶ τὸ μόχτο γιὰ τὸν
ἄλλον

τρανεύεις, καὶ τῆς ψυχῆς σου τὰ νεῦρα
δυναμώνεις
καὶ τὰ φτερά σου διάπλωτα τ' ἀπλώνεις.

Τοῦ πόνου τὸ αἷμα κάνε
πάντα νὰ γυροφέρνει μέσα σου,
γιὰ νὰ ξετελειωθεῖς, ἀνθρώπινο εἶδωλο.

Κι' ἔτσι τὸ εἶναι σου ὀλόχορδο
θὰ ποτιστεῖ μὲ τῆς χαρᾶς τὸ αἷμα τὸ
ὑπερούσιο.

ΑΓΙΣ ΘΕΟΣ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΜΑΡΤΙΑ

Πρὸς τὸ
Περιοδικὸν «Ἀκτίνες»
Ἑ ν τ α ὺ θ α
Κύριε Διευθυντά,

Εἰς τὸ τεύχος τῆς 14ης Σεπτεμβρίου τοῦ παγκοσμίου κύρους περιοδικοῦ «TIME», καὶ εἰς τὴν ἀφιερωμένην εἰς τὴν ἱατρικὴν σελίδα, δημοσιεύεται ρεπορτάζ ἀπὸ τὸ ἐτήσιον συνέδριον τῆς Ἀμερικανικῆς Ψυχολογικῆς Ἑταιρίας, τὸ συνεθὸν ἐφέτος εἰς τὴν Cincinnati, μετ' ἴτλον «Ἀμαρτία καὶ ψυχολογία».

Σὰς ἀποστέλλω τὴν ἀπόδοσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῆς ἐν λόγῳ ἀνταποκρίσεως λόγῳ τοῦ γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον νομίζω ὅτι ἔχει.

Μετὰ τιμῆς

Σταμ. Σ. Μπόλας.

Ἡ ἀμαρτία ἔπαισε πρὸ πολλοῦ νὰ εἶναι λέξις τῆς μόδας εἰς τοὺς περισσοτέρους ἐπιστημονικοὺς κύκλους, ἀλλὰ τὴν περασμένην ἐβδομάδα ἡ Ἀμερικανικὴ Ψυχολογικὴ Ἑταιρία, προσέφερε εἰς τὰ 7.000 μέλη τῆς, τὰ ὁποῖα συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Cincinnati διὰ τὴν ἐτησίαν των συνέλευσιν, ἕνα ψυχοερευνητικὸν συμπόσιον μετ' ἰτλον: «Ὁ ρόλος τῆς ἐννοίας τῆς ἀμαρτίας εἰς τὴν ψυχοθεραπευτικὴν» Συμπέρασμα: ἡ ἐννοία τῆς ἀμαρτίας, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἀσθενούσης ψυχῆς, ἐπανερχεται ἐν χρήσει.

Ὁ διάσημος ἐρευνητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Illinois, Ο. Hobart Mowrer ἠρξισε μίαν βραίαν ἐπίθεισιν κατὰ τοῦ ἐτοιμοθανάτου, ὡς τὸ ἐξαπατήρησε, σώματος τῆς κλασσικῆς Φροῦδικῆς θεωρίας (πολλοὶ μεταγενέστεροι Φροῦδισταὶ δὲν θὰ ἐδέχοντο τὸν χαρακτηρισμὸν του): «Ἡμεῖς οἱ ψυχολόγοι» εἶπεν ὁ Mowrer «ἠκολούθησαμεν ἐν πολλοῖς τὸ Φροῦδικὸν δόγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ ἀνθρώπιναι ὑπάρξεις ὑφίστανται ψυχικὰς διαταραχάς, ὅχι διότι ἔχουν κάνει κατὰ τὸ σαφὸς κακόν, ἀλλὰ διότι στεροῦνται ἐνδοσκοπήσεως.

Ἠρξίσαμεν νὰ ἀντιτιθέμεθα εἰς ὅλας τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν μίαν καταπίεσιν καὶ νὰ ἐργαζώμεθα διὰ κατανόησιν. Αὐτὸ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ὅτι ὁ ἀσθενὴς ἢ ὁ πελάτης ὑπῆρξε πράγματι πολὺ καλός, ὅτι ἔχει μέσα του ὀρμὰς, εἰδικὰ

ὀρμὰς ἐπιθυμιῶν καὶ ἐχθρότητος, τὰς ὁποίας περιορίζει ἄνευ λόγου. Καὶ τοῦ λέγομεν, ὅτι ἡ ὑγεία συνίσταται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἐξωτερίκευσιν αὐτῶν τῶν ὀρμῶν».

Ἡ κόλασις ἐπὶ γῆς. Ὡς ἀποτέλεσμα, εἶπεν ὁ Dr. Mowrer «ὄχι μόνον ἀρνούμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς διακηρυττομένης κακῆς διαγωγῆς καὶ τῆς ψυχοπαθολογίας, ἀλλὰ παραιτούμεθα συγχρόνως ἐν πολλοῖς τῆς πίστεως εἰς τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον, εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀμαρτίαν». Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἠμπορεῖ νὰ ἀπολαμβάνῃ τῶν πλεονεκτημάτων μιᾶς εὐρύθμου κοινωνικῆς ζωῆς, χωρὶς αὐτὸ νὰ τοῦ κοστίζῃ εἰς περιορισμοὺς καὶ θυσίας, εἶπεν ὁ Dr. Mowrer, εἶναι «μία ἀνατροπικὴ θεωρία».

Ἐναντὶ τοῦ «ὄραματος τοῦ στρατοῦ τῆς σωτηρίας» διὰ μίαν μελλοντικὴν κόλασιν, εἶπεν ὁ Dr. Mowrer, «ὑπάρχει μία πολὺ ἀπτή καὶ παροῦσα κόλασις εἰς αὐτὴν τὴν γῆν. Εἶναι ἡ κόλασις τῶν νευρώσεων καὶ τῶν ψυχώσεων, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς ὀδηγοῦν ἡ ἀμαρτία καὶ ἡ ἀλύτρωτος ἐνοχὴ. Ἐὰν ἀποδεικνύεται ἀληθές, ὅτι ὀρισμένοι τρόποι διαγωγῆς χαρακτηριστικῶς ὀδηγοῦν εἰς συναισθηματικὴν ἀστάθειαν, τί καλυτέραν ἢ σταθερωτέραν βάσιν θὰ ἤθελε κανεὶς διὰ νὰ ὀνομάσῃ αὐτὴν τὴν διαγωγὴν, ἀπὸ ὀλεθρίαν, ἐξουθενωτικὴν, κακὴν, ἀμαρτωλὴν;»

Διὰ τῆς Φροῦδικῆς θεωρίας, εἶπεν ὁ Dr. Mowrer περιφρονητικῶς, «θὰ ἐπερίμενε κανεῖς τὰ νευροπαθῆ καὶ ψυχοπαθῆ ἄτομα νὰ ἔχουν δημιουργηθῆ ἀπὸ πραγματικῶς ἀγίαν ζωὴν. Ἡ πραγματικότης εἶναι ὅτι τοιαῦτα ἄτομα τυπικῶς ἀποδεικνύουν ζωὴν ἄτακτον καὶ ἀνήθικον εἰς τὸν ὑπέριστατον βαθμόν». Καὶ τὰ ψυχιατρεῖα, κατηγοροῦσε, εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ἀσθενεῖς, οἱ ὁποῖοι ὑπέστησαν ψυχανάλυσιν ἄνευ ἀποτελέσματος.

Συνέχεια μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς «μομφῆς». «Δὲν βλέπω ἄλλο τι» εἶπεν ὁ Mowrer «παρὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν παλαιάν, ὀδυνηράν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως πολλὰ ὑποσχομένην ἐκδοχὴν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι κυρίως ἓνα δημιουργήμα κοινωνικόν, ἢ κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἔκφρασιν ἓνα τέκνον τοῦ Θεοῦ. «Ἡ μελλοντικὴ μεταχειρίσις τῶν διανοητικῶς ἀσθενῶν» εἶπεν ὁ Mowrer «θὰ λαμβάνη σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὴν ἐνοχίαν, τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν λύτρωσιν, καὶ θὰ περιλαμβάνη μᾶλλον προγράμματα δράσεως, παρὰ ἀπλὴν ψηλάφισιν δι' ἔνδοσκότησιν».

Ὁ ψυχοθεραπευτὴς τοῦ Manhattan, Albert Ellis, συνεφώνησε μὲ τὸν Mowrer ὅτι ἡ Φροῦδικὴ ψυχανάλυσις μόνη δὲν εἶναι ἀρκετὴ διὰ νὰ μεταβάλῃ διεστραμμένην συμπεριφορὰν. Ἄλλὰ ἠενήθη οἰανδῆποτε θέσιν διὰ μίαν ἔννοιαν τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν ψυχοθεραπευτικὴν. Ἄν καὶ παρεδέχθη ὅτι ἓνα ἄτομον πρέπει νὰ λαμβάνη πλήρη εὐθύνην διὰ τὰς πράξεις του, ὁ Dr. Ellis ἐπέμεινε ὅτι «καμία ἀνθρωπίνη ὑπαρξις δὲν πρέπει ποτὲ νὰ κατηγορηταί δι' ὀτιδῆποτε κάμνει». Οἱ θεραπευταί, ἰσχυρίσθη, πρέπει νὰ ἐλευθερώνουν τοὺς ἀσθενεῖς τῶν «ἀπὸ κάθε πιθανὸν ἴχνος μομφῆς ἐαυτῶν, τῶν ἄλλων, τῆς μοίρας, ἢ τοῦ σύμπαντος». Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Mowrer καὶ ὁ Ellis δὲν ἦσαν τόσο μακρὰν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς διαφορὰς τῶν ἦσαν σημαντικαί. Ἄν καὶ ὁ Dr. Ellis εἶχε

ἐρευνήσει τὰ λεξικά δὲν ἔδωσε ὄρισμὸν τῆς «μομφῆς», πὺν νὰ προσαρμύζεται εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ χρῆσιν. Προφανῶς ἐννοοῦσε αὐτοκριτικὴν ὡς μίαν συνεχῆ, περιδεῆ, νευρωτικὴν διαδικασίαν, ὀδηγοῦσαν εἰς ἓνα ἐπιβλαβὲς συναίσθημα μηδαμινότητος.

Ὁ Ellis συνέχισε «ὅσον περισσότερον ἁμαρτωλὸν καὶ ἔνοχον ἓνα πρόσωπον τείνει νὰ αἰσθάνεται, τόσον μικρότερα πιθανότης ὑπάρχει ὅτι θὰ εἶναι εἰς εὐτυχίης, ὑγιῆς, ἢ νομοταγῆς πολίτης. Τὸ συναίσθημα τοῦ τῆς ἁμαρτίας κυριολεκτικῶς θὰ τὸ ὀδηγῆ μακρὰν ἀπὸ τοὺς μὴ πράττοντας τὸ κακὸν καὶ πλησίον εἰς τοὺς πράττοντας αὐτό. Θὰ ἀποβῆ ἓνας κατ' ἀνάγκην πράττων τὸ κακόν». Τὸ χειρότερον, τὸ ἄτομον, πὺν ἀφίνει τὴν αὐτοκριτικὴν νὰ τὸ συνοδεύῃ πάντοτε, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ κατηγορῆ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀποβαίνη ἔτσι θυμωμένον καὶ ἐχθρικόν. Κατὰ συνέπειαν «τὸ μέμφεσθαι εἰς ὄλας τὰς ὑποούλους του μορφὰς εἶναι ἡ οὐσία ὄλων τῶν πραγματικῶν συναισθηματικῶν διαταραχῶν».

Ἐνας ἄλλος ψυχολόγος, ὁ καθηγητὴς Charles A. Curran, τοῦ Πανεπιστημίου Loyola τοῦ Σικάγου, ἦτο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος συνύφανε τὴν ἀντιλεγομένην ἔννοιαν τῆς ἁμαρτίας εἰς ἰατρικῶς πλήρη ἔννοιας ἐνότητα. Ἐνα συναίσθημα ἁμαρτίας, εἶπεν, εἶναι ὅπως τὸ αἶσθημα τοῦ πόνου, ἓνα προειδοποιητικὸν σῆμα δι' ἀποφυγὴν ἢ μεταστροφὴν. Μερικὰ παιδιὰ γεννημένα χωρὶς ἀντίδρασιν εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ πόνου, μειονεκτοῦν σοβαρῶς εἰς τὴν ζωὴν. Ἐνῶ κανεῖς δὲν θέλει νὰ τοὺς ἐπιβάλλῃ πόνον, ἐν τούτοις θὰ ἦσαν ὑγιέστερα, εὐτυχέστερα, καὶ ἀσφαλέστερα, ἐὰν ἠμποροῦσαν νὰ αἰσθανθοῦν τὸν πόνον. Κατὰ τὸν Dr. Curran, ἓνα πολὺ ὀξὺ συναίσθημα ἁμαρτίας ἠμπορεῖ νὰ ἀποβῆ τόσο κακὸν ὅσον πολὺς πόνος, ἓνα κανονικὸν ποσὸν αὐτοῦ θὰ προφυλάξῃ ἀμφοτέρω, τὸ ἄτομον καὶ τὴν κοινωνίαν μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ζῆ.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Συνεχίζομεν εἰς τὸ ἀκόλουθον ἄρθρον τὴν παρουσίαν τῶν ἀπόψεων τοῦ γάλλου συγγραφέως καὶ διανοητοῦ Charles du Bos ἐπὶ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ φιλοσοφικοῦ δοκιμίου του, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Φιλολογία καὶ ζωή».

Ἡ πτώσις ὁμως τοῦ νεροῦ εἶναι ἀδιάκοπη· καθὼς βυθίζομαστε σ' αὐτὴν ὑποκύπτουμε σὲ μιὰν ἄλλη, λεπτότερη ἀγωνία, αὐτὴν ποὺ ἐκφράζει ὁ στίχος τοῦ Βιργιλίου: *Fugit irreparabile tempus* (Φεύγει τὸν χρόνον τὸν ἀνεπανόρθωτο). Κι' ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν ἄφραστο αὐτὸ διδάσκαλο τῆς μελαγχολίας, οἱ τρεῖς αὐτὲς λέξεις δὲν ἐκφράζουν μόνον τὴν ἀγωνία· χάρις στὸν βιργιλιακὸ ρυθμὸ, ἀποστάζουν τὴ νοσταλγικὴ ἐκείνη μελωδία, ποὺ εἶναι σύμφυτη μὲ κάθε τι ποὺ φεύγει καὶ περνᾷ.

Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀκόμα, οἱ χριστιανοὶ εἶναι ἰδιαίτερα προνομιούχοι. Ξέρουν ὅτι, ὅπως λέει ὁ ἀπ. Παῦλος, σ' αὐτὸν τὸν κόσμον βρισκόμαστε γιὰ νὰ ἐξαγοράζωμε, νὰ ἐπανορθώνωμε τὸν καιρὸ. Ἐδῶ ὁμως θὰ πρέπει νὰ πάη ἡ σκέψη μας σ' ὄλο τὸ ἀπέραντο, τὸ σχεδὸν ἀτέλειωτο διάστημα ποὺ ἀπαρτίζει τὸν χρόνον. Μὲ τὴν ἔννοια, λοιπὸν, αὐτῆ, ὁ χρόνος ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἡ πλημμυρὴ καὶ ἡ ἄμωπις τῆς ζωῆς, τὸ «πάντα ρεῖ» τοῦ Ἡρακλείτου, αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο λέει ὁ Pascal: «Οἱ ποταμοὶ τῆς Βαβυλώνας κυλοῦν, καὶ πέφτουν καὶ παρασύρουν», εἶναι ἀληθινὰ ἀνεπανόρθωτος· καὶ μόνον χάρις στὴν φιλολογία ὁ χαμένος αὐτὸς καιρὸς μπαίνει στὴν περιοχὴ τοῦ ἀχρόνου.

Στὸ Fountain, τὸ ἀριστούργημα αὐτοῦ τοῦ Charles Morgan, ὁ Narwitz λέει τὰ παρακάτω λόγια:

«Μερικὰ βιβλία εἶναι ἀπόλυτα—ἀπόλυτα σὰν τέχνη καὶ σὰν φιλοσοφία. Δὲν ἀλλοιώνονται καθόλου ἀπὸ τὶς περιστάσεις, κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες τὰ διαβάζουμε, ὅπως

δὲν ἀλλοιώνεται μιὰ λίμνη ἀπὸ τὶς εἰκόνες μας, ποὺ βλέπομε νὰ κινῶνται μέσα σ' αὐτήν».

Πρὶν τέσσερα χρόνια, σὲ μιὰ διάλεξι ποὺ ἔδωσα γιὰ τὸ βιβλίον αὐτό, θέλοντας νὰ δείξω σὲ ποῖον βαθμὸν μποροῦσε νὰ χρησιμεύσῃ σὰν ἐξαιρετικὸ παράδειγμα πραγματοποιήσεως τοῦ ἀπολύτου αὐτοῦ στὸ μυθιστόρημα, ἐπρόσθετα: «Σὲ κάθε μεγάλο ἔργο τέχνης ἢ φιλοσοφίας, τὸ στοιχεῖο τὸ ἄχρονον εἶναι ὁ «ἔμψυρος οὐρανός», τὸ στερέωμα τῶν ἀπλανῶν μέσα στὸ ὁποῖο μπαίνει τὸ ἔργο, τελειωμένο, γιὰ νὰ μὴ ξανακατεβῇ πιά ποτέ». Αὐτὸς λοιπὸν ὁ οὐρανὸς τῶν ἀπλανῶν εἶναι ἡ ἀξία τοῦ ὀνόματος φιλολογία. Κι' ἂν χρωστᾷ στὴ ζωὴ τὸ περιεχόμενό της, ἡ ζωὴ ἀπ' τ' ἄλλο μέρος τῆς χρωστᾷ τὴν ἐπιβίωσίν της, τὴν ἀθανασία αὐτῆ ποὺ σταματᾷ στὸ κατῶφλι τῆς αἰωνιότητος, ποὺ πέρα ἀπ' αὐτὴν ἀρχίζει πιά ἡ αἰώνια ἢ ζωὴ. Θὰ μποροῦσε μάλιστα νὰ ὑποστηριχθῆ δίχως σκία παραδοξολογίας, πὼς περισσότερα χρωστᾷ ἡ ζωὴ στὴν φιλολογία παρὰ ἡ φιλολογία στὴ ζωὴ. Γιατί, ἂν ἀληθεύῃ γενικὰ πὼς δίχως τὴ ζωὴ ἢ φιλολογία θάταν χωρὶς περιεχόμενος, ὑπάρχουν ἐξ ἄλλου ἀρκετὲς περιπτώσεις—ὅπως αὐτὴ τοῦ Shelley, ποὺ ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω εἶναι ἡ κλασικότερη ἀπ' ὅλες—ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάξῃ φιλολογία καὶ δίχως τὴ ζωὴ· ποὺ ἀκολουθώντας τὴν κλήσιν της μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸν «ἔμψυρο οὐρανὸ» της γιὰ τὸν λόγο ἀκριβῶς ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ζωὴ. Εἶναι ἐξ ἄλλου οἱ δυνατότητες τῆς φιλολογίας τόσο πλούσιες καὶ ἀπεριόριστες, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ροῦν τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἀνεπανόρθωτο τοῦ χρόνου, μὲ τὸν τρόπο ἀκριβῶς μὲ τὸν ὁποῖο τὰ ζῶμε· διατηρώντας δηλαδὴ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ (καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι αὐτὸ θαῦμα της) μπορεῖ νὰ πάρῃ τὴ θέσιν τους καὶ νὰ τὰ μπάσῃ

μέσα στον οὐρανὸ τῶν ἀπλανῶν. Ἄρκει σὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ θυμηθοῦμε τοὺς δύο διδασκάλους τοῦ εἶδους, τὸν Τολστόϊ καὶ τὸν Τσέχωφ.

Τὸ ἔδαφος ξεκαθαρίστηκε, καὶ κάθε παρεξήγηση διαλύθηκε. Ἡ φιλολογία, ὅτι δῆποτε ἄλλο κ' ἂν μπορεῖ νὰ γίνη, εἶναι πρὸ παντὸς ἡ ζωὴ ποὺ συνειδητοποιεῖται, ὅταν φτάνη μέσ' στὴν ψυχὴ ἑνὸς μεγαλοφυοῦς ἀνθρώπου τὴν πληρότητα τῆς ἐκφράσεώς της.

★

Πῶς ὁμως παράγεται τὸ φαινόμενο αὐτό, μὲ ποῖον τρόπο δηλαδὴ γεννιέται ἡ φιλολογία; Λέει ἕνας στίχος τοῦ Stefan George: «Ἡ ρίζα ἢ πῶς βαθειὰ ἀναπαύεται στὸν κόρφο μιᾶς αἰώνιας νύχτας». Ἡ δημιουργία, ποὺ ὁ Θεὸς καὶ Δημιουργὸς τῶν ὄλων θεληματικὰ παραχωρεῖ στὸ ἐλεύθερο δημιουργικὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, μένει πάντα ἕνα ἀπ' τὰ μεγαλύτερα ἀνθρώπινα μυστήρια. Ἄν δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ἐξιχνιάσωμε, ἂν στὸ ἀπώτερο βάθος της εἶναι πάντα ἡ ρίζα του κρυμμένη, ἂν ὄχι σὲ μιὰν αἰώνια νύχτα, ἀλλὰ πάντως μέσ' στὴν ἀχλὺ ποὺ τὴν προστατεύει, μποροῦμε ὁμως καὶ θὰ ὀφείλαμε νὰ προσπαθήσωμε νὰ τὸ πλησιάσωμε, ἂν θυμηθοῦμε τί λέει ὁ Bergson σχετικὰ μὲ τὸ θέμα ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ: «Δημιουργία σημαίνει, πάνω ἀπ' ὅλα, σ υ γ κ ῖ ν η σ η ρ». Ἄς μὴν παίρνω με τόσο στὰ ἑλαφρὰ μιὰ λέξη, ποὺ ἀξίζει τὸν μεγαλύτερο σεβασμό. Ἡ συγκίνηση εἶναι ἡ ἀσφαλτικὴ δικλείδα τῶν «παθημάτων» αὐτῶν τῆς καρδιάς, στὴν «εἰρότητα» τῶν ὁποίων ἐπίστευε ὁ Keats. Εἶναι τὸ κυριώτερο κίνητρο, χάρις στὸ ὁποῖο ἀνοίγεται ἡ ψυχὴ στὰ μεγάλα της ταξίδια. Εἶναι, ὅπως ἀπέδειξε ἡ θαυμαστὴ ἀνάλυση τοῦ Bergson, «γεννήτρια σκέψεως». Κι' αὐτὴ ἀκόμα ἡ ἐφεύρεση, μ' ὄλο ποὺ ἀνήκει στὴν τάξι τῆς νοήσεως, ἀντλεῖ τὴν οὐσία της ἀπ' τὴν εὐαισθησία.

Σ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν δημιουργικὴ ἢ συγκίνηση χρωστᾷ ἡ φιλολογία τὴν ὑπαρξί της. Εἶναι, ἡ συγκίνηση αὐτὴ, τοποθετημένη στὸ βάθος καὶ διακρίνεται ἀπ' τὴν ἄλλη, τὴν ἐπιφανειακὴ. Καθὼς ξεχύνεται στὴν ἐπιφάνεια, ἐλευθερώνει τὴν καρδιά, κεντρίζει τὴν ἀνθρώ-

πινὴ ψυχὴ καὶ δίνει ζωὴ στὴ σκέψιμ' χρησιμοποιώντας μέσα πολλὰ καὶ διάφορα, ποὺ, ὅταν πρόκειται γιὰ ἕνα ἔργο ἄξιο, συγκλίνουν ὅλα στὴν ἴδια κατεύθυνσι καὶ μερμηγκιάζουν στὴν πολυφωνικὴν ἐνότητα τῆς ὀρχήστρας γιὰ ν' ἀποκορυφωθοῦν τέλος στὴν δημιουργία.

Πῶς ὁμως θὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ πραγματικὴ δημιουργία καὶ ὄχι γιὰ μιὰ ὁποιαδήποτε παραποίησι τῆς ἀληθινῆς δημιουργίας; Ὁ Bergson, ἀπάνω σ' αὐτὸ παρατηρεῖ τὸ ἔξηξ: «Ἡ φύση ἔχει ἕνα ὀρισμένο σημάδι, ποὺ μᾶς εἰδοποιεῖ ὅτι φτάσαμε στὸν προορισμό μας. Τὸ σημάδι αὐτὸ εἶναι ἡ χαρὰ (χαρά... ὄχι εὐχαρίστηση). Ἡ χαρὰ λοιπὸν μᾶς ἀναγγέλλει πάντα ὅτι ἡ ζωὴ πέτυχε, ὅτι νίκησε, ὅτι κέρδισε ἔδαφος. Κάθε μεγάλη χαρὰ ἔχει ἕναν τόνο θριάμβου. Ὅπου ὑπάρχει χαρὰ, ὑπάρχει δημιουργία, καὶ ὅσο πλουσιώτερη ἡ δημιουργία τόσο καὶ ἡ χαρὰ βαθύτερη. Ἐκεῖνος ποὺ βεβαιώθηκε ἀπόλυτα ὅτι παρήγαγε ἔργο βιώσιμο, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἔπαινο, γιατί νιώθει πῶς βρίσκεται ἀπάνω ἀπὸ τὴ δόξα· κι' αὐτό, γιατί εἶναι δημιουργός, τὸ ἔξερει αὐτὸ καλά, γιατί ἡ χαρὰ ποὺ δοκιμάζει ἀπ' αὐτὸ εἶναι μιὰ χαρὰ θεϊκὴ» (1).

Εἶναι στ' ἀλήθεια μιὰ χαρὰ θεϊκὴ, ποὺ ὁ Θεὸς παραχωρεῖ, ὅταν φτάνη ἡ συγκίνηση στὸ ἀπόγειό της σ' ἕνα ἔργο ἀνόλεθρο. Ποτὲ ἡ χαρὰ αὐτὴ δὲν καθωρίστηκε μὲ τόση μεγαλοπρέπεια, μὲ ὁμορφότερα καὶ συναρπαστικότερα λόγια ὅπως στὸ ποίημα «Μιὰ Ὠδὴ» τοῦ Coleridge. Ἄπ' τὰ ἴδια τῆς ἀπελπισίας τὰ κατάβαθα ξεπηδᾷ ὁ ὕμνος τῆς χαρᾶς σὲ ὄλη του τὴ λαμπρότητα:

Δὲν θὰ μποροῦσα νὰ ἐλιπίω πὺς θὰ πετύχαινα μὲ σχήματα ἐξωτερικὰ τὸ κάθος καὶ τὴ ζωὴ, ποὺ οἱ πηγές τους βρίσκονται στὸ βάθος.

Ὡ Δέσποινα! δὲν παίρνωμε παρὰ αὐτὸ ποὺ δίνωμε· καὶ μόνο στὴ ζωὴ μας μέσα ἡ Φύση ζῆ. Δικό μας τὸ νυφικὸ τὸ φόρεμά της, δικό μας καὶ τὸ σάβανό της!

Κι' ἂν θέλαμε ν' ἀγναντέψωμε κάτω ψηλότερο ἀπ' αὐτὸ ποὺ χαρίζει ὁ κόσμος αὐτὸς ὁ κρῖος κι' ἄψυχος στὸ πλῆθος τὸ φτωχὸ τὸ δίχως ἀγάπη καὶ πάντα ἀνήσυχο,

(1) L' energie spirituelle, σελ. 24-25.

Εἶν' ἀπ' τὴν ἴδια τὴν ψυχὴν ποὺ ξεπηδᾷ ἓνα φῶς, μιὰ δόξα, ἓνα ὠραῖο φωτεινὸ σύννεφο, ποὺ τυλίγει τὴ γῆ—κι' ἀπ' τὴν ψυχὴν τὴν ἴδια θὰ πρέπει ν' ἀναβλύξῃ μιὰ φωνὴ γλυκειὰ καὶ δυνατὴ, ποὺ ἀπ' αὐτὴν θάναι γεννημένη ἡ ζωὴ καὶ τὸ στοιχεῖο κάθε ἤχου μελωδικοῦ!

᾽Ω Σὺ, μὲ τὴν καρδιά τὴν καθαρὴ! Δὲν ἔχεις ἐσὺ ἀνάγκη νὰ μὲ ρωτήσης σὰν τί μορεὶ νάναί μέσ' στὴν ψυχῇ, ἢ μουσικὴ ἐτούτῃ ἢ δυνατῇ· τί μορεὶ νάναί καὶ ποῦθε αὐτὸ τὸ φῶς, ἢ δόξα καὶ ἢ μαγεύτρα ἢ πάχη ἢ φωτερῆ· αὐτὴ ἢ δύναμη ἢ τόσο ὁμορφὴ καὶ ὁμορφιάς γεννήτρα!

Ἡ χαρὰ, ἐνάρετή μου Δέσποινα... Αὐτὴ ποὺ ποτὲ δὲν δόθηκε παρὰ στοὺς ἄγνοους καὶ στὴν ἀγνότερή τους ὥρα. Ποῦναί ζωὴ, καὶ ζωῆς ἀνάβλυσμα, σύννεφο μαζὶ καὶ μπόρα!

Εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ ἡ δύναμη, ποὺ ζευγαρώνοντας μὲ μᾶς ἢ φύση μᾶς δίνει προοίκα μιὰ Γῆ καινούργια κι' ἔναν καινούργιον Ὀυρανὸ, ποὺ ποτὲ δὲν ὄνειρευτήκαν οἱ σκλάβοι τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς ἀλαζονείας. Εἶναι ἡ Χαρὰ, ἡ γλυκειὰ ἢ φωνή· τὸ λαμπερὸ τὸ σύννεφο, Αὐτὴ εἶναι.

Στὸν ἑαυτὸ μας τὸν ἴδιο εὐφραϊνόμαστε! Ἀπὸ κεῖ ξεκινοῦν τὰ μάγια ὅλα τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς δράσεως· οἱ μελωδίες ὅλες τῆς φωνῆς ἐτούτης εἶναι ἀχὸς καὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ ὅλα τὰ χρώματα εἶναι ξέχμα.

Στὴν Ὁδὴν αὐτὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση ποὺ μᾶς χαρίζει ἡ λυρική ἔξαρση, ἔχομε ἓνα εἶδος «ὀπτικῆς» ἀναλύσεως τάσεων καὶ αἰσθημάτων, δίχως καθόλου νὰ διακόπτεται ὁ ροῦς τῆς ἐμπνεύσεως, ποὺ βγαίνει ἀντίθετα δυναμωμένος ἀπ' αὐτὴν. Μοιάζει ἀφρὸς ἀσημένιος ποὺ στροβιλίζεται γύρω ἀπ' τὴν κίνησι τῆ ρυθμικὴ τῶν κυμάτων. Καταλαβαίνουμε τώρα γιὰ ποῖο λόγο διακρίνει ὁ Bergson ἀνάμεσα στὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐχαρίστησι. Ἡ Ὁδὴ ἀπευθύνεται σὲ μιὰ ἐνάρετη Κυρία, ἢ ἴδια ὁμως ἢ χαρὰ εἶναι κι' αὐτὴ μιὰ «ἐνάρετη Δέσποινα». «Δὲν δόθηκε παρὰ στοὺς ἄγνοους, καὶ στὴν ἀγνότερή τους ὥρα», καὶ «δὲν τὴν ὄνειρευτήκαν ποτὲ οἱ σκλάβοι τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς ἀλαζονείας». Οἱ πηγές τῆς βρίσκονται «μέσα μας». Ἀπ' τὴν ψυχὴ τὴν ἴδια πρέπει νὰ «ἀναβλύσῃ» κλπ. Προσθέτει ἀκόμα μιὰ πολὺ βαθειὰ φράσι ὁ Koleridge: «Στὸν ἑαυτὸ μας τὸν ἴδιο εὐφραϊνόμαστε». Ἡ συγκίνηση εἶναι ποὺ βάζει τὴν ψυχὴν σὲ κίνησι· εἶναι ὅμως ἡ χαρὰ ποὺ τὴν κάνει μέσα τῆς νὰ τραγουδῇ καὶ ἔξω νὰ δημιουργῇ.

Μὰ ὁ πιὸ ἀνεκτίμητος θησαυρὸς βρίσκεται στὸν παρακάτω στίχο:

«᾽Ω Δέσποινα! δὲν παίρνομε παρὰ αὐτὸ ποὺ δίνουμε».

Εἶναι μιὰ ἀλήθεια βαρυσήμαντη ποὺ ἀξίζει πολὺ νὰ ἐξαρθῇ καὶ ποὺ ἔχει γιὰ τὸ θέμα μας ἐξαιρετικὴ σπουδαιότητα.

★

᾽Ὡς τώρα εἶδαμε τὸν δημιουργὸ νὰ δίνει τὰ ὀλόκληρος στὴ δημιουργικὴ συγκίνησι γιὰ ναῦρη σὲ ἀντάλλαγμα μιὰ ἄλλη συγκίνησι, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὴ χαρὰ καὶ προβάλλεται σ' ἓνα ἔργο ποὺ προορίζεται νὰ μπῆ, γιὰ πάντα, στὸν «οὐρανὸ τῶν ἀπλανῶν». Ἔτσι ποὺ δίνεται ὁ δημιουργὸς στὸ ἔργο του, σύμφωνα μὲ τὴν πλατωνικὴν ἐντολή, μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ ὀλόκληρου, δὲν ἐκφράζει μόνο τὴν ἀλήθεια τῆς ψυχῆς του ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ψυχὴν του. Τὸ ἴδιο πρᾶγμα λοιπὸν πρέπει νὰ κάνῃ κι' ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ μέρους του: πρέπει κι' αὐτὸς νὰ δοθῇ ὀλόψυχα στὸ ἔργο ποὺ διαβάσει. Θὰ πρέπει κι' αὐτὸς «νὰ δώσῃ γιὰ νὰ πάρῃ».

᾽Ο Emerson λέει σὲ μιὰ διάλεξί του ποὺ ἔδωσε τὸ 1837 στὴν Ἑταιρεία Φ Β Κ:

«Εἶναι ἀξιοσημειωτὴ ἡ ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση ποὺ μᾶς χαρίζουν τὰ καλύτερα βιβλία: μᾶς δίνουν τὴν βεβαιότητα πὸς εἶναι ἡ ἴδια ἢ φύση ποὺ γράφει καὶ μιλεῖ. Θὰ πρέπει νάναί κανεὶς δημιουργὸς, γιὰ νὰ διαβάξῃ ὅπως πρέπει. Αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ φέρῃ σίτι τοῦ τὰ πλοῦτη τῶν Ἰνδιῶν, πρέπει νὰ πάῃ νὰ τὰ πάρῃ».

᾽Ο καλὸς ρήτωρ, ὁ καλὸς ποιητῆς, πρέπει νὰ κάνουν τὸν ἀκροατὴ, τὸν ἀναγνώστη, νὰ πῆ ἀκούγοντας ἢ διαβάζοντας τους: «Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος· εἶναι ἡ δική μου ἢ μουσικὴ». Θὰ πρέπει λοιπὸν ἢ δύναμη ἢ δημιουργικὴ τοῦ ἀναγνώστη ὄχι ἀπλῶς νὰ πλησιάσῃ, ὅπως λέει ὁ Emerson, αὐτὴν τοῦ δημιουργοῦ, ἀλλὰ νὰ ταυτιστῇ κυριολεκτικὰ μ' αὐτὴν. Μ' αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἔννοια, φιλολογία εἶναι «ὁ τόπος ποὺ συναντιῶται δυὸ ψυχές». Ἡ σχέση αὐτὴ ποὺ συνδέει δυὸ ψυχές ἀνθρώπινες μᾶς ἐπιτρέπει νὰ εἰσδύσωμε σ' αὐτὸ ποὺ ὠνόμαζε ὁ Δάντης «τὸ πιὸ μυστικὸ του δωμάτιου».

᾽Ο Middleton Murry γράφει στὸ ἀρι-

στούργημά του «Keats and Shakespeare»:

«Η ιστορία της ψυχής των ανθρώπων που θυμάται κανείς με περιπαθη συγκίνησι τα έργα τους μού φαίνεται πώς είναι ή ιστορία, όχι ή εξωτερική και ορατή, αλλά ή πνευματική και εσωτερική της ανθρώπινης ψυχής. Γιατί οι άνθρωποι αυτοί εξέφρασαν μιάν αλήθεια τόσο μυστηριώδη, που δεν μπορεί να χωριστή απ' τις λέξεις με τις οποίες εκφράστηκε. Μέσα απ' τις λέξεις αυτές, οι άνθρωποι άγγιξαν κάτι που δεν μπορούν να καταλάβουν, που όμως δεν μπορούν ποτέ να ξεχάσουν. Άγγιξαν, μπορούμε να πούμε, την ίδια τους την ψυχή. Λέει κανείς: «αυτό είναι αληθινό», για κάτι που ποτέ δεν είδε ούτε γνώρισε...

»Είναι λοιπόν, ή αληθινή ποίηση, ή έκφραση εκείνου στο οποίο απαντά, στο οποίο προσχωρεί ή ψυχή ή άνθρωπινη. Με τον τρόπον αυτό, ή ιστορία της ψυχής των μεγάλων ποιητών είναι ή πιο ενδιαφέρουσα ιστορία της ανθρώπινης ψυχής. Έχω τη γνώμη πως χωρίς αυτό το αξίωμα, που θεωρώ βασικό και θεμελιώδες, ή φιλολογία θα ήταν κάτι τὸ τερατώδες, κάτι τὸ δίχως νόημα. Θάταν ένα πράγμα άκατανόητο και μάταιο. Αυτό που άγγίζει την ψυχή μας, δεν είναι τίποτα άλλο παρά ή ίδια ή ψυχή του συγγραφέα. Όταν παραδεχτούμε την αλήθεια αυτή, θ' αρχίσουμε να κατανοούμε τὸ μυστήριο, ὅτι δηλαδή οι λέξεις που χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητής είναι ή ψυχή του ή ίδια και τόσο πιο πολύ, ὅσο πιο μεγάλος είναι ὁ ποιητής.

Ἐπάρχει όμως κάποιο άλλο μυστήριο, ἀληθινά ανεξιχνίαστο, που κάποτε ἐδόθηκε σὲ κάποιους ἀπὸ μᾶς. Είναι αυτό που θα μπορούσε σὲ ὅλους μας ν' ἀποκαλυφθῆ, ἀν εἴχαμε τὸ θάρρος να τὸ ὑπομεινωμε. Είναι αυτό που φανερώνεται ὅταν, σὲ κάποια εὐλογημένη στιγμή αὐτοπαρατηρήσεως, ἀφου περάσωμε τὰ «προχώματα της φλόγας» που προβάλλει πάντα τὸ ἐγὼ μας τὸ σκληρὸ και ἀτίθασο, φτάνωμε τέλος στην ίδια την ψυχή μας και νιώθωμε τὸν ζεστὸ παλμό του φτωχοῦ πουλιού, που στεκόταν ὡς τώρα στη φυλακή του ἀσάλευτο και τρέμει μπροστά στην πόρτα της ζωῆς, μάταια προσπαθώντας ν' ἀνοίξη τις φτεροῦγες

του. Αὐτὸς που ἔζησε μιὰ τέτοια στιγμή, ἔχει πραγματικά ἀγγίξει την ίδια την ψυχή του, και μπορεί να φωνάξει μαζί με τὸν Ἄγ. Αὐγουστῖνο των Confessiones: «Tu autem eras interior intimo meo!» (Ἐσὺ λοιπὸν ἦσουν, πιο μέσα κι' ἀπ' τὸν ἐσώτερο ἐαυτό μου). «Κάποιος που εἶναι μέσα μου ὁ ἐαυτός μου περισσότερο κι' ἀπὸ μένα τὸν ἴδιο», μεταφράζει ὁ Claudel. Ὡς πρὸς την φιλολογία, της ἀρκεῖ νάχη μιὰ γωνιά ἀπομερη, ἀποκλειστικά δική της, ἕναν τόπο που να συναντιῶνται δυὸ ψυχές που βρίσκουν ἀνταπόκρισι και ἠχοῦν ὁμόφωνα σὰν μουσικά ὄργανα και να λήη ή μιὰ για την ἄλλη: «Αὐτή είναι ή δική μου ή μουσική» τὸ πράγμα αυτό, εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος.

Ἡ μουσική αὐτή της φιλολογίας κλείνει μέσα της αὐτό, που ὁ Wordsworth ὠνόμαζε «μουσική ἠρεμη και θλιβερή της ἀνθρωπότητος».

Ἡ χαρὰ δεν είναι παρὰ τὸ σημάδι, ὅτι ἔφτασε ή δημιουργική συγκίνηση τὸν σκοπὸ της· σπάνια ὁμως ἀποτελεῖ ή ίδια την οὐσία, τὸ ἀντικείμενο της φιλολογίας. Την βλέπουμε ὁμως να παρεμβαίνει κι' ἐκεῖ ἀκόμα που κανείς δεν θα περίμενε να την συναντήσει, ὅπως σὲ μιὰν ἄλλη ὠδή του Coleridge που φέρει τὸν τίτλο «Ὁδὴ της ἀτελεισίας»:

«Τὸ πνεῦμα τὸ ἀνθρώπινο εἶναι φτιαγμένο σὰν την πνοή και την ἀρμονία της μουσικῆς:

Μιὰ σκοτεινή, ἀνεξερεύνητη κατεργασία συμφιλίωνει, κάνοντας να ἠχοῦν σύμφωνα, στοιχεῖα ἀντίθετα.

Θλίψη, ὀργή, κάματος· ὅλα αὐτά, πλεγμένα στη σκέψι μου, εἶναι ή μερίδα ή ἀπαραίτητη σὲ φτιάξιμο της γαλήνιας ὑπαρξης που εἶναι δική μου κάθε φορὰ που εἶμαι ἄξιος τοῦ ἐαυτοῦ μου».

Ἐπάρχει λοιπὸν μιὰ ἀλληλεξάρτηση γαλήνης και ταραχῆς. Χτίζεται πάντα ή γαλήνη σ' ἕνα ὑπόβαθρο που παραστέκει, συνεργός, ή ταραχή και μέσα απ' ὅλα αὐτά τὰ στοιχεῖα τὰ ἀντιφατικά (που σὲ τέλος βρίσκουν τὸν νόμο τους) ἀναδύεται πάντα ή γαλήνη.

Ἐπάρχει ἔξ ἄλλου διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν ὄνειροπόλο στοχαστή και τὸν κυριολεκτικὸ ποιητή, ὅπως λέει ὁ Keats στὸν «Ἐπερίωνα». «Βρίσκονται» λέει, «ὁ ἕνας στοῦς

αντίποδες του άλλου γιατί ο ποιητής χαρίζεται βάλσαμο στον κόσμο, ενώ ο δνειροπόλος τον ταράζει ακόμα περισσότερο».

Ήταν βέβαια ο Keats, πάνω απ' όλα, ποιητής αληθινός, απ' τους μεγαλύτερους στον κόσμο· σαν ποιητής όμως και σαν άνθρωπος ήταν συχνά ένας «πυρετός του εαυτού του» και στις στιγμές της πυρετώδους ταραχής το μόνο μέσο που διαθέτει ή μεγαλοφυΐα είναι η προβολή του πυρετού αυτού σ' ένα έργο ανόλεθρο, απ' όπου ξεχύνεται το αίσθημα εκείνο της γαλήνης που είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της δημιουργικής μεγαλοφυΐας.

Σε στιγμές που το θέμα αυτό απασχολούσε έντατα τη σκέψη μου, διετύπωνα κάποτε τον εξής αφορισμό: «Σ' ένα μεγάλο ποιητή, γεννιέται συχνά η γαλήνη από τον πυρετό». Την εποχή όμως εκείνη δεν είχα ακόμα καλά γνωρίσει «τή γλυκύτητα που δροσίζει» και τη «γαλήνη μέσα στη φλόγα».

Ενώ λοιπόν ο άπλος δνειροπόλος δεν κάνει τίποτα άλλο παρά να προσθέτη στον κόσμο μια ταραχή περισσότερη, ο ποιητής χύνει το βάλσαμό του ακόμα κι' όταν η ταραχή και ο πυρετός μπαίνουν σαν άρτυμα στο ίαματικό του παρασκεύασμα.

Μ' αυτήν την ευκαιρία θα μου επιτρέψετε να προσφέρω την προσωπική μαρτυρία μου για την αληθινά «ψυχοθεραπευτική» επίδραση της καλής φιλολογίας σε στιγμές ψυχικής άτονίας και συναισθηματικής «υποθερμίας», που όλοι έχουμε γνωρίσει στη ζωή μας. Η φιλολογία λοιπόν, που είναι δοχείο αληθινού της ζωής της ουσιαστικής και ανόλεθρης, έχει τη δύναμη να θεραπεύει την ψυχική υποτονία, όταν ερχόμαστε σε επαφή με την άσβυστη ζωγόνο εστία της. Μας βοηθεί, πρώτα-πρώτα, να διαγνώσουμε την άρρώστεια απ' την ό-

ποία πάσχομε· δείχνοντάς μας, ύστερα, ότι δεν είμαστε οι μόνοι στον κόσμο που υποφέρουμε, αλλά κι' άλλοι πολλοί, ανώτεροί μας, υπέφεραν το ίδιο με μας. «Οτι θεραπεύτηκαν εξομολογούμενοι, φανερώνοντας αυτήν τους την άρρώστεια. Με τον τρόπο αυτό μας λυτρώνει από την υπερφία, δίχως να ταπεινώνει τις δημιουργικές μας δυνατότητες. Δεν μπορεί όμως η φιλολογία να είναι για τον καθένα μας αυτή η ζεστή, στοργική εστία, αν δεν πάμε σ' αυτήν με την ψυχή μας όλη, σε τρόπο που να διαποτίση το είναι μας δλόκληρο, ώστε να γίνουμε ένα μ' αυτήν.

Τελικός σκοπός θα πρέπει να είναι για όλους μας, κάθε τι καλύτερο, που υπάρχει στον κόσμο αυτό, να γίνη ένα με την ψυχή μας· για να την βοηθήση να αυξηθῆ, να ωριμάση, να συμπληρωση τον εαυτό της· να βαδίση, μ' άλλα λόγια, στην τελειότητα.

Ο Browning, βάζει τα λόγια αυτά στο στόμα του Παρακέλσου:

*«Πάω να δοκιμάσω την ψυχή μου!
Βλέπω τον δρόμο μου, σαν τα πουλιά την πορεία τους την άχαρακτη. Θά φτάσω! Πότε, ποιόν κύκλο θέ να γράψω, δε ρωτώ.
Όμως, εκτός αν ο Θεός στείλη το χαλάζι του και το χιόνι το λυωμένο, η αυτό που την ανάσα κόβει, σε κάποιαν ώρα, στην καλή την ώρα, θέ να φτάσω!*

Γιατί είναι Αυτός που μ' οδηγεί, έμένα και το πουλί. Στην καλή την ώρα Του!»

«Θά δοκιμάσω την ψυχή μου!» Έτσι λοιπόν βαδίζει ο δημιουργός· αυτός που δίνει, αφού πρώτα έπληρε. Όμως, το ίδιο συμβαίνει μ' αυτόν που πήρε αφού πρώτα έδωσε. Και βαδίζουν οι δύο τους, ο ένας προς τον άλλο... γιατί, φιλολογία θά πῆ: ο τόπος που συναντιώνται δύο ψυχές.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Η ΘΕΙΑ ΜΑΓΔΑ

...Είμαι δυστυχισμένη!... «'Ακαδημία-Αμφιθέα...» "Οχι, δέν είναι τὸ λεωφορεῖο πὸν περιμένει.

...Ναί, εἶμαι πολὺ δυστυχισμένη! Δέν θ' ἀνθέξω πιά νά ζῶ κοντά σ' αὐτόν τόν ἀνθρωπο!

Ἡ Ρίκα, σήκωσε τὰ ὑγρά μάτια της, νά δῆ τὸ λεωφορεῖο πὸν ἐρχότανε τώρα. Ἦταν ἐκεῖνο πὸν περιέμενε. Ἀνοιξε τὴν τσάντα της, τράβηξε τὸ ἀρωματισμένο μαντηλάκι κι' ἐσκούπισε ἕνα δάκρυ, νά μὴν τὴν βλέπῃ ὁ κόσμος.

Στὴ διαδρομῆ, ὅσο νά φθάσῃ στό Καλαμάκι, σκεπτότανε τὰ λόγια πὸν θά ἐξωτερικεύαν τὴν δυστυχία της στὴ θειά-Μάγδα.

★

Ἡ θειά-Μάγδα εἶναι ἕνας ἀσυνείθιστος ἀνθρωπος. Χωρὶς οἰκογένεια δική της, ἔκανε οἰκογένεια της τοὺς πονεμένους. Τοὺς φτωχοὺς, τίς χῆρες, τὰ ὄρφανά. Τώρα, παράλυτη σχεδὸν ἀπὸ μιὰ παραμορφωτικὴ ἀρθρίτιδα εὐεργετοῦσε μὲ ἄλλο τρόπο. Περνοῦσε τίς μέρες της μπροστά στό παράθυρο, πὸν ἀντίκρυζε τὸν Σαρανικό, τὸ σπιτάκι της στό Καλαμάκι. Ἐκεῖ ἐδιάβαζε τὰ βιβλία της, ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, σκεπτότανε, προσευχότανε κι' εὐεργετοῦσε πάλι. Γύρω στὴν πολυθρόνα πὸν στηριζότανε τὸ ἀνήμπορο σῶμα της, ἐρχονταν τὰ «παιδιά της», παληοὶ μαθητὲς καὶ μαθήτριές της, νέοι πολλὲς φορές γεμάτοι δύναμι καὶ ὑγεία, γιὰ νά πάρουν ἀπὸ αὐτὴ θάρρος γιὰ τὴ ζωὴ. Ἕνας σταθμὸς πρῶτων ψυχικῶν βοηθειῶν, κάτι πὸν ἀποζητάει ἡ βασανισμένη ἐποχὴ μας τῶν ἀπογοητεύσεων καὶ τῶν αὐτοκτονιῶν.

★

Σὰν κατέβηκε ἀπὸ τὸ λεωφορεῖο ἡ Ρίκα, στάθηκε, ἀνάσανε, βαθειά. Μυρίζει θαλασσινοὺς μεζέδες ὁ ἀέρας. Ὁ μπάτης βόσκει προβάτια στὶς κορφές τὰ κύματα, δοκιμάζει ἡ βασανισμένη ἐποχὴ τοὺς βράχους τῆς ἀκτῆς. Ἀντιστέκεται, πέρα, στὴν τρικυμισμένη θάλασσα τ' ἀκρωτήρι τοῦ Ἁγίου Κοσμά μὲ τὸ μοναστηράκι πὸν ἀσπρίζει ψηλά στὸν κάβο.

Πιὸ ἀλαφρὴ ἡ Ρίκα, ἀνεβαίνει στὴν ἀνηφοριά, φτάνει στό γραφικὸ σπιτάκι τῆς θείας-Μάγδας.

Ἦταν πάντα ἐκεῖ, στὴ θέσι της. Πιότερο γερασμένη. Πονοῦσε τώρα στὰ πλευρά καὶ τὴν πλάτη σὰν τὴν ἀγγιζαν. Καὶ προσπαθοῦσε νά κρῦψῃ κάθε τόσο ἕνα βογγητό, μιὰ σύσπασι πόνου πὸν συνώδευε τὰ κινήματά της. Γρήγορα ὅμως τὰ γαλανὰ καθάρια μάτια της ἔβρισκαν ξανά τὴ γαλήνη τους.

—Καιρὸ εἶχα νά σέ δῶ, παιδί μου, τί γίνεσαι;

Ῥώτησε μὲ στοργὴ τὴ Ρίκα.

Τῆς ἰστόρησε τὸν καῦμό της, ξέσπασε ἡ Ρίκα, τὰ λέει ἀνάκατα, μπερδεμένα, πάλι ἡ σειρὰ πὸν σχεδίαζε μέσα στό λεωφορεῖο. Δὲ βρίσκει ἄλλη λύσι, πρέπει νά χωρίση:

—Εἶναι ὁ Γιάννης ἕνας ἐγωκεντρικὸς—μειονεκτικὸς τύπος πὸν ζητεῖ νά μὲ υποδουλώσῃ στό ἐγώ του... Συνεχῶς μοῦ κάνει κριτικὴ, μὲ μειώνει, κάθε μέρα!

—Ἐσὺ δέν τοῦ κάνεις κριτικὴ;

—Φανερά τοῦλάχιστον, ὄχι...

—Δέν τὴν καταλαβαίνει τὴ βουθὴ κριτικὴ σου;

Ἡ Ρίκα κατέβασε τὸ κεφάλι.

—Ἔτσι λέει, πὸς τὴν νοιώθει, τὴν διαισθάνεται...

Ἡ θειά Μάγδα κύτταξε ἔξω τὴ θάλασσα, ἔπειτα τὴ Ρίκα.

—Καὶ τὸ παιδί;

—Τὸ θέλω ἐγώ...

—Ὁ πατέρας τί λέει;

—Τὸ θέλει κι' αὐτός.

—Καὶ λοιπόν, τί θά γίνῃ; Δέν θά τὸ χωρίσετε στὴ μέση...

Ἡ θειά Μάγδα γύρισε λοξὰ τὴν πολυθρόνα της γιὰ νά βλέπῃ καλύτερα τὴ Ρίκα καὶ εἶπε ἀργά:

—Καὶ στὴν καλύτερη περίπτωσι γιὰ σένα, πάλι τὸ παιδί θά στερηθῆ ἀπὸ κοντά τοῦ τὸν πατέρα, τὸ σύμβολο τῆς δυνάμεως, τῆς προστασίας γιὰ τὴν παιδικὴ ψυχὴ. Ποτὲ δέν θά στό συγχωρήσῃ αὐτό...

Ἡ Ρίκα ἔσκυψε τὸ κεφάλι. Ἦθελε νά διώχνῃ αὐτὴ τὴν σκέψι πὸν τόσο τὴν πείραζε.

Ἡ θειά Μάγδα ἄπλωσε ἀργὰ τὸ χέρι, χάιδεψε τὸ παράξενο ἐφήμερο λουλουδί πὸν εἶχε ξεπετάξει ἕνας κάκτος, σὰ γλαστράκια της, στό παραθύρι.

Ἡ Ρίκα δακρῦζει μπροστά στό ἀδιέξοδο, κουνᾷ τὸ κεφάλι:

—Σκέπτομαι ὅτι ὄλες μου οἱ σκέψεις εἶναι ἓνα κουβάρι μπερδεμένο...

...Εἶναι φοβερό ὅμως νὰ ζῆς μὲ ἓνα τέτοιον ἄνθρωπο! Καλύτερα μόνη, νὰ μὴν ὑπάρχῃ κανεὶς δεσμός μεταξύ μας.

Τινάζονται οἱ ὧμοι τῆς νέας γυναίκα ἀπὸ τοὺς λυγμούς, σὰν νὰ θέλουν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ ἓνα βαρὺ σταυρὸ.

Ἡ θεία-Μάγδα, ἄπλωσε τὸ χέρι μὲ κόπο, τῆς χάιδεψε τὰ μαλιά. Εἶδε ἐκεῖ τὶς πρώτες ἄσπρες τρίχες.

—Αὐτὸ ποὺ ζητᾶς εἶναι ἀδύνατο Ρίκα. Ὁ δεσμός σας εἶναι τώρα ἓνα ἀγοράκι ποὺ τὸ ἀγαπᾶτε κι' οἱ δύο, ποὺ στὶς φλέβες του τρέχει ἀνάμικτο τὸ αἷμα σας, σὸ πρόσωπο καὶ στὴν ψυχὴ του μπλέκονται τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τῶν δυνῶν σας... Ὁ δεσμός σας εἶναι ἓνα «Μέγα μυστήριον» ποὺ ζήτημα εἶναι ἂν κι' ὁ θάνατος τὸ λύει...

Χτύπησε ἡ πόρτα. Ἡ κυρὰ Κατερίνα, ἔφερε ἓνα δίσκο μὲ κεράσματα. Μύρισε τὸ δωμάτιο φρεσκοψημένο καφέ. Ἡ Ρίκα ἀγγίξε τὸ γλυκὸ, τὸ ποτήρι, ξεζαλίστηκε λιγάκι. Περιμένε νὰ μιλήσῃ ἡ θεία Μάγδα. Ἐκείνη τῆς εἶπε ἀργά.

—Υπάρχει κι' ἓνας τρίτος δρόμος...

—Ποιός, θεία Μάγδα;

—Νὰ ἀλλάξῃ ἡ ζωὴ σας...

—Ἀδύνατον! Εἶναι ἀδιόρθωτος...

—Μήπως εἶσαστε ἀδιόρθωτοι;

Ἡ θεία Μάγδα τῆς χαμογέλασε μὲ τόση ἀγάπη, ὥστε ἡ Ρίκα δὲν μπόρεσε νὰ θυμῶσῃ.

—Κι' ἐγὼ ἀδιόρθωτη;

—Ρίκα μὴ ξεχνᾶς ὅτι ἦσουν μοναχοκόρη, λιγάκι χαϊδεμένη. Δὲν γυμνάστηκες ἀπὸ μικρὴ νὰ ἀγωνίζεσαι στὴ ζωὴ... Τώρα ἔγινες μάνα. Ἄν προσπαθοῦσες νὰ γίνης μάνα καὶ γιὰ τὸν ἄντρα σου, ἴσως νὰ ἔσπαζες τὸν φαῦλο κύκλο τῆς ἀσυμφωνίας σας. Ἄλλο τίποτα σοβαρὸ δὲν σὰς χωρίζει. Ἐπειτα θὰ μποροῦσες ν' ἀνεβάσῃς καὶ τὸν ἄντρα σου, νὰ τὸν ἀλλάξῃς ἐσὺ. Μάνα, εἶπα... Εἶναι τὸ ἀκατανίκητο ὄπλο τοῦ φύλου μας, μὰ τὸ ξεχνᾶμε...

Ἡ Ρίκα ἔσκυψε μελαγχολικὴ τὸ κεφάλι.

—Ἄλλὰ δὲν θὰ χαρῶ, τότε ποτὲ τὴ ζωὴ μου... Ἡ μάνα ὄλο θυσιάζεται.

—Θὰ χαρῆς τὴν οἰκογένειά σου, ποὺ ἔσωσες, τὰ παιδιὰ σου, τὸν ἄντρα σου. Θὰ χαρῆς, μὰ, τὸ πᾶν, τὴν αἰωνιότητα. Γιατί θ' ἀγωνίζεσαι, δηλαδὴ θὰ νικᾶς. Τὸ νόημα τῆς ζωῆς Ρίκα δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸν ἄγωνά. Κι' ὁ γάμος εἶναι ἓνα κομμάτι τῆς ζωῆς. Εὐτυχισμένοι ἄνθρωποι εἶναι μόνον ὅσοι ἀποδέχονται αὐτὸν τὸν ἄγωνα καὶ γυμνάζονται γι' αὐτόν. Οἱ λιποτάκτες ἢ οἱ δειλοὶ εἶναι οἱ δυστυχισμένοι...

Ἐξω ὁ θαλασσινὸς ἀέρας εἶχε δυναμώ-

σει, φυσοῦσε τὶς βελονωτὲς φούντες τῶν πεύκων, ἔφερεν ὡς τὸ δωμάτιο τὴ χειμωνιάτικη ἀρμονία σὲ κοντινοὺς ἢ μακρυνοὺς τόνους. Ἡ θεία Μάγδα ἄπλωσε τὰ δύο τῆς χέρια, τὰ στήριξε, στὸν ὦμο της τῆς Ρίκα.

—Ξέρω ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλα αὐτὰ. Χρειαζεται κάθε τόσο πνευματικὴ ἐπιστράτευσις, ἐνίσχυσις ἀπ' τὸν Θεό. Μὰ κάποτε ἡ μεγάλη θυσία ἀναλύεται σὲ μικρὲς καθημερινές, εὐκολώτερες, ποὺ γυμνάζουν τὴν ψυχὴ. Μικρὲς παραχωρήσεις γιὰ τὸν πλανό μας ποὺ τὸνώνουν τοὺς μῦς τῆς ἀγάπης. Ἄρχισε τώρα ἀπὸ αὐτὲς τῆς ἀσκήσεις. Κάνε, τὰ μικρὰ «χατήρια» στὸν Γιάννη, ποὺ θὰ σὲ ὠμορφαιῶν καὶ σένα στὰ μάτια του καὶ θὰ σοῦ δίνουν καινούργιες χαρές... Θὰ δῆς ἔπειτα ἀλλαγές ποὺ δὲν τὶς φαντάζεσαι...

★

Πέρασαν δύο χρόνια. Ἡ Ρίκα ἀνεβαίνει πάλι τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο σὸ Καλαμάκι χειμωνιάτικη ἡμέρα, συννεφιασμένος ὁ οὐρανός. Τὴν ἐξώπορτα ἀνοίξε μιὰ ἀσπροφορεμένη νοσοκόμος. Ἡ θεία Μάγδα εἶναι πιά ξαπλωμένη σὸ κρεββάτι. Πονεῖ σὲ κάθε ἀναπνοή. Τὸ βλέμμα τῆς ὅμως, βαθύ, γαλήνιο. Σὰν ν' ἀντικρύζῃ τὸν ἄλλο κόσμο. Ἡ Ρίκα, τῆς χάιδεψε τὸ πρόσωπο, τὴ φίλησε.

—Πονᾶς θεία;

—Πονῶ παιδί μου...

Ἡ ἴδια γαλήνη σὸ πρόσωπο.

—Ἐσὺ Ρίκα;

Τῆς ἔσφιξε τὸ ἀδύνατο χέρι ποὺ ἀκουμπᾶ κουρασμένο σὸ σεντόνι.

—Μαθαίνω, θεία Μάγδα. Νομίζω ὅτι ὁ Γιάννης ἔχει ἀρχίσει ν' ἀλλάξῃ.

Ἡ θεία Μάγδα εἶπε σιγά, κουρασμένα:

—Καὶ σὺ ἀλλάζεις. Ὅταν δεχτοῦμε τὸν ἄγωνα ὄλα τὰ ἄλλα βρίσκουν τὴ θέσι τους.

Ἐκλείνε τὰ μάτια γιατί πονοῦσε. Σὲ λίγο ψιθύρισε.

—Ἐπειτα ἔρχεται ἡ εἰρήνη...

—Ναὶ θεία Μάγδα, ἔρχεται ἡ εἰρήνη...

★

Ἡ θεία Μάγδα πέρασε στὴν αἰώνια εἰρήνη. Τὰ ὑπάρχοντά της ποὺ ἄφησε ἦσαν ἀνάξια λόγου. Ἀκίνητα ἢ καταθέσεις στὴν Τράπεζα δὲν εἶχε. Τὸ σπιτάκι σὸ Καλαμάκι δὲν ἦταν δικό της. Ἡ σύνταξις της φυσικὰ σταμάτησε. Ἄφησε ὅμως κληρονόμους τῆς δικῆς της εἰρήνης. Μαζὴ μ' αὐτοὺς καὶ τὴ Ρίκα.

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΣΥΝΕΧΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Κάθε χρόνο ανακινείται το ζήτημα, και κάθε χρόνο διαπιστούται το άδιέξοδον. Και η ανακίνησης και η διαπίστωση γίνονται κατά τους μήνας Ὀκτώβριον και Νοέμβριον, επακολουθεῖ λησμοσύνη κατά τους ὑπολοίπους δέκα μήνας με τὴν πρόβλεψιν τῆς νέας ἀνακινήσεως καὶ νέας διαπιστώσεως τὸν ἐρχόμενον πάλιν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον. Ἡ «συνεχῆς αὐτὴ ἐπιστροφή» γίνεται με συνέχειαν ὑπενθυμίζουσας νόμον φυσικόν.

Πρόκειται περὶ τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων τῶν Πανεπιστημίων. Τὸ θέμα εἶναι ζωτικόν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ πρέπει νὰ τὸ προσέξωμεν. Εἰς μίαν χώραν εἰς τὴν ὁποίαν, καλῶς ἢ κακῶς, τὸ πρόβλημα τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν ἐνδιαφέρει τόσον μέγα ποσοστὸν τῶν νέων μας καὶ φυσικὰ καὶ τῶν οἰκογενειῶν των, τὸ θέμα τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων πλέον δὲν εἶναι ὑπηρεσιακόν, ἀλλὰ αὐτόχρημα ἔθνικόν. Ἡ ἐπίλυσις του ὅμως δὲν φαίνεται, δυστυχῶς, ἀκόμη δυνατὴ, διότι προϋποθέτει μίαν ἐπισταμένην ἔρευναν καὶ ἀντικειμενικὴν κρίσιν, καὶ δυστυχῶς αἱ προϋποθέσεις αὐτὰς δὲν πληροῦνται. Εἶναι γεγονός ὅτι αἱ Ἄνωταται Σχολαί μας ἀδυνατοῦν νὰ διαθρέψουν πνευματικῶς τὰς μυριάδας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι κρούουν τὰς θύρας τῶν ἰδρυμάτων αὐτῶν ζητοῦντες κατὰ μέγα μέρος (ἅς ποῦμε τὴν ἀλήθειαν, διότι δὲν ὠφελοῦν τὰ κατὰ συνθήκην ψεύθη) ὄχι τόσον μὲν μορφωσιν, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τέλους καὶ ὡς ἀπλοῖ ἀκροαταὶ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ τὴν ἔχουν, ἀλλὰ δίπλωμα. Καὶ μετὰ τὸ δίπλωμα εἰσιτήριον, εἶτε διὰ τὸν δημόσιον προϋπολογισμόν, εἶτε διὰ κάποιον ἄλλην θέσιν ἢ θεσοῦσαν, πάν-

τως διὰ κάποιον μισθόν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ διεξαγωγὴ τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων δὲν λύει τὸ ζήτημα.

ΝΑ ΛΕΙΨΗ ΤΟ ΑΠΑΝΘΡΩΠΟΝ

Οὔτε ἡ κατάργησις τῶν ἐξετάσεων ὁμως ἀποτελεῖ λύσιν. Θὰ μᾶς ἔφερε κάπως ἐγγύτερον πρὸς τὴν λύσιν, τὴν ὁποίαν ἐπιζητοῦμεν, μίαν μεταρρυθμίσις μετὰ τὸν σκοπὸν νὰ φύγῃ τὸ ἀ π ἄ ν θ ρ ω π ο ν ἀπὸ τὰς εἰσιτηρίους. Τὸ ἀπάνθρωπον βε συνίσταται εἰς τὸ ἐξῆς: Ὅτι ὑπάρχουν παιδιὰ, τὰ ὁποῖα εἰς τὰς εἰσιτηρίους, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, κάτι γράφουν. Καὶ ὅμως ἀποκλείονται τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως διὰ λόγους ἀριθμοῦ, τοῦτέστιν ἀδιαχωρήτου. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἄδικον. Ἄδικον, διότι ἀποκλείεται τῶν ἀνωτάτων σπουδῶν ἕνας νέος, ἐνῶ κατ' ἀρχὴν τὸν ἀναγνωρίζομεν ὡς ἱκανὸν δι' αὐτάς. Ἄλλ' ἄδικον εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμόν, αὐτόχρημα ἀπάνθρωπον, ὅταν δὲν ἠμποροῦμεν κἄν νὰ διαβεβαιώσωμεν τὸν ἀποκλεισθέντα ὅτι, τοῦ χρόνου ἔστω, καὶ μετὰ τὴν προϋπόθεσιν ἀκόμη ὅτι θὰ διαβάσῃ καλύτερα καὶ θὰ καταρτισθῇ περισσότερο, θὰ εἰσαχθῇ. Θὰ ἐμφανισθῇ, βλέπετε, πάλιν ὁ «περιωρισμένος ἀριθμὸς» καὶ πάλιν ἐνδέχεται νὰ μὴ εἰσαχθῇ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὁ νέος αὐτός, διότι εἶναι μὲν καλός, ὑπάρχουν ὅμως ἄλλοι ἀκόμη καλύτεροί του, οἱ ὅποιοι θὰ καταλάβουν τὰς κενὰς θέσεις. Καὶ ἐδῶ ἐρχεται ἡ ἀπόγνωσις. Διότι ὁ ἀποτυγχάνων εἰς τὴν εἰσιτήριον ἐξέτασιν διὰ λόγους ἀριθμοῦ δὲν ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν ἀποτυγχάνοντα εἰς τὰς ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεις, ὁ ὁποῖος ξέρει ὅτι, ἂν διαβάσῃ, θὰ πάρῃ, εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ πάρῃ, τὸ πτυχίον του.

Ἡ παρούσα στήλη δὲν ἠμπορεῖ, θε-
βαιῶς, νὰ φθάσῃ μέχρι συγκεκριμένων
ὑποδείξεων. Θὰ ἠμποροῦσε παρ' ὄλον
τοῦτο προχείρως νὰ λεχθῆ ἔδω, ὅτι θὰ
ἀπετέλει μίαν θελτώσιν ἢ αὐξήσις
ἔστω τῆς αὐστηρότητος
ἀλλ' ἢ κατάργησις τοῦ
κλειστοῦ ἀριθμοῦ. Νὰ εἰσέρχων-
ται ὅσοι ἱκανοποιῶν τὰ αὐστηρά, καὶ
ἐπηυξημένης ἔστω αὐστηρότητος, κρι-
τήρια ἀλλ' ἀνεξαρτήτως ἀριθμοῦ. Ὡστε
τὸ παιδί πού θὰ ἀποτυγχάνῃ νὰ αἰτιᾶ-
ται μόνον τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὴν ἀποτυ-
χίαν του.

Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερον. Τὸ πρῶτον
εἶναι ὅτι πρέπει ἐπὶ τέλος νὰ μᾶς ἀ-
πασχολήσῃ εἰς τὰ σοβαρὰ τὸ θέμα. Καὶ
χωρὶς διενέξεις, προστριβάς, δημοκοπί-
ας καὶ ἀντιδημοκοπίας, μετ' ἰστορίαν καὶ
πρὸς τὸν ἐξεταζόμενον ἀλλὰ καὶ πρὸς
τὴν κοινωνίαν καὶ πρὸς τοῦ Ἔθνους τὸ
μέλλον, νὰ σταθμηθοῦν τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ
κατὰ καὶ νὰ εὑρεθῆ λύσις, ἢ ὅποια, ἂν
δὲν θὰ εἶναι ἡ ἰδανική, θὰ εἶναι ὅμως,
πάντως, ἢ μὴ χειρῶν!

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἃς εἴπωμεν κάτι
διὰ τὰς τεχνικὰς σπουδὰς. Δὲν θέλομεν
νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν ἡ δοθεῖσα ἐσχάτως
λύσις εἰς τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ἢ προσή-
κουσα. Ἄλλ' ἢ στροφή πρὸς τὰς τεχνι-
κὰς σπουδὰς ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητον
πρόδοον καὶ καιρὸς εἶναι νὰ σταματή-
σουν αἱ ἐν ὀνόματι τῶν κλασσικῶν σπου-
δῶν ἀνεδαφικαὶ διαμαρτυρίαι. Ἡ καλ-
λιέργεια τῶν τεχνικῶν σπουδῶν εἶναι
συγχρόνως καὶ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν
ἐνθάρρυνσις. Διότι δὲν ἀποτελοῦν κλασ-
σικὰς σπουδὰς αὐτὰ τὰ νεουλιάζματα
καὶ τὰ πασαλείμματα, τὰ ὅποια παρου-
σιάζει τὸ σημερινὸν γυμνάσιον. Τὸ ση-
μερινὸν γυμνάσιον, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων,
δὲν δίδει κλασσικὰς σπουδὰς καὶ ἀν-
θρωπιστικὴν μόρφωσιν εἰς τὰ παιδιὰ καὶ
πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν αὐτό, ἂν
πρόκειται νὰ σοβαρολογούμεν. Ὁρθό-
τερον, λοιπόν, εἶναι νὰ ξεκαθαρισθῆ ἢ

κατάστασις, νὰ ἔχωμεν ὀλίγα κλασσικὰ
οὐμανιστικὰ γυμνάσια, ἀλλὰ αὐτὰ
νὰ εἶναι ὄντως γυμνάσια ἀπὸ τὰ
ὅποια τὸ Ἔθνος θὰ ἔξῃ ἀξιώσεις. Αὐ-
τὸ θὰ εἶναι κλασσικὴ παιδεία.

Τὴν κλασσικὴν, λοιπόν, παιδείαν δὲν
τὴν ἐμποδίζει ἢ τεχνικὴ μόρφωσις. Τὴν
ἐμποδίζουν τὰ πασαλείμματα. Καὶ δὲν
τὴν ἐπιτυγχάνει ἢ ἄρνησις τῆς τεχνικῆς
μορφώσεως. Ἄλλὰ θὰ τὴν κάμῃ πρα-
γματικότητα τὸ ἀνασκοῦμπωμα, ὁ μό-
χθος, ἡ σοβαρὰ, ἢ εἰλικρινὴς, συστηματι-
κὴ καὶ ἐπίπονος προσπάθεια, πού δὲν
ἠμπορεῖ νὰ διεξαχθῆ μετ' ἰστορίαν
εἰς τὴν ὅποιαν, κατ' ἀναπότρεπτον
ἀναγκαιότητα, ὀδηγεῖ ὁ πληθωρισμὸς
τῶν γυμνασίων.

ΜΕ ΠΑΡΡΗΣΙΑΝ

Μᾶς γράφουν πολλοὶ διὰ νὰ μᾶς
θέσουν πότε τὸ ἕνα ζήτημα καὶ πότε τὸ
ἄλλο, ἰδίως οἰκογενειάρχαι, οἱ ὅποιοι
ζητοῦν τὴν παρέμβασίν μας ἐν σχέσει
πρὸς τὴν ρύθμισιν θεμάτων τοῦ οἰκο-
γενειακοῦ θίου, καὶ πρὸς τὸν τρόπον,
μετ' ὅποιον ἀντιμετωπίζει τὰ προβλή-
ματὰ των ἢ Ἐκκλησία.

Βλέπομεν μετ' συμπάθειαν τὰς δυσκο-
λίας, τὰς ὁποίας μᾶς περιγράφουν οἱ
ἐπιστολογράφοι μας καὶ τὴν θέσιν, εἰς
τὴν ὅποιαν ὁ σύγχρονος βιοπαλαιστής
καὶ πολύτεκνος οἰκογενειάρχης περιέρ-
χεται, θέσιν ἢ ὅποια πολλάκις κινδυνεύει
νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀπόγνωσιν. Λυπούμε-
θα ὅμως, διότι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν
ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ρύθμισιν, δὲν ἔχομεν
καμμίαν ἀπολύτως ἀρμοδιότητα ἐπὶ
τοιούτων θεμάτων, διὰ τὸν ἀπλούστατον
λόγον ὅτι τὸ περιοδικὸν μας δὲν ἠμπο-
ρεῖ νὰ διεξαγάγῃ ὄλον μαζὺ τοὺς ἀ-
γῶνας εἰς ὅλα μαζὺ τὰ πεδία.

Ἐκεῖνοι, λοιπόν, οἱ ὅποιοι αἰσθάνον-
ται ἑαυτοὺς ὑπερβεβαρημένους καὶ ὑ-
περφορτωμένους καὶ στενάζουν ἀπὸ
φορτίαν, τὰ ὅποια φρονοῦν ὅτι θὰ ἠδύνα-
το νὰ εἶναι κάπως ὀλιγώτερον δυσβάστα-
κτα, μετ' ἰστορίαν περισσότερο φιλάνθρω-
πον στάσιν ἔναντι αὐτῶν, ὅλοι αὐτοὶ
θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἀποταθοῦν ἐκεῖ ὅ-

που ὑπάρχει ἡ ἀρμοδιότης καὶ τότε καὶ οἱ ἀρμόδιοι θὰ ἀντελαμβάνοντο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν ὥραν εἶναι ὑποβρύχιον ἀπλῶς ρεῦμα. Ἄς ἀνέθουν, λοιπόν, ἀπὸ τοῦ θάθους τοῦ ψιθυριστοῦ παραπό- νου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν οἱ παραπονούμε- νοι, ἄς ἐκθέσουν μετὰ παρρησίας τὰ πα- ράπονά των, καὶ τότε, ὅταν ἐκθέσουν τὰς ἀπόψεις των, καὶ ἡ παρούσα στήλη θὰ τὰς μελετήσῃ καὶ ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον θὰ συμφωνῇ, δὲν θὰ ἀρνηθῇ καὶ αὐτὴ τὴν ἰδικὴν τῆς παρρησίαν.

Z.N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ο ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΩΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣ

Ἄγαπηται «Ἀκτινες»

Εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν μνημόσυνον, ποῦ ἐτε- λέσθη εἰς Καρύταιναν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἀποκα- λυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Νικολάου Δη- μητρακοπούλου, ἐξήρθη ἡ πολυμερὴς του προ- σωπικότης (δικηγορικὴ, ἐπιστημονικὴ καὶ πο- λιτικὴ). Ὅ,τι ὅμως κατέστησε τὸν κορυφαῖον νομομαθὴ πράγματι μεγάλον, εἶναι τὸ νομοθε- τικόν του ἔργον κατὰ τὴν διετίαν 1910 - 1911. Κατ' ἐπίσημον διαπίστωσιν κατέθεσε 49 νομο- σχέδια, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων, ψηφισθέν- τα, ἀνεμόρφωσαν τὸ τότε ἰσχύον δίκαιον εἰς πλείστας αὐτοῦ πλευρὰς (ἀστικόν, ποινικόν, πολιτικὴν δικονομίαν, δημόσιον δίκαιον). Ἐκ τῆς νομοθετικῆς του δραστηριότητος δύναται, ἐπὶ τῷ σκοπῷ παρακολούθησας ὑπὸ εὐρύτερου κοινοῦ, νὰ ἐξετασθῶν κυρίως, ὁ νόμος ΓΩΛΣΤ περὶ ζωοκλοπῆς καὶ ζωοκτονίας», ὁ νόμος ΓΠΠΝ περὶ τῆς ἀστικῆς καὶ ποινικῆς εὐθύνης ἐκ τῆς ἐξ αὐτοκινήτων θανατώσεως καὶ σωματικῆς βλάβης», ὁ νόμος ΓΩΠΖ περὶ ἀνωτάτου ὄριου συμβατικοῦ τόκου», ἅπαντες τὸ 1911.

Α'. Διὰ τοῦ ἄρθρου 1 παρ. 1 τοῦ πρώτου νόμου ἠπειλήθη φυλάκισις, τοῦλάχιστον τρι- ῶν μηνῶν, ἐπὶ κλοπῆς μικρῶν ζῶων, καὶ φυλά- κισις, τοῦλάχιστον, ἐνὸς ἔτους ἐπὶ κλοπῆς μεγά- λων ζῶων. Ἐπίσης ἠπειλήθη διὰ τὸ αὐτὸ ἀδι- κημα χρηματικὴ ποινὴ 300 - 10.000 δραχ. (μὲ ἀγγλικὴν λίραν εἰς τὸ ἄστυον) χωρὶς ν' ἀπο- κλείεται ἡ τυχὸν βαρύτερα ποινὴ τοῦ Ποι- νικοῦ Νόμου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 παρ. 2 τοῦ αὐτοῦ νόμου τιμωρεῖται ἡ ζωοκτονία μὲ τὸ ἡ- μισυ τῆς ποινῆς (τῆς σφερητικῆς τῆς ἐλευθε- ρίας) κατὰ τὰς αὐτὰς ὡς ἄνω διακρίσεις καὶ μὲ χρηματικὴν ποινὴν δραχ. 200 - 500 ἐπὶ μικρῶν ζῶων καὶ μεγάλων ζῶων 3.000 — 10.000. Αἱ ἰδιωτικαὶ ἀπαιτήσεις τοῦ ἀδι-

κθέντος δύναται νὰ προβληθῶν καὶ ἐνώ- πιον τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου ἄνευ προδικα- σίας. Αἱ αὐταὶ ὡς ἄνω ποιναὶ ἠπειλήθησαν καὶ κατὰ τοῦ συνεργοῦ, παρὰ τὴν διάταξιν τοῦ Ποιν. Ν. 71, 72 καὶ Ποιν. Κώδικος 47 - 83, ὅτι ἡ ποινὴ τοῦ συνεργοῦ εἶναι μειωμένη. Ἐν ὑποτροπῇ τῆς ποινῆς ὀρίζεται ἐλάχιστον ὄριον 6 μῆνες ἢ δύο ἔτη (ἀναλόγως ζωοκλοπῆς, ζωο- κτονίας καίτοι ἡ ὑποτροπὴ συνιστᾷ λόγον ἐπι- τάσεως τῆς ποινῆς. Ποιν. Ν. 11, 112 Ποιν. Κ. 89, σύμφωνα ἢ ἐπιστημονικὴ διδασκαλία).

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον ἀπηγγέλλετο προσω- πικὴ κράτησις διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς ἀποξη- μιώσεως τοῦ ἀδικηθέντος καὶ κατ' ἀνηλικίων, συμπληρωσάντων τὸ 18ον ἔτος.

Τέλος κατὰ τὸ ἄρθρον 8 ἀπαγγέλλεται ὑπο- χρεωτικῶς διὰ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως στέρησις πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐκτόπισις τοῦ καταδικασθέντος εἰς τόπον ἐκτὸς τῆς κα- τοικίας ἢ καταγωγῆς του, ἐκτιομένη μετὰ τὴν ἐκτίσιν τῆς κυρίας ποινῆς (ἄρθρον 13). Ὁ καταδικασθεὶς ἐστερεῖτο τῶν εὐεργετημάτων τῆς ἀναστολῆς τῆς ποινῆς (Ν. ΓΩΙΗ') καὶ διὰ νεωτέρου νόμου τῆς ὑφ' ὅρον ἀπολύσεως τοῦ καταδίκου (Ν. 811). Οἱ θεσμοὶ οὗτοι διε- τηρήθησαν ἐν ἰσχύϊ διὰ τοῦ Ποιν. Κώδ. ἄρ- θρον 99 ἐπ. 106 ἐπ.

Ποῖον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νόμου τού- του;

Ἄμεσος ἐμπέδωσις τῆς δημοσίας τάξεως, ἦν οἱ ζωοκλέπται καὶ ζωοκτόνοι εἶχον διασα- λεύσει, οὐ μόνον διὰ τῶν ἄνω ἀδικημάτων, ἀλ- λά καὶ διότι πολλοὶ τούτων, φεύγοντες τὸν νό- μον, μετεβάλλοντο εἰς ληστὰς (βλ. ἐισηγητι- κὴν ἐκθεσιν ἐπὶ τοῦ νόμου τούτου). Τὴν ἀπή- χησιν τῆς δραστηριότητος τοῦ νόμου τούτου πε- ρικλείει ἡ λαϊκὴ ῥῆσις ἐτὰ πόλιμια φυλάει ὁ Δημητρακοπούλος», τὴν ὁποίαν ῥῆσιν μᾶς πα- ρέδωκε ἡ παρέλθουσα γενεὰ, ὡς μνημεῖον τῆς νομοθετικῆς του δημιουργίας.

Β'. Ὁ Δημητρακοπούλος ἔδειξε ἀλάθητα τεκμήρια τῆς εὐλαβείας του τῆς θερησκευτικῆς πρὸς τὸν νόμον καὶ τὸ περὶ δικαίου συναίσθη- μα, τὸ τόσον κλονισθὲν σήμερον, διὰ τοῦ νόμου ΓΩΛΖ. Διὰ τὸ τοῦ νόμου τούτου 1) ὀρίσθη ἀνώτα- τον ὄριον συμβατικοῦ τόκου (9ο)ο, 2) ἐκήρυξεν ἀντοδικαίως ἄκυρον τὴν σύμβασιν, τὴν περιέ- χουσαν ἀνώτερον ὄριον τόκου, ὡς πρὸς τὸ ὑ- περβάλλον, 3) ἐκήρυξε διασρηκτὰς τὰς συμ- βάσεις τὰς περιεχοῦσας ἀθέμιτα ὀφέλη λόγω ἐκ- μεταλλεύσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐνὸς ἀντισυμβαλ- λομένου τῆς ἀπειρίας ἢ πνευματικῆς ἀδυναμίας τοῦ ἑτέρου (ἄρθρα 1, 3 καὶ 5). Βάσαν τῆς συμ- τάξεως ταύτης διαλαμβάνει τὸ ἄρθρον 179 Ἄστ. Κώδικος μετὰ τινος εὐρύτητος, καταστά- σης ἐπιτακτικῆς μετὰ τὴν νομολογίαν τοῦ Ἄρ. Πάγου (βλ. μελέτην μου ἐν Δικαστικῇ (1936) σ. 178), 4) ἠπέλησε ποινὴν φυλακίσεως ἐπὶ τοκογλυφίας μέχρις ἐνὸς ἔτους καὶ χρηματικὴν ποινὴν μέχρι 20.000, ἐπὶ δὲ τῆς ὑπ' ἀριθ. 3 περιπτώσεως ἠπέλησε ποινὴν φυλακίσεως μέ-

χοι 3 μηνῶν καὶ χρηματικὴν ποινὴν μέχρι 2.000.

Γ'. Ἐμερίμνησε διὰ τὴν καθιέρωσιν ἰδιαζούσης ἀστικῆς καὶ ποινικῆς εὐθύνης διὰ τὴν περιπτώσιν τῆς θανατώσεως ἢ σωματικῆς βλάβης ἐξ αυτοκινήτων ἀτυχημάτων. Ὁδῶν διὰ τοῦ ἄρθρου 1 τιμωρεῖται μὲ τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ Ποιν. Ν. (ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως) ἢ δ' ὑπ' ὄψει παράδοσις θεωρεῖται ἰδιαίτερα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία (λόγῳ τοῦ μειζονος κινδύνου τῶν πολιτῶν ἐκ τῆς κινήσεως τῶν αυτοκινήτων). Διὰ τὴν ἀστικὴν ἀποζημιώσιν ὑπόχρεοι ἀλληλεγγῶως εἶναι ὁ ὁδηγός, ὁ κάτοχος, ὁ κύριος τοῦ αυτοκινήτου, κάτοχος δὲ θεωρεῖται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου τούτου καὶ ὁ αὐτογνομόνως λαβὼν τὴν κατοχὴν αυτοκινήτου (κλέπτῃς). Ὁ ἰδιοκτῆτης ὅμως εὐθύνεται περιορισμένως, ἥτοι μέχρι τῆς ἀξίας τοῦ αυτοκινήτου. Δύναται ν' ἀφαιρηθῇ ἢ ἄδεια ἢ τὸ δῖπλωμα τοῦ καταδικασθέντος ὁδηγοῦ.

Ἄνευ τῆς ὡς ἄνω ἀστικῆς δικαίου διατάξεως θὰ ἴσχυον αἱ ἀπρηχαιωμένοι διατάξεις τοῦ Ἀκουυλίου νόμου.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ νομίζομεν, ὅτι ἐπιβάλλεται συμπληρώσας τῶν σχετικῶν ποινικῶν διατάξεων διὰ τοῦ ὀρισμοῦ, ὅτι ἀπαγορεύεται μετατροπὴ τῆς φυλακίσεως εἰς χρηματικὴν ποινὴν, διότι εἶναι τὸ μόνον δραστικὸν νομοθετικὸν μέτρον κατὰ τῶν ὁδηγῶν αυτοκινήτων, οἱ ὁποῖοι (ἔννοιαι βέβαια τούτων) μετέβαλον τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς μεγάλας πόλεις εἰς ἀληθῆς σφαγεῖον πολιτῶν.

Τὴν τότε πολιτικὴν ἀναγέννησιν εἶναι ἀναντίρροτον, ὅτι προεβλεπεῖται καὶ διασφάλισε ἡ νομικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Ν. Δημοκρατοπούλου. Ἀψευδῆς διαπίστωσις, ὅτι αἱ γενικωτέρας ἱστορικῆς σημασίας μεταβολαὶ ἔχουν ἀνάγκην νομομαθῶν πρώτου μεγέθους, διὰ νὰ στερεωθοῦν.

Εἶθε τὸ ἄριστον παράδειγμα τοῦ Δημοκρατοπούλου νὰ ἐμπνέῃ τὸν σύγχρονον νομοθέτην εἰς θέσιν νόμου γενικοῦ καὶ μόνον συμφέροντος, δυναμένου νὰ ἐμπεδοῦν καὶ ἀνυψοῦν τὴν ἔννοιαν τοῦ Κράτους πρὸς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐκδήλωσιν.

Μετὰ τιμῆς

Π. Μ. ΚΟΡΔΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΑ ΕΡΓΑΤΙΚΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά

Τὸ περιοδικὸν «Ἀκτίνες», κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ καταβαλλομένην προσπάθειαν ἐρεῦνης καὶ μελέτης τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων, εἶχεν ἐπισημάνει (τεῦχος 171 Μαΐου 1956 καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐργατικὰ κενὰ εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐργατῶν») ἔνα κενὸν εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ νομολογίαν τῶν δικαστηρίων, ἔχον

σχέσιν καὶ αἰτιώδη σύνδεσμον μὲ τὸν συνεχῶς ἀυξανόμενον ἀριθμὸν «τῶν ἐργατικῶν ἀτυχημάτων».

Ὁ περιορισμὸς τῆς εὐθύνης τοῦ ἐργοδότη, λόγῳ ἐργατικῶν ἀτυχημάτων, εἰς μόναν τὰς περιπτώσεις τῆς ἐκ δόλου αὐτοῦ ἢ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προσηθῆντος προκλήσεως τοῦ ἀτυχήματος, ἀποκλειομένης οἰασδῆποτε εὐθύνης αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως καὶ ὑποχρεώσεως πρὸς ἀποζημιώσιν τοῦ παθόντος ἐργάτου, εἰς τὰς περιπτώσεις ἐπελεύσεως τοῦ ἀτυχήματος, λόγῳ παραβάσεως τῶν ὄρων ἀσφαλείας τῶν ἐργαζομένων καὶ μὴ τηρήσεως ἐν γένει τῶν κανόνων ὑγιεινῆς, κατέληγεν ὄχι, δυστυχῶς, σπανίως, εἰς τὴν τελείαν ἀδιαφορίαν τῶν ἐργοδοτῶν ὡς πρὸς τὴν τήρησιν τῶν ὡς ἄνω ὄρων ἀσφαλείας καὶ κανόνων ὑγιεινῆς καὶ μάλιστα ὁσάκις ἢ συμμόρφωσις πρὸς αὐτοὺς συνεπήγετο μίαν κάπως σημαντικὴν δαπάνην.

Ἦδη, μετὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 233)1959 ἀπόφασιν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τὴν δι' αὐτῆς δοθεῖσαν ὁρθὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν ἐρμηνείαν τῆς νομοθεσίας, ὑπάρχει ἐλπίς νὰ συνέλθουν οἱ ἐργοδῶται καὶ νὰ σκεφθοῦν ἔστω καὶ ἐξ ἐμπορικοῦ ὑπολογισμοῦ τὸν παράγοντα ἀνθρωπὸν καὶ νὰ περιορισθοῦν κατὰ μέγα ποσοστὸν τὰ ἐργατικὰ ἀτυχήματα. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Α. Π. δοθεῖσαν ἐρμηνείαν, νὰ μὲν ὁ ἐργοδότης ἀπαλλάσσεται ἐν περιπτώσει ἐργατικῶν ἀτυχημάτων προκληθέντος συνεπείᾳ μὴ τηρήσεως, ἔστω καὶ ἐξ ἀμελείας, τῶν ὄρων ἀσφαλείας καὶ κανόνων ὑγιεινῆς, πάσης εὐθύνης πρὸς ἀποζημιώσιν, εὐθύνεται ὅμως εἰς καταβολὴν χρηματικῆς ἱκανοποιήσεως λόγῳ ἠθικῆς βλάβης καὶ ψυχικῆς ὀδύνης.

Ἄς ἐλπίσωμεν καὶ ἄς εὐχηθῶμεν ὅτι τὰ δικαστήρια τῆς οὐσίας, διὰ τῆς ἐπιδιχάσεως σεβαστοῦ, ἐκάστοτε, ποσοτοῦ λόγῳ ἠθικῆς βλάβης, ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τῆς γενομένης βλάβης καὶ τῆς σταθμίσεως τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν καὶ διὰ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐργαζομένων καὶ ἐργοδότη, θὰ συντελέσουν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν ἐργατικῶν ἀτυχημάτων καὶ θὰ προστατεύσουν ἐμμέσως τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑγίαν τῶν ἐργαζομένων.

Μετ' ἐξαρέτου τιμῆς

ΕΥΑ Ν. ΠΟΛΙΤΑΚΟΥ

ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

Ἄγαπητὲς «Ἀκτίνες»

«Ἡ αἰωνιότης δὲν φθάνει διὰ νὰ ὠρμάσῃ ὁ καρπὸς τῶν ἀναβληθέντων ἐργῶν...», ἔγραφε πρὸ μηνῶν εἰς ἄρθρον γνωστοῦ περιοδικοῦ κάποιος ἀρθρογράφος ὑπὸ τὰ ἄρχικα Σ.Β.Π. Νομίζω ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ τοῦ ἀποδοθῇ δίκαιον, διότι καθολικῆ πλέων εἶναι ἡ συνειδησις περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἀναβολὴ σημαίνει ματαίωσιν, ἢ δὲ ματαίωσις... κενὸν μὲ βλῆ τῆ σημασία

τῆς λέξεως. Καί θά ἦταν μεγάλο, νομίζω, τὸ κενὸν ποῦ θά ἐδημιουργεῖτο εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ἐντύπωσιν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι συνέβη νὰ διαβάσουν τὰ ὅσα εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος ἐντελῶς ἀνεπιτήδευτα καὶ ἀπλᾶ ἔγραφα γιὰ τὴν Ἱεραποστολικὴν Κατασκήνωσιν τῆς Χ.Φ.Ε. εἰς τὰ ἀκριτικὰ χωρία τῆς περιοχῆς τῶν Πρεσπῶν, ἐὰν οἱ ἀριθμοὶ καὶ ἡ πρόχειρη στατιστικὴ δὲν ἀποτελοῦσαν μίαν ἀναπόσπαστον συνέχειαν ἐκείνων.

Εἰς τὴν γεφύρωσιν αὐτοῦ τοῦ κενοῦ πιστεύω ὅτι θά σπεύσετε ἀσφαλῶς καὶ σεῖς, ἀγαπητές μου «Ἀκτινές», νὰ δώσετε ἐνίσχυσι, προσφέροντας στίς φιλόξενες σελίδες σας ἕνα μικρὸν χῶρον ὅπου θὰ εἶναι δυνατόν μερικοὶ μόνον ἀριθμοὶ νὰ μιλήσουν ζωηρὰ μὲ τὸν δικό τους τρόπο... Βεβαίως καὶ οἱ ἀριθμοί, ἐπαναλαμβάνω, δὲν ἀποδίδουν τὴν πραγματικότητα. Μὲ τὴν πειστικότητα ὅμως καὶ τὴν ἀκριβεία τους ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν ἀλήθεια χαρακτηριστικὰ. Γράφοντας αὐτὰ φαντάζομαι ὅτι θά ἔχετε σχηματίσει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἀστρονομικῶν ἀριθμῶν καὶ τεραστίων μεγεθῶν. Μὴ νομίζετε ὅμως κάτι τέτοιο. Σᾶς προλέγω: τὰ στοιχεῖα ποῦ θά διαβάσετε εἶναι ἀπλᾶ, ἄνευ ἀξίας πολλῆς, ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν εἶναι δισεκατομμύρια ἀλλὰ ἀπλῆς γιλιᾶδες ἢ ἀπέρητες δεκάδες. Ἐν τούτοις αὐτοὶ οἱ ἀριθμοὶ κρύβουν κάτι δλοκληρωτικὸν, κάτι γενικὸ καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπιβλητικὸν μέσα τους. Ἡ ἐξήγησις αὐτοῦ τοῦ τελευταίου θά δοθῇ σὸ τέλος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος διαβάσετε, στὴ συνέχεια μπορεῖτε νὰ θαυμάσετε... :

«Κέντρον καὶ ὀργανισμὸν τῶν Ἱεραποστολικῶν ἐξοδημῶσεων ἦτο ὁ Ἅγιος Γερμανός, ἀκτῆς δὲ δόσεως τὰ χωρία: Ἄγ. Ἀχιλλεῖος, Πύλη, Βροντερό, Ψαράδες, Λαιμός, Λευκῶν, Μηλιῶν, Πλατῶ, Καρνές, Καλλιθέα, Ὁξιά, Μικρολίμνη, Ἄνταρτικόν, Συνοικισμὸς Σαρακατσάνων».

Στατιστικὴ ἐκ τῆς ἐργασίας εἰς τὴν περιοχὴν Πρεσπῶν:

Α) Ἐργασία Διαφωτίσεως:

1) Ὁμιλίαι πρὸς τοὺς χωρικοὺς γενικῶς: ἔγιναν 22, παρηκολούθησαν 2850 κάτοικοι.

2) Ὁμιλίαι πρὸς τοὺς νέους εἰδικαί: ἔγιναν 3, παρηκολούθησαν 110 νέοι.

3) Κατηχητικὰ μαθήματα: ἔγιναν 21, παρηκολούθησαν 750 παιδιὰ.

Β) Ψυχολογία:

1) Γενικαὶ ἑορταί: 16, παρηκολούθησαν 2400 κάτοικοι.

2) Παιδικαὶ ἑορταί: 21, παρηκολούθησαν 1400 παιδιὰ.

3) Κινηματογραφικὰ προβολαί: 10, παρηκολούθησαν 2000 κάτοικοι.

4) Προβολαὶ ἐλληνικῶν τοπίων: 8, παρηκολούθησαν 1600 κάτοικοι.

5) Ἐμφανίσεις χορωδίας: 14.

6) Ἀθλητικὰ συναντήσεις: 3.

7) Ραδιοφωνικαὶ ἐκπομπαὶ ἐκ Φλωρίνης: 2.

Γ) Ἐργα προνοίας καὶ δῶρα:

1) Ἱατρικὴ περίθαλψις ἀσθενῶν παιδιῶν ὑπὸ φοιτητῶν ἱατρικῆς (λόγω τοπικῶν ἐπιδημικῶν νόσων).

2) Διανομὴ καραμελλῶν 20 χιλιογράμμων.

3) Διανομὴ σχολικῶν εἰδῶν (τετράδια, βιβλία, κλπ) 4000 τεμάχια.

4) Διανομὴ χριστιανικῶν περιοδικῶν, 2000.

5) Διανομὴ παιγνιδιῶν, 80.

Δ) Χειρωνακτικὴ ἐργασία:

1) Ἐκκαθάρισις καὶ διευθέτησις ποτιστικῆς αὐλάκος μήκους 200 μέτρων ἐντὸς τοῦ χωρίου Ἅγιος Γερμανός (διὰ λόγους ὑγιεινῆς).

2) Ἐργασία εἰς ἀγροὺς πτωχῶν οἰκογενειῶν.

3) Χάραξις καὶ ἐσκαφὴ τῶν θεμελιῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μανδροτοίχου τοῦ δημοτικῶν σχολείου τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ καὶ προσφορά ὅλης τῆς βοηθητικῆς ἐργασίας εἰς τοὺς τεχνίτας.

4) Μελέτη, ἐκπόνησις σχεδίων, χάραξις καὶ ἐσκαφὴ χώρου καὶ θεμελιῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πλατείας εἰς τὸ χωρίον Καλλιθέα.

5) Μελέτη καὶ ἐσκαφὴ χάνδακος μήκους 100 μέτρων διὰ ποτίστραν εἰς τὸ χωρίον Λαιμός.

6) Ἐκπόνησις σχεδίων βοηθητικῶν χώρων πλησίον τοῦ φυλακίου τῆς Κούλας εἰς τὴν μεγάλην Πρέσπα διὰ τὰς ναυτικὰς ἑορτάς.

Εἰς τὴν στατιστικὴν περιελήφθησαν βεβαίως πράγματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν δυνατόν νὰ μετρηθῶν καὶ νὰ γραφοῦν.

Οἱ ἀριθμοὶ ἐμίλησαν... Καὶ θά διερωτηθῇ ἴσως μὲ τὴ σειρά του κάποιος: «Μὰ καλὰ αὐτοὶ οἱ φοιτηταί κάθε μέρα μέτραγαν, λογάριαζαν καὶ ἔγραφαν πόσοι τοὺς ἄκουσαν, πόσοι τοὺς εἶδαν καὶ πόσοι τοὺς παρηκολούθησαν;» Βεβαίως, διότι πράγματι τὸ ἀκροατήριόν τους τὸ μετροῦσε κανεὶς στὰ δάχτυλα. Καὶ ὅμως αὐτὸ ἦταν ἀκροατήριον ὄντως... ἐπιβλητικόν, διότι τὸ ἀποτελοῦσαν ὅλες ἀνεξαιρέτως οἱ ψυχῆς τοῦ χωριοῦ, ἦταν μιὰ μεγάλη καὶ καθολικὴ ἐκδήλωσις, συμμετοχὴ καὶ παρακολούθησις. Ἐπέροχη σκηνή. Τὰ σπῆτια ἄδεια καὶ κανένα φῶς σ' αὐτά. Ὅλο τὸ χωριό, οἱ 40, οἱ 80 ἢ οἱ 120 ἢ πολὺ σπανίως οἱ 500 κάτοικοί του μὲ βαθεῖα τὰ σημάδια τῆς κοπώσεως ἀπὸ τὴν ὀλοήμερη σκληρὴ δουλειὰ στὸ χωράφι, νήπια καὶ γέρον, γυναικες, νέοι (ἐλάχιστοι), οὐτιδωμένα ἄπ' τὸν πόνο, τὴν καταστροφή καὶ τὸ παιδομάζωμα πρόσωπα, σὰν ἀπὸ ἀδέξια σμίλη χαραγμένα, φοβισμένες παιδικῆς φυσιογνωμίαις, συγκεντρωμένοι ὅλοι αὐτοὶ στὴν πλατεῖα, ἀκούν, ἀναστενάζουν, χαμογελοῦν, εὐχονται... μέχρῃς ἀργὰ τὰ μεσάνυκτα καὶ πλέον πολλὰς φορὲς, μὲ διάθεσιν καὶ γιὰ περισσώτερον ἀγρυπνία. Ὁραῖες σκηνές. Καὶ ἂν σὲ ὅλα αὐτὰ προσέβη κανεὶς τὴν ἔντονη προετοιμασία, καθ' ὅλην τὴν ἡμέρα, τοῦ βραδυνῶν προγράμματος συνδυασμένη μὲ τὴ χειρωνακτικὴ ἐργασία, τὰ χιλιόμετρα ποῦ διέτρεχαν γιὰ νὰ φθάσουν μέχρῃς ἐκεῖ οἱ φοιτηταί κάθε βράδου, τὰ κοπια-

στικά και επικίνδυνα κάποτε - κάποτε ταξείδια, τις δύοπορίες πολλές φορές (4 ώρες ή άνοδος και 5 ώρες ή κάθοδος για τόν συνοικισμό τών Σαρακατσάνων στην Μπέλλα Βόντα, 2000 και πλέον περίπου μέτρα ύψόμετρο, ανάμεσα σέ άγρια δάση και άπότομες ρεματιές νά κατεβαίνουν μέσα στό σκοτάδι), τά καθημερινά ξενύχτια, τότε μόνο θά μπορούση ν' αντιληφθή πόσο μεγάλοι και περιεκτικοί αλλά συγχρόνως πόσον άσθενικοί και άναμικοί είναι αυτοί οί αριθμοί. Και όλα αυτά έγιναν σέ πόσους μήνες; Σέ 20... όχι όμως μήνες αλλά... ημέρες! Και οί είκοσι αυτές ημέρες, ημέρες δράσεως και ένθουσιασμού, ήταν άρκετές για νά αφήσουν βαθειά χαραγμένα στις ψυχές όλων τήν συναισθησι τής έκπληρώσεως, κατά τδ δυνατόν, ένός ένθουσιαστικού χρέους, τδ αίσθημα τής ένθουσιαστικής και τής πραγματικής εδύχιας. Διότι, καθώς γράφει δ Dr. V. Pauchet «σκεφθήτε πώς ή ζωή σας δέ θάχει άξια παρά μόνο άπό τή δ ρ ά σ η και πώς ή δράση σας θά είναι άκόμα πιδ άποτελεσμα-

τική, όταν θά συντελή στο καλό και στη χαρά τών όμοίων σας... Δέν υπάρχει πραγματική εδύχια παρά μόνο εκείνη που τήν προσφέρετε ή πού τήν μοιράζεστε με τούς άλλους».

Διατί νά μη εργασθούν όλοι οί χριστιανοί τής εποχής μας, και ιδίως οί νέοι, κατ' αυτόν τόν τρόπον και «έν τῷ συνδέσμῳ» τής αγάπης και τής δημιουργικής συνεργασίας διά νά απολαύσουν και νά μοιρασθούν με τούς άλλους μιá τέτοια βαθειά εδύχια ως καρπὸν εδύχιας δήτου ίεραποστολικής δράσεως; Και θά τελειώσω με τήν άπορία του Charles Peguy πού τόσο συχνά συνήθιζε νά επαναλαμβάνη, με τήν εδύχια όπως οί φλογεροί χριστιανοί νέοι του αιώνας μας, έν συνεργασία προς τούς μεγαλύτερους μετατρέψουν τήν άπορία αυτή εις κατάφασιν, εις μοναδικήν επιδίωξιν και σκοπό τους: «Τόσοι καλοί χριστιανοί γιατί νά μη κάνουν μιá καλή Χριστιανούνη»;

Μετ' έξαιρέτου τιμής

Δ. ΚΑΣΤΟΣ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΤΟΣ ΚΑΛΒΟΥ

66.308.530 ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ

Έπειτα άπό ένέργειες του Συλλόγου Έπανησιών Σπουδαστών και με τή φροντίδα του Έλληνοσ πρεσβευτού στην Άγγλία, βρέθηκαν τά όσα τού Άνδρέα Κάλβου στο κοιμητήριο του Κέντιγκτον και πρόκειται σύντομα νά μεταφερθούν με τήν επιμέλεια του Έπουργείου Παιδείας και ν' άποτεθούν στη Ζάκυνθο, τή γενέτειρα του ποιητή, πού τόσο τήν ειχε αγαπήσει και ύμνησει με τούς μεγαλόπνευστους στίχους του.

Με τήν εδύχια αυτή δ ίδιος Σύλλογος ειχε μιάν ώραία και όρθή έμπνευση, πού τήν υπέβαλε στο Έπουργείο Παιδείας και στα πνευματικά ιδρύματα και σωματεία τής χώρας: Ν' άφιερωθή τδ ερχόμενο έτος 1960 στη μνήμη του ποιητή και νά όνομασθή έτος Κάλβου», όπως έχει γίνει για τόν Διονύσιο Σολωμό και για τόν Κωστή Παλαμά.

Έλπίζουμε ότι ή πρόταση τών Ζακυνθίων σπουδαστών θά γίνει πρόθυμα δεκτή και θά πραγματοποιηθή. Ό έξαιρέτος ποιητής, πού τδ μικρό σέ έκταση, αλλά μεγάλο σέ γνήσια ποιητική ούσία έργο του σφύζει και δονείται άπό τόν πιδ ζωντανό και θερμό ένθουσιασμό, έχει πραγματικά τδ δικαίωμα νά τιμηθή και μ' αυτόν τόν τρόπο άπό τδ ένθουσιασμό. Και τδ δικαίωμα αυτό μεγαλώνει και δυναμώνει άκόμη περισσότερο άπό τδ άδικο και άδικαιολόγητο γεγονός, ότι δ έξοχος αυτός ποιητής είναι άκόμη σχεδόν άγνωστος.

Πρέπει νά τδ γράψουμε και όλογράφως, για νά μη νομίση — με τδ δικίο του — δ άναγνώστης ότι πρόκειται για τυπογραφικό λάθος: Έξηνταέξη εκατομμύρια, τριακόσιες όκτώ χιλιάδες και πεντακόσια τριάντα είναι δ αριθμός τών ανθρώπων, πού πήγαν κατά τδ 1958 στους Έλληνικούς κινηματογράφους! Τόσα ακριβώς είναι τά εισιτήρια, πού αγοράσθηκαν τόν περασμένο χρόνο άπό τούς Έλληνες, για νά παρακολουθήσουν τις κινηματογραφικές ταινίες. Και όταν λάβη κανείς υπ' όψη του τί παρακτινδ και κακδ εμπόρευμα είναι ή συντριπτική πλειονότης τών ταινιών αυτών, τί σάπιο και φαρμακερό πράγμα σερβίρεται συχνά στις κινηματογραφικές αίθουσες με τδ πρόσχημα τής ψυχαγωγίας, αντίλαμβάνεται άπό τόν καταπληκτικδν αυτόν αριθμόν καλύτερα τδ φοβερό μέγεθος τής ψυχικής και ήθικης φθοράς, πού τά εκατομμύρια αυτά τών Έλλήνων ύφίστανται — με δικά τους μάλιστα έξοδα! — στις σκοτεινές — κυριολεκτικά και μεταφορικά — αυτές αίθουσες. Και όταν άκόμη μάθη ότι δ αριθμός τών κινηματογραφικών εισιτηρίων του 1957 ήταν κατά τσεσεράμιση εκατομμύρια μικρότερος και ότι δ έφειτινός ύπολογίζεται ότι θά ξεπεράση τά έβδομήντα, συναισθάνεται με μεγαλύτερη αγώνια σέ ποιά κατακλίκα και κατάπτωση δηγγεί τόν λαό και τήν άτυχη νεολαία μας ή αύξουσα αυτή και συνεχής δηλητηρίαση. Και άναρωτιέται με άδημονία: Τί γίνεται άράγε εκείνος δ νόμος,

ποῦ διατυμπανίσθηκε ὅτι θὰ ρυθμίση τὰ κινηματογραφικὰ πράγματα καὶ θὰ ἐνισχύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν κινηματογραφίαν; Καί — τὸ κυριώτερον — θὰ σκεφθοῦν τάχα οἱ ἀρμόδιοι καὶ τὴν παρωνυχίδα τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ποιότητος τῶν ταινιών, ὥστε κάτι νὰ κάμουν καὶ γι' αὐτήν;

ΑΝΩΤΕΡΟΝ ΚΟΛΛΕΓΙΟΝ ΘΗΛΕΩΝ

Ἐλεγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μιὰ σχολή, ποῦ, ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῶν μαθητικῶν γνώσεων καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς προετοιμασίας, θὰ ἔδιδε στὰ κορίτσια, ποῦ ἀποφοιτοῦν ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο, μιὰν εὐρύτερη πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ καλλιέργεια. Ἔτσι, ἐνῶ ἀπὸ τῆ μιὰ θὰ πλάταιναν τοὺς ὀρίζοντες τῶν ἐνδιαφερόντων καὶ τῶν γνώσεών τους καὶ θὰ διαμορφωναν πληρέστερα τὴν πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ προσωπικότητά τους, θ' ἀποκοτοῦσαν ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια γιὰ ν' ἀνταποκριθοῦν ἀποτελεσματικώτερα στὴν ἀποστολὴ καὶ στὰ καθήκοντα τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς δράσεως.

Τὸ «Ἀνώτερον Κολλέγιον Θηλέων», ποῦ εἶναι ἔργον ἀγάπης, ἀφοσιώσεως καὶ πείρας μᾶς ἐξαιρετικῆς παιδαγωγοῦ, ἀνταποκρίνεται καὶ ἐξυπηρετεῖ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸ μὲ τὰ πιδ σύγχρονα συστήματα καὶ μὲ τὴν ἀναγκαῖα προσομογή στὶς ἑλληνικὰ συνθῆκες καὶ ἀνάγκες. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ἀπὸ ἐφέτος τὸ Κολλέγιον ἐπέτυχε τὴν συνεργασίαν τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἑργεινῆς, ἐνισχύει, εὐρύνει καὶ στερεώνει τὶς ἐπιστημονικὰς του βάσεις καὶ τοῦ δίδει ἰσχυρότερα ἐφόδια γιὰ τὴν γονιμώτερον καὶ ἱκανοποιητικώτερον ἐκπλήρωσιν τῶν εὐγενικῶν καὶ ὑψηλῶν σκοπῶν του.

Ἡ ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΚΑΡΘΑΙΟΥ

Μαζὶ μὲ τὴν χαρούμενη εὐφορία ψυχῆς, ποῦ προκαλεῖ ἡ κωμῳδία τοῦ Σαίξπηρο «Τὸ ἡμέρομα τῆς Στρογγύλας» στὸ Ἑθνικὸ Θέατρο, νιώθουμε συγχρόνως καὶ μιὰ θεομὴ συγκίνηση. Πίσω ἀπὸ τὰ λαμπερὰ σπιθίσματα τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ μεγάλου ποιητῆ ξεχωρίζομε καθαρὰ τὴ γνώμη καὶ τὴν ἀξέχαστη παρουσία ἐνὸς ἄλλου ποιητῆ, αὐτοῦ ποῦ μὲ τὰ πιδ πλοῦσια καὶ πιδ γνήσια πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ χαρίσματα ἐνοίωσε, ἀγάπησε καὶ ἀναδημιούργησε ἕνα μεγάλο καὶ οὐσιαστικὸ μέρος ἀπὸ τὸ ἕλον ἔργον τοῦ Σαίξπηρο. Ἐννοοῦμε βέβαια τὸν ποιητῆ Καρθαῖο, καὶ ἐννοοῦμε ὄχι μόνον τὸν εὐσυνειδητὸ καὶ ἀναδημιουργικὸ μεταφραστὴν μεγάλων ξένων ἔργων, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐμπνευσμένον ἐμφυχωτὴν ποῦ ἔδιδε στὰ ἔργα αὐτὰ τὴν θέομη, τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς δικῆς του ψυχῆς. Γιατὶ ὁ Καρθαῖος, καὶ ὅταν μετέφραζε ἦταν πάντα καὶ προπάντων ποιητῆς, καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ μεταφράσεις του δὲν περιορίζονταν σὲ μιὰν ἀπλὴν ἀναδημιουργικὴν ἀπόδοσιν, ἀλλὰ

ἀναζυμῶνονταν, ἔσιμιγαν καὶ πνευτανίζονταν μὲ τὴ δική του ἔμπνευσιν, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ αἰσθημα, μὲ τὴ δική του ποίησιν.

Ἔτσι, μέσα στὴν ποιητικὴ φωνὴ τοῦ Σαίξπηρο, ποῦ ζωντάνευαν οἱ ἠθοποιοὶ στὴ σκηνὴ τοῦ Ἑθνικοῦ, νοιώθαμε καὶ ἀκούσαμε καὶ τὴ φωνὴ τοῦ Καρθαῖου, τὴν ἀπάλην, εὐγενικὴ καὶ ἀρμονικὴ φωνὴ τοῦ δικοῦ μας ποιητῆ, τὴν πάντα γεμάτη ἀπὸ φωτεινὸ στοχασμὸ καὶ θεομὴ πνοή, τὴν πάντα καὶ βαθειὰ καὶ γνήσια ποιητικὴ. Καὶ ἡ ψυχὴ μας γέμιζε ἀπὸ συγκίνησης.

ΜΙΑ ΓΟΝΙΜΗ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΕΤΙΑ

Εἰκοσιπέντε χρόνια ζωῆς ἔκλεισε ἡ «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» ἡ ἐκλεκτὴ καὶ ἔγκυρη περιοδικὴ ἔκδοσις, ποῦ, μὲ σοβαρὴ ἀντίληψιν τῆς ἀποστολῆς τῆς, μὲ φωτεινὴ γνώση καὶ μὲ βαθειὰ καὶ εὐσυνειδητὴ παρακολούθησιν καὶ μελέτη τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων τῆς χώρας, ἐπρόσφερε καὶ προσφέρει πολύτιμες ὑπηρεσίες στὴν ἔθνικὴν οἰκονομίαν καὶ στὴν κοινωνικὴν πρόοδον τῆς χώρας. Καὶ εἶναι ἀληθινὰ ἕνα ἀντάξιο ἐπιστέγασμα τῆς εἰκοσιπεντάχρονης σταδιοδρομίας τῆς τὸ σπουδαῖον καὶ χρησιμώτατον «Μέγα Ἑλληνικὸν Βιογραφικὸν Λεξικόν», ποῦ ἐκδίδει ἡ «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» καὶ ποῦ παρουσιάζει μὲ σύστημα καὶ μὲ πληρότητα ὅλους τοὺς σημαντικὸς οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς παράγοντας, ποῦ ἐργάσθησαν ἀποδοτικὰ καὶ δημιουργικὰ γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

Γι' αὐτὸ ἡ ὅλη θετικὴ καὶ γόνιμη αὐτὴ προσφορὰ προκαλεῖ τὴν γενικὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἐκτίμησιν. Καὶ ἀποτελεῖ ὄχι ἀπλῶς μιὰν καθιερωμένη εὐχὴ, ἀλλὰ μιὰν βάσιμην καὶ δικαιολογημένην διαπίστωση ὅτι τὸ χροῖσμον αὐτὸ ἔργο πρέπει νὰ συνεχισθῆ ἀποδοτικὰ καὶ νὰ ἐξασφαλισθῇ σταθερὰ καὶ ἀσφαλὴ βιωσιμότητα.

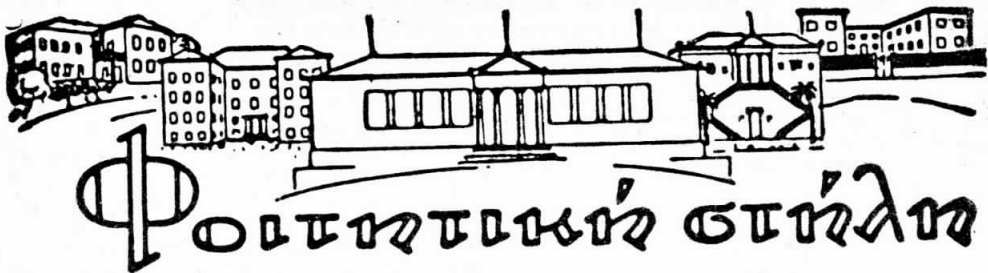
ΠΩΣ ΒΡΕΘΗΚΕ Ἡ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ἀθθεντικὸ ἐπεισόδιον, ποῦ μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ παρακολουθῆσω ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ τὸ μεταδώσω μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια. Τρεῖς κύριοι, ποῦ ἤθελαν νὰ προμηθευθοῦν εἰσιτήρια γιὰ τὴν ἐκδρομὴ τῶν Δελφῶν, ποῦ εἶχε ὀργανώσει ἡ Ἐταιρία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, ἀναζητοῦσαν τὰ γραφεῖα τῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν. Ἦξεραν ὅτι ἡ Στέγη θρόσκεται στὴν ὁδὸν Καρανιώργη τῆς Σεοβίας, ἀλλὰ δὲν ἤξεραν τὸν ἀριθμὸ τοῦ κτιρίου. Καὶ ἔψαχναν νὰ τὸ βροῦν. Στὸ τέλος βλέπομεν μιὰν καταχαλασμένην εἰσοδὸν μὲ μισοκατεστραμμένο πάτωμα, μὲ ξεφτισμένους τοίχους καὶ μιὰν σαραβαλιασμένην ξυλῆνια σκάλα.

— Ἐπὶ τέλους, λέγει ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς κύριους, κοιτάζοντας γύρω τὴν οἰκτρὰ κατάστασιν. Ἐδῶ θὰ εἶναι σίγουρα ἡ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν.

Καὶ ἦταν πράγματι!

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΧΡΟΝΙΑ

Πόσο σπάνισε στους καιρούς μας η αίσθησις του «καινούργιου» μέσα στο χρόνο!...

Ένας δλόκληρος κόσμος, ο κόσμος μας, ασθμαίνει κοπιαστικά πίσω από ένα πλήθος νέων επιτευγμάτων, εκπληκτικών κατακτήσεων, μοντέρνων σχημάτων, παραδοξοτήτων και υπερβολών, ζητώντας αντίφαρμακο πολλές φορές στην άνια του.

Πόσοι άραγε απόμειναν, που άνεβαίνουν με τδ παρθενικό χτυποκάρδι τής προσμονής ένα καινούργιο σκαλοπάτι στην πνευματική τους προσπάθεια;

Σε πόσους από μās η καινούργια αυτή ακαδημαϊκή χρονιά, που άπλώνεται τώρα μπροστά μας, προσφέρει την συγκίνησι ένδς καινούργιου άλλματος στην γνώσι, στην επιστημονική κατάρτισι, στην ψυχική δλοκλήρωσι;

Βουτηγμένοι συχνά μέσα στην ρουτίνα τών εξεταστικών περιόδων, τής μελέτης, τών υπογραφών, παραλείπουμε να σημαδεύουμε τά βήματα που άξιωνόμαστε να πραγματοποιήσουμε στην προσπάθεια τών σπουδών μας.

Μόνι της βέβαια η καινούργια πανεπιστημιακή χρονιά δέν σημαίνει τίποτε ιδιαίτερο. Μά σαν βήμα προόδου, προόδου δικής μας, παίρνει αξία σημαντική.

Και θέλουμε από την στήλη αυτή να εύχηθούμε, νάναι σίγουρο και σταθερό τδ άνέβασμα τής φοιτητικής νεολαίας τής πατρίδς μας από την μιά χρονιά στην άλλη. Να είναι και η καινούργια ακαδημαϊκή περίοδος, που με τόν μήνα αυτόν άρχίζει, μιά πνευματική κατάρτισις για τόν κάθε Έλληνα φοιτητή. Καί στην επιστημονική του προσπάθεια, μιά και στην δλοκλήρωσι του άμορφου κόσμου του πνεύματος, που πρέπει να άνηθ' στις ψυχές τών νέων άνθρώπων.

Τήν ώρα τούτη που οί διαπλανητικοί πόραυλοι σφουρίζουν πάνω από τά κεφάλια μας, η δλοκλήρωσις τής άμορφιάς του Πνεύματος μέσα στις νεανικές ψυχές, είναι τδ κορυφωμα τής εδθόνης που θαρύνει τή γενιά μās.

Μόνι του πνεύματος η δύναμις, ώρμασμένη σε ρωμαλέες ψυχές, μπορεί να μās λυτρώσει από την καταστροφική μέθη του φοβερού περιδίνισματος τών τεχνικών επιτευγμάτων, στο δποίο μισοζαλισμένοι έξουμε άφεθή.

ΧΡΕΟΣ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ

Άδσκολο όμως και ένοχλητικό πράγμα να μιλάη κανείς για εδθύνες.

Βαθειά, μέσα στην άνθρώπινη ύπαρξί μας, δρίσκεται ριζωμένος ο πόθος για τή γαλήνη μέσα στους τέσσαρες τοίχους του σπιτιού μας, και η άδιαφορία για κάθε τι δυσάρεστο που παραέξω συμβαίνει.

Στιβάζοντας τίς καθημερινές μας μικροασχολίες, τά μικροενδιαφέροντα τών σπουδών, τδ ξέγνοιαστο κέφι του περιβάλλοντός μας, φροντίζουμε να ψηλώνουμε γύρω μας τούς τέσσαρες τοίχους του σπιτιού μας, για να έξασφαλιστούμε πδ καλά από κάθε άνησυχία.

Κι' έτσι συμβαίνει συχνά τδ μεγάλα προβλήματα τών καιρών μας να μās έγγίζουν μόνον έπαδειρικά, χωρίς να ταραξούν την ήσυχη ζωή μας.

Τά προβλήματα τής φτώχειας, τής πείνας, τής άνεργίας, τδ πρόβλημα του αίματος που χύνεται - σήμερα στις 'Ινδίες, χθές στο 'Άλγέρι, αύριο άγνωστο πδ - άπειλές που έγκυμονει τδ πέταγμα μας στο διάστημα, όλα αυτά αφήνουν ξέγνοιαστη κατὰ τά φαινόμενα τή φοιτητική μας γενιά.

Ίσως τούτη την ώρα είναι περισσότεροι οί συνάδελφοι που άγωνιούν για τδ συμπλήρωμα του «προ - πό», παρὰ για ένα από τά πάρα πάνω άγωνιόδη προβλήματα.

Πλασματικά δίδεθοι άνησυχίας τών ξέγνοιαστων άνθρώπων και τά προγνωστικά, και τά στοιχήματα, και τδ «σινεμαδάκι» και μερικές άκόμα από τίς συνήθεις ασχολίες τών πολλών.

Τήν ώρα που τεράστια έρωτηματικά δρθώνονται μπροστά στην κάθε συνείδηση, την ώρα που φοβερές άπειλές δρθώνονται μπροστά στον πολιτισμό μας.

Μιά ένσει άνησυχίας θέλει να δώσει η στήλη αυτή, μαζί με τίς εύχές της για την καινούργια χρονιά.

ΕΝΩΝΟΥΜΕ ΤΗ ΦΩΝΗ ΜΑΣ

Ή ελληνική έπαρξια άντιπροσωπεύεται στον φοιτητικό μας κόσμο με μιά πλειοψηφία σημαντική. Γι' αυτό και δέν μπορούμε να μείνουμε άδιαφοροι μπροστά στον σπαραγμό της που τελευταία έχει κορυφωθή.

Πίσω από τόν κάθε έπαρχιώτη φοιτητή, τόν

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Elias Mastroyiannopoulos, Archimandrite: «Nostalgia for Orthodoxy», ed. «Zoe» Brotherhood of Theologians, Athens 1959, p 208

Τὸ εἶχαμε γνωρίσει κι' ἀπ' τὴν ἑλληνική του ἔκδοσι τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Μὰ τὸ χαίρομαστε τώρα ἀκόμα πὺν πολύ, καθὼς προβάλλεται σὲ εὐρύτερη κλίμακα, μὲ τὴν ἔκδοσί του στὴν ἀγγλική. Ἀποτελεῖ ἕνα ἠχηρὸ σάλπισμα πρὸς ὄσους ἀκόμα μένον ἀδιάφοροι ἢ καὶ προκατελιγμένοι μῦροστὰ στοὺς αἰώνιους θησαυροὺς τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος.

Ὁ συγγραφεὺς ποτιαιμένος βαθεῖα μὲ τὸ ὀρθόδοξο πνεῦμα, συγκρατεῖ γιὰ λίγο τὸν ἐνθου-

σιασμό του καὶ προσπαθεῖ νὰ κἀνῃ μιὰ ζεῦνα ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο ἀντικειμενικὴ ἀνάμεσα στὴν παράταξι ἢ μᾶλλον στὶς ἀναρίθμητες παρατάξεις ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο ἔχασαν τὴ ζωντανὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀνόθευτη πίστι τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαρτύρων. Ἀναζητεῖ τοὺς πὺν εἰλικρινεῖς, τοὺς πὺν ἀπροκατάληπτους ἐρευνητὰς τῆς ἱστορίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς λατρευτικῆς ζωῆς καὶ τῶν πατερικῶν θησαυρῶν. Καὶ τὸ ἀπόσταγμα τῆς ἐρευνῆς των τὸ ἀπομυξᾷ καὶ τὸ καταχωρεῖ. Ἐνα πλῆθος Ρωμαιοκαθολικῶν, προτεσταντῶν διαφόρων ἀποχρώσεων καὶ ἀγγλικῶν, παρελαύνουν μέσα ἀπ' τὶς σελίδες τοῦ καλλιτεχνικοῦ τούτου τόμου. Ὁ καθένας τους μιλεῖ μὲ τὸ δικό του τρόπο. Ὁλοὶ ὅμως συναντῶνται σ' ἕνα κοινὸ αἶσθημα: Εἰ-

συχνὰ πεινασμένον καὶ στερημένον, ὑπάρχει καὶ μία δλόκληρη βασανισμένη οἰκογένεια ποὺ σὲ κάποιον μακρυνὸ χωρὶν ἢ σὲ κομῶπολι παλένει ἀπεγνωσμένα γιὰ τὸ ψωμί καὶ τὴν συντήρησί τῆς.

Πῶς νὰ συγκεντρωθῇ σὲ μελέτη καὶ σὲ σπουδὲς ὁ φοιτητής, ὅταν ὁ νοῦς πετάει μακρὰ, ἐκεῖ ποὺ τὸ ψωμί τῆς χρονιαῆς διακινδυνεύεται μέσα στὴν παγωνιά τῆς ἀδιαφορίας γιὰ τὸν ἀγρότη;

Διαβάσαμε ὅλοι στὶς ἐφημερίδες γιὰ τὰ προϊόντα ποὺ σαπίζουν στὴν παραγωγή, γιὰτὶ δὲν μποροῦν νὰ ἐξασφαλίσουν ὅστε τὰ ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς τους. Γιὰ τὶς ἀσυνδοῖες τῶν μεσαζόντων, τὴν ἀδιαφορία τῶν ἀρμοδίων. Διαβάσαμε πρὸ πάντων τὴν τραγικὴ «ἐκκλησι τῶν δημῶρων καὶ κοινοταρχῶν τῆς περιοχῆς Πίνδου, Καλπακίου καὶ Μουργκάνας», ποὺ «ὀραίζονται διὰ τελευταίαν φορὰν ὅτι ἐὰν τὸ ταχύτερον δὲν θεραπευθοῦν αἱ πληγὰς τῆς περιοχῆς θὰ κατέλθουν σὺν γυναίξι καὶ τέκνοις πρὸς τὰ κέντρα, ἐγκαταλείποντες ἀπροστάτευτα τὰ ἠρωϊκὰ χωριά των».

Τέτοια κείμενα θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ἔχουν ἀφαιρέσει γιὰ ἀρκετὲς νύχτες τὸν ἥσυχον ὕπνον μας. Ἐνδιαφέρθηκε ὅμως κανεὶς, ἔστω καὶ γιὰ νὰ γράψῃ μιὰ ἐπιστολή, νὰ διαφωτίσῃ δύο ἀκόμα συνανθρώπους του, νὰ ἐμποδίσῃ μιὰ χειρότερη ἐξέλιξι αὐτοῦ τοῦ γεγονότος;

Ἡ συμμετοχὴ στὸν πόνο καὶ στὰ προβλήματα τῆς ὑπαίθρου εἶναι, γιὰ μᾶς τοὺς φοιτητὰς, θέμα συνειδήσεως. Γι' αὐτὸ καὶ ἐνόησαμε τὴ φωνὴ μας μὲ τὸν στεναγμὸ καὶ τὸ παράπονο τοῦ ἠρωϊκοῦ λαοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, καὶ ζητᾶμε σύντομη, ἄμεση καὶ ἀνιδιοτελεῆ φροντίδα γι' αὐτόν.

ΤΟ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΕΙΣΙΤΗΡΙΟ

Χρόνια τώρα γινόταν λόγος γιὰ τὸ φοιτητικὸ εἰσιτήριο

Τὸ φτωχικὸ φοιτητικὸ βαλάντιο βορσκόταν συχνὰ σὲ ἀδυναμία ν' ἀνταποκριθῇ, ἀκόμη καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἐκ πάσης ὄψεως ἀσήμαντο ἔξοδο.

Καὶ οἱ παρακολούθησις ἐγίνοντο προβληματικές, καὶ οἱ πεζοπορίες δὲν μποροῦσαν νὰ λύσουν πάντοτε τὸ πρόβλημα.

Βέβαια, ἡ κατανόησις τῶν ἀρμοδίων καθυστέρησε σημαντικά. Χρειάστηκε δλόκληρος ὁ φοιτητικὸς κόσμος νὰ ἀξιώσῃ μὲ τρόπο δυναμικὸ τὴν πραγματοποίησι τοῦ δικαίου αἰτήματός του. Καὶ ἀξίζει ἕνας ἀληθινὸς ἐπαινος στοὺς σπουδαστὰς μας, ποὺ ἐπὶ τέλους ἐμφανίστηκαν καὶ γιὰ ἕνα ζήτημά τους ὀργανωμένοι, καὶ μὲ ἐλάχιστες ἀστοχες ἐκδηλώσεις. Γεγονὸς ποὺ ἐρχεται νὰ μᾶς πείσῃ, ὅτι πολλὰ πράγματα εἶναι δυνατό, ὅταν οἱ δυνάμεις μας ἐνωθοῦν καὶ ὀργανωθοῦν καὶ ὅταν παραμερισθοῦν στὴν ἄκρη οἱ προσωπικὲς φιλοδοξίες καὶ ἐπιδιώξεις.

Ἐνα πλῆθος ζητημάτων περμιόνουν ἀκόμα μιὰ προσθήκη παρόμοια μὲ τὴν τοῦ φοιτητικοῦ εἰσιτηρίου. Ἡ ἴδρυσις ὀργανισμοῦ γιὰ τὴν ἔκδοσι τῶν Πανεπιστημιακῶν συγγράμμάτων, ὁ πλουτισμὸς καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ σπουδαστηρίων, ἡ ρύθμισις τοῦ προγράμματος μαθημάτων καὶ ἐξετάσεων καὶ ἀρκετὰ ἀκόμη ζητήματα, ποὺ συχνὰ καὶ ἀπὸ τὴν στήλη αὐτὴ ἔχουν τονισθῇ.

Σύμπνοια, ἐνότητα καὶ ἀνιδιοτέλεια, νὰ τί χρειάζεται στὸν φοιτητικὸ μας κόσμον, νὰ τί χρειάζεται στὸν πονεμένο τόπον μας, νὰ τί δλοφάνερα λείπει ἀπὸ τὸν κόσμον μας.

Ο ΕΝΤΕΤΑΜΕΝΟΣ

ναι οἱ θαυμασταὶ τοῦ καθαροῦ, ἀνόθευτου χρυσοῦ τῆς πίστεως καὶ τῆς λατρείας τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι οἱ νοσταλγοὶ τῆς λατρείας τῆς καὶ τῆς πνευματικῆς τῆς ζωῆς.

Θάνατι σφάλμα ἂν τὸ βιβλίον αὐτὸ τὸ διαβάσουμε καὶ τὸ τοποθετήσουμε στὴ βιβλιοθήκη. Εἶναι στὰ δικὰ μας τὰ χέρια, στοῦ ὀρθόδοξου πληρώματος τὰ χέρια, ἕνα ἄλλο, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ μπορέσουμε ν' ἀντιδράσουμε στὶς μεγαλόστομες καὶ θεαματικὲς προπαγάνδες τῶν ἀποκομμένων ἀπ' τὴ γνήσια χριστιανικὴ παράδοσι, κί' ἕνα μέσο προβολῆς, σὲ παγκόσμια κλίμακα, τῶν θησαυρῶν μας. Τώρα μάλιστα, μὲ τὸ ἀξάνομενο ἐνδιαφέρον ποὺ ἐκδηλώνεται γύρω ἀπ' τὴ δυνατότητα συνδέσεως τοῦ διχασμένου Χριστιανικοῦ κόσμου, τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποκτᾷ μιὰ ἰδιαίτερη ἐπικαρότητα. Δείχνει - καὶ πῶς τὸ δείχνει; μὲ τίς μαρτυρίες τῶν ἰδίων τῶν ἑτεροδόξων! - τὴ στερεὰ, αἰώνια βάσι ἐπὶ τῆς ὁποίας, καὶ μόνο, μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ποιετὴ ἔννοσι.

Χρὸς μας, λοιπόν, τὸ βιβλίον τοῦτο νὰ τὸ τοποθετήσουμε στὰ χέρια κάθε ἑτεροδόξου ποὺ κατοικεῖ στὰ πέρατα τοῦ πλανήτου μας, συνωδευμένο μὲ διὰ λόγια θερμῆς προσευχῆς, γιὰ νὰ συντελέσῃ ὥστε οἱ ἀποκαταληπτες τῶν συνανθρώπων μας ψυχές, ποὺ λαχταροῦν τὴν ἀλήθεια, νὰ ἐλκυσθοῦν στὴν ἀνόθευτη πίστι καὶ νὰ νοιώσουν τὴ θαλπωρὴ τῆς Μῆς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Ἰδιαίτερα θὰ πρέπει νὰ κυκλοφορήσῃ καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀποδημῶν ἀδελφῶν μας, ποὺ ζοῦν τόσο μακριὰ μας, γιὰ νὰ ἔχουν ἕνα ἰσχυρὸ ὄπλο τῆς ἀνατάλυτῆς καὶ πάντα νέας καὶ ἀνόθευτῆς πίστεως ποὺ κλείνει στοὺς κόλπους τῆς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας. Ν.Γ.

★

Ξενοφώντος Ἀναγνωστοπούλου:
«Ἑλληνικὰ ἔθιμα», Ἀθῆναι.

Μιὰ καθαρὰ λαογραφικὴ μελέτη, μὲ τὴ συλλογὴ καὶ μεθοδικὴ κατάταξι τῶν ἐθίμων τῆς Ρωμειῆς — ποὺ δὲν ἀπέχουν ἀπ' τὰ ἔθιμα κάθε ἑλληνικῆς γωνιάς — ἐπιχειρεῖ ὁ κ. Α.

Τὸ βιβλίον περιλαμβάνει τὸ κύριο μέρος, μὲ περιγραφή τῶν λαϊκῶν ἐθίμων ποὺ σχετίζονται μὲ τοὺς τρεῖς μεγάλους σταθμοὺς τῆς ζωῆς (γέννησις, γάμος, θάνατος), τὴν κοινωνικὴ ζωὴ (λαϊκὸν δίκαιον) κ. ἄ., καὶ διὰ κεφάλαια (σὰν ἐπίμετρο), στὰ ὁποῖα περιέχεται συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν (μὲ τοπικὲς παραλλαγές) καὶ παροιμιῶν.

Ὁ σχετικὸς πλοῦτος τοῦ ἐθιμικοῦ ὄλκτου καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος τοῦ δοσιματῶς του — ποὺ ὅμως δὲν καταντᾷ μιὰ ξερὴ ἀπαρίθμησι,

ἀλλὰ εἶναι γλαφυρὴ ἀφήγησι — ἀποτελεῖ ἀξιόλογη συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς λαογραφίας μας. Γ.Μ.Χ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Κ. Εὐριπ. Πειραιᾶ: Χαιρόμεθα ἰδιαιτέρως καὶ σᾶς συγχαίρομεν εὐκρινῶς διὰ τὰς εὐγενικὰς σας φιλοδοξίας. Τὸ «Ξεκίνημα» ὡς ἀρχή, ἀρχετὰ καλόν. Προσπαθήσατε νὰ γράψετε μικρὰ ποιήματα, διὰ νὰ ἀποφεύγετε τοὺς πλατυασμούς καὶ προπαντὸς μελετήσατε νεοελληνικὴν ποίησιν. — Σ τ ρ α τ ο κ ό π ο ν: Ἐχετε δυνατότητας δι' ἕνα καλὸν γράψιμον. — κ. Σ. Ἀναστασ., Καρδίτταν: Ἡ ἐπίδοσίς σας εἶναι πολὺ καλὴ. Ἐχετε δυνατότητας, ἐὰν ἐργασθῆτε μὲ σύστημα καὶ ζῆλον, νὰ γράψετε ἄρτια ποιήματα. — κ. Π. Ἀνθίτην: Ὁ στίχος σας ἔχει ἀναμφισβήτητον μουσικότητα. Ἐργασθῆτε συστηματικῶς καὶ μελετήσατε νεοελληνικὴν ποίησιν. — κ. Ν. Γουβιαν: Ἐνταῦθα: Ἡ ἰδέα ποὺ κλείνει «Τὸ κάλεσμα» πολὺ καλὴ. Τὸ ὅλον ποίημα ὅμως ὑστερεῖ εἰς τὴν μορφήν. — κ. Α. Κουκ: Ἐνταῦθα: Ὁ «προσευχές» σας προδίδουν τὴν ψυχικὴν ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπικοινωνῆ μὲ τὸ Αἰώνιον Πνεῦμα. Ὁ στίχος ὅμως ὑστερεῖ εἰς καλλιτεχνικὴν ἐμφάνισιν. — δ. Ἀ. Παράσκι. Berkeley, Calif: Εὐόρισθε εἰς πολὺ καλὸν δρόμον. Ἐργασθῆτε συστηματικῶς. Προσέχετε τοὺς μετρικὸς τόνους καὶ προπαντὸς μὴ βάζετε λέξεις μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἁμοιοκαταλητήσουν αὐτὸ εἶναι λάθος. — κ. Τασ. Γιαν: Ἐνταῦθα: Μᾶς συγκινοῦν τὰ καλὰ σας αἰσθήματα. Τὸ ποίημά σας «Οἱ μελαφροὶ ἀδελφοί μας» κλείνει πολλὴν ἀνθρωπιὰν μέσα του. Τὸ «Ἀνθρωποι» ὠραιότερο τοῦ προηγουμένου ἀπὸ στιχογραφικῆς πλευρᾶς. — κ. Α. Εὐστορατ: Οἱ στίχοι σας προδίδουν δόκιμον ἐργάτην τῶν γραμμάτων. Τὸ μόνον ποὺ θὰ εἴχομεν νὰ παρατηρήσωμεν εἶναι νὰ ἀποφεύγετε λέξεις, ποὺ μείωνουν τὴν ποιητικὴν ἔντασιν καὶ ἴσως τὸν κάποιον ἐπιρροασμὸν ἄλλων ποιητῶν. — δ. Ἀνθ. Κωνσταντ. Νέαν Ἐφορὴν: Χαιρόμεθα διὰ τὴν θεματογραφίαν τῶν ποιημάτων σας. Εἶναι πράγματι κατὰμεστα ἀπὸ Ἑλλάδα. Τὸ «Μιὰ ἡλιακτίδα» ξεχωρίζει καὶ διὰ τὸν καλὸν του στίχον. — κ. Α. Διὰ μιὰ ἀνάσιν: Τὸ νὰ ἐκφράζωμεν τὸν ἐπὶ τὸν μ. ἀφάλας ἔξουοράζει. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Καὶ εἰς τὰ δύο ποιήματά σας ἐπαναλαμβάνετε τὰς ἰδίας λέξεις κατὰ τρόπον ὄχι τεχνικῶς ἄρτιον. Μελετήσατε νεοελληνικὴν ποίησιν. — κ. Κ. Παπαθεοφ. Σπάρτην: Ἐγετε πηγαῖον ταλέντων. Ὁ στίχος σας παρουσιάζεται μὲ ἀξιώσεις. Ἐργασθῆτε, αἱ δυνατότητες ὑπάρχουν.

Μηνιαῖον Ἡμεροδρόμον «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρότης 14, Ἀθῆναι (Τηλ. 35-023).— Θεολογία: Ἁγ. Σοφίας 38.— Πειραιῶς: Φίλωνος 34α.— Ἰπυθούτων: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθῆναι (1).— Ἐτησίαν συνδρομὴ δρχ. 45. ἔξωτ. δολλ. 3.— Πρωστ. τυπογραφεῖον Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομυγᾶλη 176.— Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μή, δὲν ἐπιστρέφονται.